T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE ME-KA (Mesleğe Kazandırma) EĞİTİMİ: ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Hasan ÜSTÜNKOL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Çankırı – 2020

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE ME-KA (Mesleğe Kazandırma) EĞİTİMİ: ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Hasan ÜSTÜNKOL

ORCID: 0000-0002-6420-6441

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Çankırı – 2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Bildirimi iii
Tez Kabul ve Onay iv
Önsöz v
Özet vii
Summary viii
Kısaltmalar ix
Tablo Listesi x
Şekil Listesi xi
Resim Listesi xiii

1. GİRİŞ 1

1.1.Araştırmanın Önemi 1
1.2.Araştırmanın Konusu 3
1.3.Araştırmanın Problemi 4
1.4.Araştırmanın Amacı ve Hipotezi 5
1.5.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 7
1.6.Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri 8
1.7.Araştırmanın Düzeni 10

2. BİLGİ, BİLGİ KAYNAKLARI, BİLGİ PROFESYONELLERİ VE KÜTÜPHANELER 11

2.1.Giriş 11
2.2.Bilgi 13
2.3.Bilgi Türleri 14
2.4.Bilgi Gereksinimi ve Bilgi Arama Davranışı 17
2.5.Bilgi Merkezleri ve Kütüphaneler 18
2.5.1.Kütüphaneler 19
2.5.2.Tarihsel Süreç İçerisinde Kütüphaneler 21
2.5.3.Arşivler 22
2.5.4.Müzeler 23
2.6.Bilgi Kaynakları 23
2.6.1.Birincil Kaynaklar 24
2.6.2.İkincil Kaynaklar 26
2.7.Veri Tabanı ve Türleri 28
2.8. Bilgi Profesyonelleri (Kütüphaneciler) 31
2.9. Diğer Personeller 32
2.10.Türkiye'de Kütüphanecilik Eğitiminin Tarihsel Gelişimi 33

3. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ, ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE YÜRÜTÜLEN İŞLEMLER VE HİZMETLER 36

3.1.Üniversite Kütüphaneleri: Tanımı, İşlevleri ve İdari Yapılanma 36

3.2.Üniversite Kütüphanelerinde İşlem ve Hizmetler 50
3.2.1.Teknik İşlemler 51
3.2.1.1.Derme Geliştirme Süreci 51
3.2.1.2.Kataloglama ve Sınıflama..... 61
3.2.1.3.Teknik Hazırlık 68
3.2.2.Kullanıcı Hizmetleri 70
3.2.3.Ödünç Verme Hizmeti..... 74
3.2.4.Kütüphane Hizmetleri ve Tanıtım..... 80
3.3.Otomasyon Sistemi 87
3.4.Açık Erişimli Bilgi Kaynakları 90

4. AKADEMİK ve MESLEKİ ETİK, BİLGİ MERKEZLERİNDE KULLANICI HAKLARI, MESLEKİ DERNEKLER VE KONSORSİYUMLAR..... 93

4.1.Mesleki Etik..... 93
4.2.Bilgi Merkezlerinde Kullanıcı Hakları..... 95
4.3.Bilgi Merkezlerinde Etik İhlaller 96
4.4.Mesleki Dernekler ve Konsorsiyumlar 97
4.5.Akademik Etik, İntihal/Aşırma ve İntihal Programları..... 98
4.6.Kaynakça (referans) Gösterme Stil ve Programları 101

5. BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER.....104

5.1.Tüm Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler (Genel ön test).....105
5.2.Tüm Katılımcılara Uygulanan "Genel ön test" Sonuçları.....107
5.3.ZBEÜ Kütüphane Personeline İlişkin Demografik Özellikler 114
5.4.ZBEÜ Örneklem Uygulama Grubunun Ön Test- Son Test Puanlarının Karşılaştırılması.....116
5.5.ZBEÜ Örneklem Uygulama Grubunun Ön test-Son Test Verileri.....118

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....**128**

KAYNAKÇA.....**134**
EKLER.....**147**
ÖZGEÇMİŞ.....**170**

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım "Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinde ME-KA (Mesleğe Kazandırma) Eğitimi: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

02/07/2020

İmza

Hasan ÜSTÜNKOL

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Hasan Üstünkol tarafından hazırlanan "*Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinde ME-KA (Mesleğe Kazandırma) Eğitimi: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği"* başlıklı bu çalışma, *02.07.2020* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Bilgi ve Belge Yönetimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof. Dr. Coşkun POLAT	İmza: …….
Üye	: Doç. Dr. Mehmet Ali AKKAYA	İmza: …….
Üye	: Doç. Dr. Nevzat ÖZEL	İmza: …….

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun …/…/ 202... tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Erol KARCI

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tarih boyunca insanların hayatlarını ve kültür yapılarını etkileyen belirli dönemler ve topluluklar bulunmaktadır. Bu dönemler ve topluluklar hem birbirinin tamamlayıcısı hem de daha sonraki oluşumların belirleyicisi ve yön göstericisi konumundadır. Kütüphanelerin tarihsel gelişimleri dikkate alındığında bu süreci etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Genel olarak toplumsal gelişim ve değişim süreçleri her alanda olduğu gibi kütüphanelerin gelişim süreçlerinde de etkili olmuştur.

Kütüphaneler, başlangıçtan günümüze kadar bilgiye gereksinim duyanları, en güvenilir ve doğru bilgilere eriştirmeyi amaç edinmiştir ve bu yolda da hizmet vermeye devam etmektedir. Üniversite kütüphaneleri, üniversitelerde yürütülen öğretimi ve akademik çalışmaları bilgi hizmetleri aracılığıyla destekleyen, bilgi kaynakları ile gelişen ve bu amaç doğrultusunda yaygın bir şekilde hizmet veren kütüphane türleri arasında yer almıştır (Çukadar vd., 2011: 2426).

Üniversite kütüphaneleri; "Bir üniversite tarafından kurulan, desteklenen, yönetilen ve bağlı bulunduğu üniversitelerin öğrencileri ve akademik personelin ihtiyacı olan bilgileri sağlayan ve yine onların öğretim, araştırma ve hizmet programlarını destekleyen bir kütüphane ya da kütüphaneler sistemidir" (ALA, 1983: 236).

Kütüphanelerin, sistemi oluşturan 6 temel unsurun, yani; bütçe, kullanıcı, personel, derme, teknoloji ve mekânın gereği uygun ve çağdaş olanaklarla kullanıcı ihtiyaçlarını doğru ve eksiksiz şekilde karşılayabilmesi gerekmektedir. Belirtilen unsurlar üniversite kütüphanelerinde etkili ve kaliteli hizmet verebilmenin temel şartlarını oluşturmaktadır. Bu öğelere ek olarak günümüzde sunulan hizmetin de kaliteli ve nitelikli olması da kütüphanelerin varlığının idamesi anlamında zorunluluktur.

Her tür örgüt yapısında olduğu gibi genelde kütüphane, özelde ise üniversite kütüphanelerinde en önemli unsur insandır. Yeterli sayıda ve nitelikte olmayan kütüphane personeli ile üniversitede sürdürülen eğitim ve öğretim programlarını desteklemek olanaksızdır (Çelik ve Uçak, 1993: 116).

Hangi tür kütüphane olursa olsun günümüzde kütüphaneci kavramıyla mesleki eğitim almış bireyler kastedilmektedir. Buna karşın, ülkemiz gerçeğinde, özellikle halk ve özel kütüphanelerde mesleki formasyon almamış olmasına rağmen mesleğe ilgi duyan, işini hakkıyla ve özveriyle yapmak isteyen pek çok çalışanın geçmişte de günümüzde de var olduğu gerçeği de yadsınamaz.

Bu çalışma, kütüphanelerimizde mesleki formasyona sahip olan kütüphanecilerin sayısının yeteri kadar olması gerektiğini savunmakla birlikte, yakın vadede gerçekleşmesi beklenmeyen bu durumun kütüphane hizmetlerine olumsuz yansımasına geçici çözüm olabileceği gerekçesiyle, Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde çalışan, kütüphanecilik eğitimi almamış kişilere mesleki yeterlilik kazandırma eğitiminin verilmesi ve kütüphanelerin işlevlerini daha verimli hale getirmek için bu eğitimle ilgili yapılacakların planlanması, pilot olarak uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesi amacını taşımaktadır

Mesleki olarak gelişmemde çok büyük payı olan, hayatımın her alanında olduğu gibi bu çalışmamda da ilgi ve desteğini benden hiç esirgemeyen, fikirleriyle, görüşleriyle, karakteriyle ve en önemlisi de insanlığı ile bizlere hep örnek olan sayın hocam Prof. Dr. Coşkun POLAT'a sonsuz teşekkürler.

Yine çalışma sürecimde moral ve motivasyonumun üst düzeyde olmasını sağlayan, manevi olarak her zaman yanımda olan sevgili eşim Elçin ÜSTÜNKOL ve bu süreçte çok ihmal etsem de bunu telafi edeceğime inandığım çok değerli kızım Asel İkra ÜSTÜNKOL'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak çalışmamın başından sonuna kadar, desteğini hiç esirgemeyen, enerjimi her daim yüksek tutmaya çalışan başta Daire Başkanım Osman DEMİR ve Öğr. Gör. Alper ODABAŞOĞLU abim olmak üzere, tüm mesai arkadaşlarıma ve sevgili dostlarıma şükranlarımı sunarım.

02/07/2020

Hasan ÜSTÜNKOL

ÖZET

Tezin Başlığı: Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinde ME-KA (Mesleğe Kazandırma) Eğitimi: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği

Tezin Yazarı: Hasan ÜSTÜNKOL

Danışman: Prof. Dr. Coşkun POLAT

Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Kabul Tarihi: 02.07.2020

Türkiye'de üniversite kütüphanelerinde mesleki eğitim almış kütüphaneci istihdamının yeterli olmaması nedeniyle, iş ve işlemlerin yürütülmesinde mesleki bilgi ve becerilere sahip olmayan diğer personelin yaygın olarak istihdam edilmesinin, çağın koşullarına uygun bilgi hizmetlerinin verilmesinin önündeki en önemli engellerden biri olduğu açıktır. Bu bağlamda araştırmanın amacı; "Üniversite kütüphanelerinde çalışan, kütüphanecilik eğitimi almamış personele bir takım mesleki beceri ve yeterliliklerin kazandırılmasının öneminin ortaya konması, bu becerilerin kazandırılmasına yönelik oluşturulacak eğitim programının planlanması, tasarlanması, içeriğinin ortaya konması ve yürütülmesine ilişkin ilkelerin belirlenmesi" biçiminde ifade edilebilir.

Araştırma aynı zamanda kütüphane personellerinin bilgi toplumuna hazır olmalarını sağlamak için kütüphaneciler tarafından verilecek olan planlı, programlı ve sistematik bir mesleki eğitim programının önemine dikkat çekmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla bir mesleki eğitim programı oluşturulmuş ve bu program Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi personeline uygulanmıştır. Uygulanan mesleki eğitim programının sonunda, personelin başarı değişim düzeyi ölçülmüş ve elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye'de üniversite kütüphanelerinde çalışan ve kütüphaneci olmayan personele verilecek olan eğitimin amacı ve içeriğine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Eğitim, Sürekli Eğitim, Kütüphanecilik Eğitimi, ME-KA (Mesleğe Kazandırma),

ABSTRACT

Thesis Title : ME-KA (Vocational Orientation) Program in University Libraries in Turkey Example for Bulent Ecevit University

Author: Hasan ÜSTÜNKOL

Supervisor: Prof. Dr. Coşkun POLAT

Department: Information and Records Management

Thesis Type: Master's Thesis

Date: 02.07.2020

It is evident that the widespread employment of other staff who lack the necessary professional knowledge and skills regarding the execution of processes in university libraries due to lack of professionally qualified librarians is one of the most significant obstacles against supply of up-to-date information services. In this context, the aim of the study can be stated as "emphasizing the importance of training staff working at university libraries without library service training for certain professional skills and qualifications, planning, developing of the curriculum which aims to provide these skills, preparing its content and determining the principles for its execution."

The study also aims to draw attention to the importance of a planned professional training program to be offered by librarians for library staff to be ready for information society. For this purpose, a professional training program has been developed and has been applied on Zonguldak Bülent Ecevit University staff. At the end of the professional training program, the change in the achievement levels of staff was measured, and in the light of the data obtained, recommendations were made on the aim and content of the training for staff who are not librarians working in university libraries in Turkey.

Keywords: Vocational Aducation, Continuing Education, Librarianship Education, ME- KA (Vocational Orientation)

KISALTMALAR

ALA	American Library Association/Amerikan Kütüphane Derneği
ANKOS	Anadolu Üniversiteleri Kütüphaneleri Konsorsiyumu
AACR	Anglo American Cataloging Rules
APA	American Psychological Association
BBY	Bilgi ve Belge Yönetimi
DOS	Dewey Onlu Sınıflama
DOAJ	Directory of Open Access Journal
EKUAL	Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı
E-LIS	Eprintsin Library and Information Science
FID	International Federeation for Information and Documentation
ICA	International Council on Archives
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions
ILA	Illinois Library Association
ILL	International Library Loan
KBS	Kamu Harcama ve Muhasebe Bilişim Sistemi
KİTS	Kütüphaneler arası İşbirliği Takip Sistemi
KTS	Kaynak Talep Sistemi
LC	Library of Congress Classification
LCCS	Library of Congress Classification System
LISA	Library and Information Science Abstract
ME-KA	Mesleğe Kazandırma
MESH	Medical Subject Heading
MYO	Meslek Yüksek Okulu
NLM	National Library Of Medicine
NLMC	National Library Of Medicine Classification
OPAC	Online-Public-Access-Catalouge
RDA	Resource Dscription and Access
SLA	School Library Association
SOBİAD	Sosyal Bilimler Atıf Dizini
TDK	Türk Dil Kurumu
TKD	Türk Kütüphaneciler Derneği
TO-KAT	Ulusal Toplu Katalog
TÜBESS	Türkiye Belge Sağlama Sistemi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
ULAKBİM	Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
ÜNAK	Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
ZBEÜ	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

TABLO LİSTESİ

Tablo No Sayfa

Tablo 2. 1 : ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi 2019 yılı abone olunan veri tabanları 30

Tablo 3. 1: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi 2019 yılı bütçesi 42

Tablo 3. 2: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi 2019 yılı dermesi 43

Tablo 3. 3: ZBEÜ merkez kütüphanelerinde çalışan personel unvan ve sayıları 45

Tablo 3. 4: ZBEÜ akademik personel unvan ve sayıları 46

Tablo 3. 5: ZBEÜ öğrenci sayıları 46

Tablo 3. 6: ZBEÜ idari personel unvan ve sayıları 47

Tablo 3. 7: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi otomasyon programına kayıtlı kullanıcı sayısı 48

Tablo 3. 8: Geleneksel ve dijital kütüphane kültüründe unsurlar 49

Tablo 3. 9: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi kitap alma koşulları 75

Tablo 5. 1:Tüm katılımcılara ilişkin genel bilgiler ve özellikler (N=144) 106

Tablo 5. 2: Bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler (Genel ön test) ... 108

Tablo 5. 3: Üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler (Genel ön test) 109

Tablo 5. 4: Akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar (Genel ön test) 111

Tablo 5. 5: Sürekli eğitimin gerekliliği (Genel ön test) 112

Tablo 5. 6: Genel değerlendirme ve sonuçları (Genel ön test) 113

Tablo 5. 7: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphane personeline ilişkin genel bilgiler ve özellikler (N=10) 115

Tablo 5. 8: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi personelinin ön test- son test t-testi değerlerinin karşılaştırılması 117

Tablo 5. 9: Bilgi, bilgi kaynakları, bilgi merkezi ve kütüphaneler konularına yönelik ön test-son test sonuçları 118

Tablo 5. 10: Üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler konularına yönelik ön test ve son test sonuçları 121

Tablo 5. 11: Akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar konularına yönelik ön test ve son test sonuçları 124

Tablo 5. 12: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphane personelinin ön test ve son test sonuçlarının genel değerlendirilmesi 125

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No Sayfa
Şekil 3. 1. Üniversite kütüphanelerinde altı temel öge döngüsü. 38
Şekil 3. 2. Derme geliştirme unsurları.....53
Şekil 3. 3. Türkiye adresli kurumsal arşivlerde kullanılan yazılımlar ve değerleri.....92

RESİM LİSTESİ

Resim No Sayfa

Resim 3. 1: Üniversite kütüphanelerinde demirbaş kayıt işlemleri 68

Resim 3. 2: Yer numarası etiketi.....69

Resim 3. 3: Demirbaş etiketi 70

Resim 3. 4: Otomasyon sisteminde bulunan ödünç verme/iade alma ekranı 75

Resim 3. 5: KİTS görevli hesabı.....78

Resim 3. 6: TÜBESS yetkili hesabı 80

Resim 3. 7: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi facebook sayfası örneği 82

Resim 3. 8: Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi libguides sayfası örneği 83

Resim 3. 9: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi web sayfası örneği 83

Resim 3. 10: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi "ask a librarian" uygulaması örneği 84

Resim 3. 11: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi kaynak talep sistemi.....85

Resim 3. 12: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi görme engelli kullanıcılar için hizmet veren ekran okuyucu programı 86

Resim 3. 13: Yordam otomasyon sistemi modülleri 89

Resim 3. 14: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi yordam otomasyon sistemi katalog modülü 89

Resim 3. 15: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi kurumsal akademik açık arşiv Dspace sistemi 92

Resim 4. 1: Turnitin akademisyen hesabı.....100

Resim 4. 2: iThenticate akademisyen hesabı 101

Resim 4. 3: Kaynak yönetim programı örneği (Zotero) 103

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi

Sosyal, kültürel, akademik ve mesleki alanda sürekli kendini geliştirmek, bilgi çağı ve bilgi toplumu insanında bulunması gereken en temel özelliklerdendir. Akademisyenlere ve öğrencilere hizmet vermekle sorumlu olan üniversite kütüphanelerinde, teknoloji odaklı değişime ve dönüşüme uygun bilgi hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi, diğer unsurlarla birlikte nicel ve nitel yeterlilikte personelin bulunmasının önemi yadsınamaz. Ersoy (2009)'a göre, personel, kütüphane sistemini oluşturan beş temel unsurdan biri, daha da önemlisi kütüphane için yapılan tüm yatırımların katma değere dönüşmesinin mihenk taşıdır. Bu nedenledir ki, bilgi hizmetlerinin planlanmasında ve başarıyla sunulmasında, bilgi toplumu insanında bulunması gereken sürekli kendini geliştirme ve yenileme özelliği, kütüphane personelinde de mutlaka ve öncelikli olarak bulunmalıdır.

Günümüzde üniversite kütüphaneleri ve kütüphane personeli öncelikle bilgi arama ve elde etme becerilerini geliştirme yoluyla öğrencilere ve akademisyenlere rehberlik etmek, doğru ve nitelikli bilgiye erişimi en hızlı şekilde sağlamak, bağlı bulunulan üniversitenin akademik faaliyetlerini bilgi kaynakları ve hizmetleri aracılığıyla desteklemek ile sorumludurlar. Üniversite kütüphaneleri, bilgi arama ve doğru bilgiye ulaşmadaki en güvenilir yerler olması bakımından burada sunulan hizmetin kalitesi de çalışan personelin niteliği ile doğru orantılı olacaktır. Yeterli nicelik ve nitelikte personel, üniversitelerdeki akademik faaliyetlere ilişkin bilgi hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinin yapı taşıdır. Personelin niteliği, kütüphanecilik eğitiminin lisans ve lisansüstü düzeyde alınması ile ilişkilidir. Buna karşın, kütüphanede yerine getirilen işlemler ve hizmetleri bütünsel olarak düşünüldüğünde, personelin tamamının bu niteliğe sahip olması da beklenemez. Ancak burada önemli olan, personelin tümünün bilgi hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinde, kütüphanenin misyon ve vizyonuna ulaşmasında gerekli alt yapıyı sağlayacak asgari

düzeyde mesleki bilgi ve beceriye sahip olmasıdır. Mesleki eğitime sahip olmayan personelin sayısının fazla olması ve mesleki eğitim almayan personelin mesleki bilgi ve beceri gerektiren teknik hizmetlerde de kullanılması uygulaması, ülkemiz üniversite kütüphanelerinde sıklıkla görülen bir durumdur. Üniversite kütüphanelerinin bilgi hizmetlerini gerçekleştirmesi adına olumsuzluğu ifade eden bir durum olduğu kabul edilmekle birlikte, mevcut koşullarda bu sorunun kısa vadede çözüme kavuşmayacağı da açıktır. Bu durumda, kütüphanelerin kullanıcı özellikleri ve beklentilerine karşılık verecek, hizmetleri planlama ve yürütmeyi mevcut personel ile gerçekleştirme yolları aramaları kaçınılmazdır. Kurumsal birlikteliğin oluşumu ve ortak hedefe yoğunlaşmada, kurumun var oluş gerekçesi ile yapılan işlemlerle ilgili tüm personelin bilinç ve bilgi sahibi olması gerekmektedir. Mesleki eğitim almamış personel için uygun içerik ve seviyede hazırlanacak olan mesleki eğitim programları, kurumsal işleyiş ve görevlere ilişkin bilgilendirme, üniversite kütüphanelerinin bilgi hizmetlerine kısa vadede yarar sağlayacaktır.

Günümüz üniversite kütüphaneleri çok çeşitli sistemlerin iç içe geçmesi ile farklı hizmetlerin sunulmasını zorunlu kılarken, değişen kullanıcı profili ve beklentilerinin karşılanmasını da giderek zorlaştırmaktadır. Kullanıcı beklentilerinin karşılanmasının yanı sıra sunulan hizmetin çeşitliliği ve kalitesi de süreç içerisinde giderek önem kazanmaktadır. Personelin kütüphane amaç ve hedefleri doğrultusunda yürütülmekte olan iş ve işleyişleri kavrayacak düzeye gelmesini ve mesleki tatminini sağlayarak onların motivasyonlarını arttırmanın yanı sıra, konunun daha önceden çalışılmamış olması, bu çalışmayı önemli kılan yanlardır.

Kütüphanecilerin mesleki deneyim, bilgi ve tecrübelerini mesleki eğitim almamış personele aktarma fırsatı yaratan hizmet içi eğitim programları ile hedeflenen mesleki beceri ve fayda ilişkisi sağlanmalıdır. Önceden belirlenen hedefler doğrultusunda personelin tutum, davranış, anlayış, bilgi ve becerilerine katkı sağlamayı hedefleyen hizmet içi eğitim programları konunun incelenmesi açısından önem arz etmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçların ve sunulacak önerilerin, üniversite kütüphanelerinde personele yönelik hizmet içi eğitimin öneminin anlaşılması, planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Konusu

Bilgi çağının yaşandığı günümüzde bilgi, bilginin düzenlenmesi ve bilgiye erişim yollarının önemi giderek artmaktadır. İhtiyaç duyulan nitelikli ve doğru bilgiye zaman ve mekân engellerinin ortadan kaldırılarak istenilen biçimlerde erişimin sağlanabilmesinde deneyime sahip kişiler, bu alanda eğitim görmüş ve uzmanlık kazanmış olanlar, kısacası kütüphaneciler/bilgi uzmanlarıdır. Değişimin ve dönüşümün her alanda derinden hissedildiği günümüzde, kütüphaneler de yeni roller ve işlevler geliştirmeye devam edecektir. Bunu başarılı bir şekilde yapabilmenin yolu kütüphanecilerin becerilerini bu yeni roller doğrultusunda geliştirmesine ve kütüphanelerin kurumsal olarak gelişimlere hızla adapte olabilmelerine bağlıdır. Geleneksel kütüphanecilik anlayışının artık terk edilmesi gerektiği anlamına gelen bu durum, kütüphanelerin konu uzmanlık alanları belirleyerek bu alanlara yönelmelerini gerektirmektedir (Murray, 2015: 327).

Bilgi teknolojilerinin getirdiği yeni ortama uyum sağlanmasında gereksinim duyulan eğitim, kamu hizmeti veren her kurumda olduğu gibi kütüphaneler için de üzerinde durulması gerekli olan bir konu olmuştur. Nitekim coğrafi sınırların önem kaybetmesine sebep olan teknolojik gelişmeler, kütüphane ve hizmetlerine de yansımış, fiziksel olarak var olan kurum ve bina üzerine kurgulanan sistem yerini kullanıcıların masa üstlerinden, ceplerinden bilgi kaynaklarına erişimini sağlayan zaman ve mekân engeli olmayan uzaktan hizmetlere bırakmıştır. Bu sayede bilgi kaynaklarının önemli bir bölümü dijital kütüphaneler aracılığıyla kullanıcıya zahmetsiz, hızlı ve dinamik bir şekilde ulaşmaktadır (Tonta, 2002).

Üniversite kütüphanelerinde çalışan personel hem kişisel hem de kurumsal gelişime destek sağlayarak, bağlı bulundukları üniversitelerin akademik çıktılarının artmasına katkı sağlamakla, sürekli artan bilgi kaynaklarının yönetimi ve hizmete sunulmasıyla yükümlüdür. Bu yükümlülükler sadece kütüphanecilerin değil kütüphanede çalışan ve mesleki formasyon sahibi olmayan çalışanların da görev tanımı ve sorumluluğu içerisindedir. Bir örgütte çalışan personelin uyumluluğu, mesleki bilinç ve dayanışması, sunulan hizmetin kalitesinde de belirleyicidir. Günümüzde bireysel olarak yaşanan gelişmelerin takibi neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu nedenle,

disiplinler arası bir bilim dalı olan kütüphaneciliğin ve kütüphanecilik mesleğinin gelişiminde, edinilen bilginin ve deneyimlerin bilgi hizmetlerinin planlanmasında ve yürütülmesinde paylaşılması adına tüm personel için sürekli olarak uygulanacak bir "meslek içi eğitim" programına gereksinim vardır.

Özellikle mesleki eğitim almamış personeli, hizmet içi eğitimler, kurslar, seminerler, konferanslar ve yayın gibi faaliyetlerle desteklemek gerekmektedir. Bu eğitimler sayesinde konu uzmanı kütüphaneciler ile diğer çalışanlar arasında bir uyum sağlanmış olacak ve hizmet kalitesi bu doğrultuda artacaktır. Bu aşamada üniversite kütüphanelerinde çalışan personelin hizmet içi eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi, analizi, personele gereksinim duydukları bilgi ve becerileri kazandırma yönünde eğitim sağlanması son derece önemli konular olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde görev yapan ve kütüphanecilik eğitimi almamış personele hizmet içi eğitim programı hazırlanmasının önemi bu araştırmanın ana odağını oluştururken, bu tür eğitimlerin sürekliliği ise çağdaş bir kütüphanecilik anlayışıyla hizmet verilmesinin temel şartı konumundadır.

1.3. Araştırmanın Problemi

Ülkemiz üniversite kütüphanelerinde mesleki formasyon almış kütüphanecilerin niceliksel yetersizliği, kütüphane hizmetlerinin üniversitenin hedeflerini gerçekleştirmeye bilgi hizmetleri aracılığıyla destek verme yükümlülüğünü engelleyici bir sorundur. Söz konusu durum, üniversite kütüphanelerinde mesleki formasyona sahip olmayan personelin teknik işlemlerde görevlendirilmesi gibi bir olumsuzluğu ve bu olumsuzluğun yaratacağı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın problemi; "ülkemizde üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin sayısal yetersizliği nedeniyle, yardımcı personelin teknik ve kullanıcı hizmetlerinde görevlendirilmesi, verilen hizmetin niteliğini ve kullanıcı memnuniyetini olumsuz etkileyici bir durum mudur?" olarak belirlenmiştir. Kütüphane sistemini oluşturan unsurlardan biri ve diğer unsurlar üzerinde etkili olan personel ile ilgili bu sorunun, bilgi hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesine ilişkin başkaca sorunları beraberinde getireceği de açıktır. Temel sorunun çözümüne yönelik, üniversite kütüphanelerinin kısa ve uzun vadede önlemler alması kaçınılmazdır. Uzun

vadeli ve kalıcı çözüm, hiç şüphesiz yeter sayıda kütüphanecinin görevlendirilmesidir. Buna karşın, kütüphaneden kaynaklanmayan nedenlerden ötürü, sorunun bu şekilde çözülmesi kısa vadede olası gözükmemektedir. Bu durumda, kütüphanelerin "ara çözümler" üretmesi, bilgi hizmetlerinin niteliğini olumlu etkileme adına atılacak adımlar olarak önemsenmelidir. Kütüphanede görevli yardımcı personele kütüphanecilik felsefesi, kütüphane işlemleri ile bilgi kaynaklarının özellikleri ve bilgiye erişim konularında mesleki bilgilendirme eğitimlerinin düzenlenmesi, bu türden çözümler olarak değerlendirilmelidir.

1.4. Araştırmanın Amacı ve Hipotezi

Bilgi kaynaklarının ve türlerinin sürekli olarak artış gösterdiği günümüzde, kullanıcıların güvenilir ve doğru bilgiye hızlı bir şekilde erişimi her geçen gün zorlaşmaktadır. Dolayısıyla bilgi merkezleri ve kütüphaneler tarafından sunulan hizmet çeşitliliği, kullanıcıların beklentisi doğrultusunda değişikliğe uğramaktadır.

Üniversiteler, bilimsel faaliyetlerin ve üretkenliğin en yoğun olarak yaşandığı kurumlardır. Öğrencilerin ve akademisyenlerin bilgi ihtiyaçlarına yanıt verebilmek için oluşturulan üniversite kütüphaneleri aynı zamanda bilimsel faaliyetlerin ve üretkenliğin desteklenmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Basılı kaynaklardan elektronik kaynaklara doğru bir dönüşümün yaşandığı günümüzde, kütüphanecilerin ve kütüphane çalışanlarının bu süreçteki rolleri ve görevleri de değişime uğramıştır. Yeni nesil kütüphaneler yenilikleri takip eden, gelişime ve değişime açık, teknolojiyi üreten ve kullanabilen, hayat boyu öğrenme kavramını içselleştirmiş personeller ile hizmet kalitesini arttırmaktadır.

Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde çalışan mesleki eğitim almamış personel sayısının oldukça fazla olması, başka bir açıdan bakılacak olursa, mesleki eğitim almış personelin beklenen nicelikte olmaması, teknolojinin etkisiyle ortaya çıkan bilgi hizmetlerinin kütüphanelerde planlanması ve yürütülmesi önündeki en büyük engellerden biridir. Bilginin sürekli olarak arttığı, bilgi kayıt ortamlarının çeşitlendiği ve bilgi hizmetleri konusunda kullanıcı beklentilerinin sürekli değiştiği bu dönemde, ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinde çalışan mesleki formasyona sahip olmayan

personelin, kullanıcılara nitelikli bilgi hizmeti sunma hedefine odaklanmaya yardımcı olacak temel bilgi ve beceriye sahip olmaları önemlidir.

Nitelikli bilgiye ulaşmanın güçleştiği bu dönemde, kullanıcı beklentilerini karşılayabilmek ve kullanıcılara tatmin edici hizmetler sunabilmek için üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilik eğitimi almamış personelin mesleki beceri ve yeterlilik konusunda bilgilendirilmeleri, bilgi toplumunun gereğine uygun bilgi hizmeti sunmada, mevcut koşulların bir gereği olarak üniversite kütüphaneleri için yakın vadede ve geçici bir çözüm olarak değerlendirilmek zorundadır. Bu doğrultuda çalışma, ülkemiz üniversite kütüphanelerinde mesleki eğitim almış kütüphaneci istihdamının yeterli olmaması nedeniyle, işlerin yürütülmesinde mesleki bilgi ve becerilere sahip olmayan diğer personelin yaygın olarak kullanılması, bilgi hizmetlerinin çağın koşullarına uygun verilmesinin önündeki en önemli engellerden biri olduğu sorunu üzerine kurgulanmıştır. Soruna çözüm ararken araştırmanın amacı; "üniversite kütüphanelerinde çalışan, kütüphanecilik eğitimi almamış personele bir takım mesleki beceri ve yeterliliklerin kazandırılmasının öneminin ortaya konması, bu becerilerin kazandırılmasına yönelik oluşturulacak eğitim programının planlanması, tasarlanması, içeriğinin ortaya konması ve yürütülmesine ilişkin ilkelerin belirlenmesi" biçiminde ifade edilebilir.

Çalışan personelin, mesleki gelişimleri için oluşturulan eğitim programları; iş verimliliğinin ve kurumda sunulan hizmet kalitesinin artmasını sağlayacaktır. Meslek etiğinin oluşmasında katkı sağlayacak olan hizmet içi eğitimler; çalışanların kurum içerisindeki aidiyet duygularının gelişmesinde etkili olurken, mesleki tatmin duygusunun ve mesleki etiğin gelişmesine yardımcı olacaktır.

Bu araştırma ayrıca üniversite kütüphanelerinde görev yapan fakat kütüphanecilik eğitimi almamış personele verilen hizmet içi eğitimler sonucunda yeterlilik düzeylerinin olumlu katkı sağlayacağı konusunun incelenmesini de amaçlamaktadır.

Amacına yönelik araştırmanın temel hipotezi ise: "Üniversite kütüphanelerinde çalışan mesleki eğitim almamış kütüphane personeli, kullanıcı isteklerini zamanında karşılamak, yeni teknolojilere daha hızlı ayak uydurmak, kütüphane iş akışında

meydana gelebilecek aksaklıkların önüne geçmek ve sunulan hizmet kalitesini artırmak amacıyla sürekli eğitime isteklidir ve ihtiyaç da duymaktadır". Bu hipoteze bağlı olarak çalışmanın alt hipotezleri de şunlardır:

1. Kütüphanecilik eğitimi almamış personelin sürekli eğitim programlarına ihtiyacı tüm üniversite kütüphanelerinde vardır.
2. Uygun içerik, araç ve yöntemlerle yürütülen personel gelişim programları, kütüphane işlem ve hizmetleri ile ilgili bilgi düzeylerine katkı sağlayacaktır.
3. Personelin gelişimine yönelik mesleki eğitim programları, kütüphane hizmetlerinin etkin planlanması ve yürütülmesi bağlamında kütüphanecilik eğitimi almamış personelde farkındalık oluşturacaktır.

1.5.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

YÖK (2019a) verilerine göre; Türkiye'de toplam 129 Devlet Üniversitesi, 73 Vakıf Üniversitesi ve 5 Vakıf MYO olmak üzere toplamda 207 Üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerin kütüphane web sayfaları incelenerek üniversite kütüphanelerinde çalışan fakat kütüphanecilik eğitimi almayan 585 kişi olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın evreni, üniversite kütüphanelerinde çalışan; kütüphanecilik eğitimi almamış 585 personelden oluşmaktadır.

Çalışmanın evrenini oluşturan 585 kütüphane personeline "15.05.2019 ile 15.06.2019" tarihleri arasında çevrimiçi anket (test) formu e-posta yoluyla gönderilmiş 52 Devlet Üniversitesi ve 22 Vakıf Üniversitesi olmak üzere toplamda 74 Üniversite Merkez Kütüphanelerinde çalışan 144 katılımcı anketi cevaplandırmıştır.

Araştırma, bilimsel faaliyetlerin merkezinde olan üniversite kütüphanelerinde sunulan hizmet kalitesinin artmasına yönelik dikkat çekme amacı taşıdığından tüm üniversite kütüphanelerini kapsamaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde ZBEÜ (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi) Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesinde çalışan kütüphanecilik eğitimi almamış 10 personel uygulama örneklem grubu olarak belirlenmiştir. ZBEÜ özelinde gerçekleştirilen uygulama kapsamında yapılan değerlendirmeler ve sonunda yapılan öneriler ülkemizdeki tüm üniversite kütüphanelerini kapsayıcı niteliktedir.

1.6. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırma verilerinin elde edilmesi, değerlendirilmesi ve sonuçların ortaya konulmasında betimleme yönteminden yararlanılmıştır. Betimleme yöntemi "mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır. Bu yönteme dayanan araştırmalarla, durum nedir? Neredeyiz? Ne yapmak istiyoruz? Nereye hangi yöne gitmeliyiz? Oraya nasıl gideriz? gibi sorulara, mevcut zaman kesiti içinde olduğu düşünülen verilere dayanılarak cevap bulunmak istenir" (Kaplan, 1998: 59).

Araştırma verilerinin elde edilmesinde; "belli bir konuda belirlenmiş hipotezlere ya da sorulara bağlı olarak, bir evren ya da örneklemi oluşturan kaynak kişilere sorular yöneltmek suretiyle sistemli veri toplama tekniği" (Balcı, 2010: 122) şeklinde tanımlanan anket ve test tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırma, "mesleki bilgi düzeyi belirleme çalışması" ve "mesleki eğitim programı" olmak üzere 2 aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada literatür taraması yapılmış, kütüphanecilik mesleği ile ilgili kaynaklar incelenmiş ve alandaki akademisyenlerin görüşlerinden yararlanılarak "mesleki bilgi düzeyi belirlemek" adına beş bölüm ve 61 sorudan oluşan genel ön test (Bkz. Ek 1) oluşturulmuştur. İlk bölümde 6 sorudan oluşan katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci, üçüncü ve dördüncü bölümde ise toplamda 55 sorudan oluşan üniversite kütüphanesine yönelik teorik bilgi ve teknik becerilere ilişkin personelin başarı düzeylerini ölçmeye yönelik test soruları bulunmaktadır. Beşinci ve son bölümde ise katılımcıların sürekli eğitim gerekliliğine ve hangi konularda eksiklikleri olduğunun belirlenmesine yönelik 5'li likert ölçeğinde hazırlanmış sorular sorulmuştur. Test ise çevrimiçi hizmet veren 'Surveey.com' adresi üzerinden hazırlanmıştır. Test içeriğinde;

- Demografik bilgileri içeren sorular (1-6),
- Bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler (7-16), (32-46)
- Üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri işlemleri ve hizmetleri (17-31),
- Akademik ve Mesleki Etik, Bilgi Merkezlerinde Kullanıcı Hakları, Mesleki Dernekler ve Konsorsiyumlar (47-61),

- Sürekli eğitimin gerekliliği konularında sorular sorulmuştur (62).

Hazırlanan genel ön test soruları, ZBEÜ Kütüphanesinde çalışan 10 uygulama örneklem grubu da dâhil olmak üzere toplamda 144 kişi tarafından cevaplandırılmış ve bu katılımcı sayısı üzerinden sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışmanın 2. aşamasında ise 144 kişi tarafından cevaplanan genel ön test sonuçlarından elde edilen verilerle, personelin üniversite kütüphanelerinin iş akışı hakkındaki mesleki bilgileri değerlendirilerek "Mesleki Eğitim Programı" hazırlanmıştır. "Mesleki Eğitim Programı" (Bkz. Ek 2) 16.09.2019 ve 25.10.2019 tarihleri arasında ZBEÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı onay ve desteği ile toplam 6 haftayı kapsayan bir dönemde ve haftada 2 saatlik süreler halinde (toplamda 12 saat) katılımcılara uygulanmıştır. Eğitim programının ardından başarı düzeylerinin tespitine yönelik 10 idari personele aynı sorulardan oluşan "son test" 28.10.2019 tarihinde tekrar uygulanmış, elde edilen veriler, IBM SPSS Statistics 21 programına aktarılıp, gerekli değerlendirilmeler yapılıp araştırmanın bulgular ve yorumlar kısmı oluşturulmuştur.

Eğitim sürecinde izlenen yöntem özetle şu şekildedir;

- Örneklem uygulama grubu olarak belirlenen ZBEÜ Kütüphanesindeki kütüphanecilik eğitimi almamış 10 personel ve Türkiye genelinde kütüphanecilik eğitimi almamış 134 personelle birlikte toplamda 144 personele mesleki bilgi düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir genel ön test uygulanmıştır,
- Uygulanan genel ön test sonucunda kütüphaneci olmayan personelin en çok eksiklikleri olduğu konular belirlenerek, bu doğrultuda eğitim programının içeriği hazırlanmıştır,
- "Mesleki Eğitim Programı" 16.09.2019 ve 25.10.2019 tarihleri arasında ZBEÜ Kütüphanesinde çalışan mesleki eğitim almamış 10 personele 6 haftayı kapsayan ve haftada 2 saatlik süreler halinde uygulanmıştır.
- Eğitim sonunda katılımcılara 28.10.2019 tarihinde aynı sorulardan oluşan bir başarı testi (son test) uygulanmıştır,
- Başarı testi (son test) ile ön test karşılaştırılması yapılarak hipotezlerin doğruluğu test edilmiştir.

1.7. Araştırmanın Düzeni

Çalışma toplam beş bölümün yanı sıra sonuç ve öneriler, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır. Birinci bölümde giriş, konunu önemi, araştırma konusu, araştırma problemi, araştırmanın amaç ve hipotezi, araştırmanın evreni ve örneklemi, araştırmanın yöntemi ve veri toplama teknikleri ile araştırmanın düzeni başlıkları bulunmaktadır.

Çalışmanın sonraki üç bölümünde (2-4) mesleki formasyon almamış personele yönelik hazırlanan eğitim programının içeriğinde yer verilen konulara ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Bu bağlamda, ikinci bölümde bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler başlığına yer verilmiştir. Bu bölümde kütüphaneciliğin temel kavramı olan "bilgi" üzerinde durulmuş, bilginin ne olduğu ve kütüphanecilik biliminde ne ifade ettiği, bilgi kaynakları ve türlerinin neler olduğu, yeni nesil kütüphanecilerin yani "bilgi profesyonelleri" nin ne iş yaptığı ve kütüphane türlerinin neler olduğundan bahsedilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlere ve hizmetlere yer verilmiştir. Bu bölümde kütüphanecilik dersleri ve uygulamalar kapsamında üniversite kütüphanelerinde yürütülen tüm iş ve işlemler incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise tüm alanlarda olduğu gibi kütüphanecilik alanında da çok önemli bir yere sahip olan mesleki etik konusu anlatılmış. Bu bölüme bağlı olarak da intihal, dernekler, kullanıcı hakları ve konsorsiyum başlıklarına yer verilmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde 144 katılımcı ile yapılan "mesleki bilgi düzeyi belirleme çalışması" ile ZBEÜ Kütüphane personeline "mesleki eğitim programı" kapsamında uygulanan ön test-son test karşılaştırılması yapılarak hipotezin doğruluğu test edilmiştir.

Çalışmanın son kısmında ise araştırma bulgularına dayanarak ulaşılan sonuçlara ve araştırma kapsamında geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

2. BİLGİ, BİLGİ KAYNAKLARI, BİLGİ PROFESYONELLERİ VE KÜTÜPHANELER

Latince kökenli olan bilgi kavramı aslen "informatio" kökeninden gelen ve haber verme anlamında kullanılan bir kelimedir (Öğüt, 2001: 9). Günümüzde bilgi, çeşitli formatlarda (yazılı ve sözel) olan iletişim kanalları vasıtası ile iletilebilen bir kaynaktır. Üniversite kütüphaneleri çeşitli formlardaki bilgi kaynaklarını, en kısa sürede, uygun formatta ve en ucuz maliyetle ihtiyaç duyan kullanıcılara temin etme yükümlülüğündedir. Bilgi ve bilgi kaynakları özellikle kütüphaneler ve kütüphanecilik eğitimi almış bilgi profesyonelleri kadar mesleki eğitim almamış fakat kütüphanelerde görevli personel içinde ayrı bir öneme sahiptir. Dolayısı ile bu yükümlülüğü bilgi profesyonelleri kadar kütüphanede görevli mesleki eğitim almamış personelde taşımaktadır.

2.1.Giriş

Toffler'ın (1981) "üçüncü dalga" olarak nitelendirdiği bilgi toplumu, merkeziyetçilikten uzaklaşılan, sürekli ve hızlı bir değişim sürecinin başlangıcı olarak öngörülmektedir. Bilginin etkin bir güç unsuru haline gelmesi her ne kadar bilgi toplumunda yaygınlaşan bir kavram olarak kabul edilse de bilgi, tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapının belirlenmesi ve toplumların şekillenmesinde her zaman çok önemli rol oynamıştır. Buna bağlı olarak, toplumsal gelişimin bilgi temelli şekillenmesinde bilgi kaynaklarına ev sahipliği yapan ve bu kaynakları toplumun yararına sunan kütüphaneler, gelişmiş toplumlarda önemsenen kurumlar olmuştur. Tarihi süreç boyunca bilginin muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere iletilmesinde çeşitli yöntem, teknik ve araçların geliştirilmesine öncülük etmiş olan kütüphaneler ve kütüphaneciler, günümüzün teknoloji temelli değişiminden en çok etkilenen grupların başında gelmektedir. Nitekim çağa adını veren değişimin merkezinde bilginin olması, teknolojik gelişmelere paralel olarak üretimi, kullanımı ve paylaşımının geçmişe kıyaslanmayacak düzeyde farklılaşmasıyla, esas işi bilgi hizmeti vermek olan kütüphanelerde köklü değişimler ve dönüşümler meydana gelmiştir.

Kütüphane ve kütüphanecilerin bu süreçte rol ve görevleri de aynı şekilde değişim göstermiştir. Yenilikleri takip eden, gelişime ve değişime açık, teknolojiyi üreten ve

kullanabilen, yeni nesil kütüphanecilik anlayışına sahip, konu uzmanlığına dayalı sistemlere uyum sağlayabilen, hayat boyu öğrenme kavramını içselleştirmiş kütüphaneciler geleceğin hızla çoğalan bilgi ortamlarında ayakta kalabileceklerdir. Bu süreçte meslek dışı personelin desteği ve iş birliği kaçınılmaz hale gelirken, çalışan tüm personelin mesleki tatmini açısından da gelişmelere hâkim, farklı uzmanlaşma alanlarına sahip ya da gelişime açık nitelikli personel önem kazanmaktadır.

Kütüphanecilik, dünyada ilk kez 1876 yılında meslek olarak kabul edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında mesleki kurslar kapsamında başlayan "kütüphanecilik eğitimi", daha sonraki yıllarda üniversite düzeyinde eğitim olanaklarının sağlanması ile daha profesyonel anlamda yapılmaya başlanmıştır (Atılgan, 1997: 5). Kütüphanecilik eğitiminin üniversite düzeyinde verilmeye başlanması ise sadece uygulayıcıların değil teorisyenlerin de gelişmesini destekleyerek bu alanda akademik çalışmaların önünü açmıştır. Bu gelişmelerle birlikte kütüphanelerin bilimsel kimliği ön plana çıkmış, bilgi toplumuna yön verme sürecinde etkisi gözlemlenebilir duruma gelmiştir.

Kütüphanelerin tarihsel süreçteki varlığını destekleyen en önemli unsur matbaanın gelişimiyle birlikte artan yayın sayısı olmuştur. Yayın sayısındaki artış ise yayın faaliyetlerini belirli zümrelerin tekelinden çıkararak halkın erişebileceği düzeye getirmiştir. Kütüphaneler de bu değişimle başlayan gelişim ve dönüşüm süreci sonunda hem fiziksel yapı olarak hem de bilgisayar teknolojisine bağlı gelişme ve hizmetler olarak basılı kaynaklardan elektronik kaynaklara evrildiği bir döneme geçiş yaşamıştır.

Bilgi, yaşantımızı şekillenmesinde yüzyıllardır önemini ve değerini arttıran en temel öğelerden bir tanesidir. Özellikle akademik ve güncel bilgiye erişimin merkezleri konumundaki üniversite kütüphanelerinin bilgiye erişimdeki rolleri de büyük önem taşımaktadır. Kütüphane bilgi kaynaklarının çeşitliliği, güncelliği, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen yapıları, fiziksel koşulları kadar kullanıcıya hizmet veren personelin yetkinliği üniversite kütüphanelerine bilgi merkezleri arasında artı değer katmaktadır. Kütüphanecilik işlemlerinin kullanıcı türlerine uygun planlanması ve yürütülmesinde, hangi formatta olursa olsun kayıt altına alınmış bilgi ve bilgi türlerinin iyi tanınması önemlidir. Kullanıcı bilgi arama davranışlarının bilinmesi ve

kullanıcı gereksinimlerinin doğru anlaşılması belirli düzeyde mesleki eğitimi gerektirmektedir. Kütüphane personelinin, özellikle de kütüphanecilik eğitimi almamış personelin belirtilen kavramlar hakkında temel düzeyde bilgi sahibi olması sunulacak kütüphanecilik hizmetinin kalitesi ile doğru orantılıdır.

2.2.Bilgi

Bilgi "insan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, kurallardan yararlanarak kişinin veriye yönelttiği anlam" olarak tanımlanmıştır (TDK Genel Türkçe Sözlük, 2020a). Diğer bir genel tanıma göre ise bilgi; "bir ya da daha fazla toplumsal grup ya da insan topluluğu tarafından kabul edilen her türlü fikir ve edim biçimleri; onların kendileri ve ötekiler için gerçek kabul ettikleri olgulara ilişkin fikirler ve edinimler" şeklinde tanımlanmıştır" (McCarthy, 2002: 50).

Bilgi bilim ve bilgi yönetimi alanları açısından değerlendirildiğinde bilgi, "ham, saf ve işlenmemiş veriler topluluğundan ibarettir" şeklinde iken daha sonra yapılan tanımlarda, bilginin iletilebilme özelliği üzerinde durulmuş ve "bilgi, karşılıklı iletilebilme özelliği olan bir nesne" olarak tanımlanmıştır (Uçak, 2000: 151).

İşlenmemiş ham gerçeklikler "data" ve İngilizceden dilimize geçen "enformasyon" karşılığı olarak kullanılan "information" kelimelerine günümüzde özümsenmiş bilgi anlamında "knowledge" da eklenmiş durumdadır. Zaman içerisinde, kullanılan bu terimler arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Kavramlar her ne kadar farklı olsa da aralarındaki sınırlılıklar tam olarak belirgin değildir. Aralarındaki ilişki özetlenecek olursa "veri enformasyonun, enformasyon bilginin, bilgi ise bilgeliğin hammaddesidir" (Bozkurt, 2014: 512). Genel olarak "veri" (data) kavramı enformasyon parçacığına verilen addır ve gelecekte alınacak kararları etkilemektedir. "Enformasyon" (information) şimdiki zamanda fikirleri veya durumları gösteren belgeleri ve verileri nitelemek için kullanılmaktadır ve "bilgi" (knowledge) ise her şeyden önce bilinen şey ile bilen kişi arasındaki bağı sağlayan terimdir. Bu aşamada veriler kullanan kişi tarafından işlenerek anlamlı bir bütün haline getirilir. Başka bir deyişle bir konu hakkında fikir sahibi olmak ve belirli bir konuyu anlamak için kullanılan bir kavramdır (Alakuş, 1991; Aktaş, 2003; Irzık, 2005).

Bilgi "insanların nesne, olay ve bunlar arasındaki birbirlerini etkileyen ve tetikleyen ilişkileri anlamalarına hizmet ederek, insanoğlunun nesne ve olaylar üzerindeki baskı ve gücünü arttırmaktadır" (Engin, 2005: 429). Dolayısıyla üniversite kütüphanelerinde çalışan ve kütüphaneci olmayan personelin kavramsal olarak bilginin önemini anlaması ve kütüphanecilik hizmetinin temellerinden bir tanesi olan bilgi ve bilgi kaynaklarına karşı tutumlarını da bu doğrultuda geliştirmesi sunulan hizmet kalitesini arttırabilecektir.

Bilgi kaynaklarının ortaya çıkışından günümüze kadar geçen süreçte dermeye bağlı olarak şekillenen bilgi merkezleri, çeşitli formatlarda bilgi kaynaklarını bünyesinde barındıran ve hizmete sunan kuruluşlar olarak hayati bir öneme sahiptir (Akkaya ve Odabaş, 2019: 8-9). Günümüzde farklı formatlarda depolanmış bilgi türlerinin önemi artmaktadır. Bilgi toplumunun temelini oluşturan "bilgi kavramı" ile birlikte çeşitlenen "bilgi türleri" bilgi merkezlerinin faaliyetlerini planlama ve yürütme anlamında etkilemektedir. Bilgi merkezlerinde çalışan mesleki eğitim almamış personelin kullanıcı düzey ve gereksinimlerine bağlı bilgi türlerini bilmesi ve aralarındaki ilişki ve farklılaşmayı anlaması, bilginin günümüz dünyası için önemini kavramaları açısından ve bilgi hizmetlerinin kalitesinin arttırılmasına destek olması bağlamında faydalı olacaktır.

2.3. Bilgi Türleri

Bilgi ihtiyacının karşılanmasında kullanabileceğimiz birçok bilgi türü bulunmaktadır. Bu çeşitlilik insanın kendisinden, kültürel objelere kadar; yazılı kaynaklardan kitap, dergi, gazetelere; yıllıklardan referans kitaplarına, arşiv belgelerine; milli kütüphanelerden üniversite kütüphanelerine, teknolojik araç gereçlerden düşünce ve davranışlara kadar çeşitlilik gösterebilmektedir (Erdoğan, 2003: 164). Bilgi türlerinin ve bilgi kaynaklarının çeşitlendiği ve hızlı bir değişime girdiği günümüzde, bilginin en belirgin özelliği kişiye göre bilinebilirlik ve gereksinim düzeylerinin farklı olmasıdır. Bu farklılıklar dolayısıyla da farklı bilgi türleri ortaya çıkmaktadır.

Gündelik Bilgi:

"Basit bilgi", "halk bilgisi" ve "ortak bilgi" olarak da nitelendirilen "gündelik bilgi" insanların gündelik yaşamları sonucu bilimsel yöntemlere dayanmaksızın elde ettikleri uygulamaya yönelik bilgiler bütünüdür (Gürkan, 2019: 1). Neden-sonuç ilişkisine ve belirli bir yönteme dayanmadan bireyin algı ve sezgileri ile elde edilen bilgidir. Yararlı bilgi olmasına rağmen bazen bireyleri yanıltabilir. Kütüphane materyali olarak çoğu zaman gazete, dergi, kitap ve web sayfalarında yer alan bilgidir.

Dini Bilgi:

Dini bilgi "diğer bilgi türlerinden evrensel olması ve kendini doğrulayan kuralları olması" bakımından farklılık göstermektedir (Kalın, 2014: 64). Bireyin varoluşundan itibaren bireyle birlikte var olan, yüce bir varlık (Tanrı) tarafından belirlenen inanç ve ibadet ilkelerine dayanarak elde edilen bilgidir. Evren, birey ve toplumu açıklayan değişmez kesin bilgidir. Dayanağı Tanrı olduğu için mutlak ve bağlayıcıdır. Din olgusunun ilkel toplumdan gelişmiş toplumlara kadar her yapı için vazgeçilmez olması, dini bilgi içeren yayınlara türü ne olursa olsun tüm kütüphaneler için ortak derme niteliği kazandırmaktadır.

Sanatsal Bilgi:

Akıl, düşünme gibi zihinsel etkinliklerin yanı sıra düş, sezgi tarzı bağlarla elde edilen ve güzelliklerin ortaya konmasını hedefleyen bilgidir, sübjektiftir. Sanatçı ile nesne arasında doğan ilgidir. Ortaya çıkan ürün somut olmakla beraber yaratıcılığa dayanır (Tunalı, 2009: 18). Sanatın gelişimine ve yaygınlaşmasına yönelik bilgi kaynakları ile sanat değeri taşıyan her tür materyal de bilgi merkezlerinin ortak dermesidir.

Teknik Bilgi:

Bilimsel bilgiye ve deneye dayanarak üretilen, bilimsel yöntemlerin kullanıldığı bilgi türüdür. Bireyin hayatını kolaylaştırmak amacıyla varlıkları kendi isteğiyle değiştirmesi ve teorik bilgiden çok, bir varlığın pratik bilgiye dönüştürme bilgisidir. İki türü vardır (Öztürk, 2009: 32);

i) Gündelik bilgiye dayalı teknik bilgi: Bireyin günlük yaşamından elde ettiği deneyimlerle yaşamını kolaylaştırması için tasarlanan araç gereçlerdir.

ii) Bilimsel bilgiye dayalı teknik bilgi: Bireyin bilimsel verilerden yararlanarak yaşamını kolaylaştırdığı bilgilere denir. Mühendislik (Yapay zekâ ve sinir ağları) ve tıp bu alana girmektedir. Bu iki alan bilgi merkezlerinin özellikle de üniversite kütüphanesinin dermesinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Dermenin bir diğer önemli bölümünü de bilimsel bilgilerden oluşan kaynaklar oluşturmaktadır.

Bilimsel Bilgi:

Bireyin akıl yoluyla ve bilimsel yöntemlerle, sistemli, düzenli, kanıtlanabilir şekilde elde ettiği, "sınırları belirlenmiş özelleşmiş ve belli disiplinlere ayrılmış konularda üretilen" bilgiye bilimsel bilgi denir (Öztürk, 2009: 33). "Akademik bilgi" olarak da nitelendirilen bilimsel bilgi, "araştırmalar sonucu ortaya çıkan ve bilimsel yöntem ve standartlar kullanılarak elde edilen" bilgi türüdür (Güçlü ve Sotirofski, 2006: 355). Üniversitelerde yapılacak olan akademik çıktıların bilimselliğinden bahsedebilmek için araştırmacıların öncelikle bilimsel bilgilerden yararlanması gerekmektedir. Bu bakımdan üniversite kütüphanesinin dermesi de hem basılı hem de elektronik olarak bilimsel yayınlar bakımından zengin olmalıdır.

Bilgi türlerinin çeşitlenmesi, beraberinde farklı bilgi gereksinimleri ve faklı bilgi arama davranışlarına sahip kullanıcılarında ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bilgi gereksinimi ve bilgi arama davranışlarında en önemli faktör insan olduğu için bilgi merkezlerinde görevli personelin de hedef kitlesi olan kullanıcılarını yakından tanıması, beklentilerini anlaması ve bu doğrultuda hizmetlerini şekillendirmesi gerekmektedir. Kullanıcı gruplarının, farklı gereksinimlerinin olması ve farklı bilgi arama davranışları sergilemesinin birçok nedeni bulunmakla beraber personelin bu farkındalık içerisinde olması ve mesleğe dair temel kavramları biliyor olması gerekmektedir.

2.4. Bilgi Gereksinimi ve Bilgi Arama Davranışı

Bilgi gereksinimi

Bilginin büyük bir güç olduğu çağımızda, nitelikli ve doğru bilgiye, her şeyden önemlisi de gereksinime uygun bilgiye erişimin değeri giderek artmaktadır. "Öznel ve fizyolojik bir güdü" olan bilgi gereksinimi, arzulanan ya da ihtiyaç duyulan bilginin sağlanması için bireyi harekete geçirmektedir (Uçak ve Güzeldere, 2006). Krikelas çalışmasında bilgi gereksinimini; "bireyin bulunduğu konum ile olmak istediği konum arasındaki farkın anlaşılmasıyla ortaya çıkan bu durum, var olan problemle başa çıkmada yetersiz kalınmasının anlaşılmasıyla, bilgi ile ilgili güçlüklerin bir dürtü halini almasıdır" şeklinde tanımlamaktadır (Aktaran: Uçak, 1997: 316). Bilgi gereksinimi ve bilgi arama davranışı, birbirinin tamamlayıcı olarak görülmekle birlikte arama davranışı sonucunda elde edilen bilgiler tekrar yeni bilgi gereksinimini doğurabilmektedir. Bu süreç anılan iki kavramın, aynı amaç doğrultusunda hareket edilmesini de zorunlu kılmaktadır.

Üniversiteler, çeşitli uzmanlık alanlarının ve farklı disiplinlerin bir arada olduğu eğitim veren kurumlardır. Dolayısıyla farklı disiplinlere bağlı akademisyenlerin ve öğrencilerin farklı bilgi kaynaklarına ihtiyaç duyması beraberinde farklı bilgi arama davranışı geliştirmelerine neden olmaktadır. Bu tür farklılıklar, kütüphanelerde çalışan personelin yetkinlik düzeyleri ölçüsünde çözüme kavuşturulmaktadır. Kütüphanecilik eğitimi almamış personelin farklı kullanıcı beklentilerine hitap edebiliyor olması ya da yetkin personele yönlendirebiliyor olması, kurum içerinde sistematik olarak verilecek hizmet içi eğitimler ve daha önceden hazırlanmış görev tanımlarının oluşturulmasına bağlıdır.

Bilgi Arama Davranışı

Literatürde yaygın kullanılan, "bilgi gereksinimi", "bilgi arama davranışı" ve "bilgi kullanımı" gibi sözcükler Wilson (1981: 3) tarafından ortaya atılmıştır. 1995 yılında elektronik olarak yayın hayatına başlayan "Information Research" adlı dergide bu kavramların birbirine olan etkisi de dikkate alınarak tek bir başlık altında toplanmasından bu yana, "bilgi davranışı" (information behavior) şeklinde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Uçak, 2008: 22). Bilgi arama davranışı terimi, diğer

terimleri de içine alan genel bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde disiplinlere göre farklılık gösteren birçok bilgi arama davranış modeli bulunmaktadır.

Bilgi arama davranışı, alternatif bilgi kaynaklarının belirlenmesi ve seçilmesi süreci olmakla birlikte, bilginin işlendiği ve kullanıldığı araçları da kapsamaktadır (Rouse ve Rouse, 1984: 131). Wilson (2000: 49) bilgi arama davranışını, bireyin bilgi erişim sistemleri (örneğin dergiler ve kütüphaneler) ya da bilgisayar tabanlı sistemler (örneğin internet) aracılığıyla etkileşimde bulunarak, gerekli bilgileri bulmayı hedefleyen, amaca yönelik bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bilgi arama davranışı hem aktif hem de pasif bilgi arama ve bilgi kullanımı da dâhil olmak üzere bilgi kaynakları ve buna bağlı insan davranışlarının bütünü olarak tanımlamaktadır. Pettigrew vd. (2001: 44) ise bilgi arama davranışının; "insanların bilgiye nasıl ihtiyaç duydukları, nasıl aradıkları ve nasıl farklı alanlarda kullandıkları ile ilgili olduğunu" vurgulamaktadır. Bilgi arama davranışı farklılıkların temelinde kullanıcıların geçmiş deneyimlerinin de etkili olduğunu ve aranılacak konu hakkındaki düşünce ve duygularının da etkili olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Yardımcı personeller üniversite kütüphanelerinin yanı sıra diğer bilgi merkezlerinde de istihdam edildiğinden bir sonraki bölümde bilgi merkezi, bilgi merkezi türleri, kütüphaneler ve toplumsal dönemlere bağlı olarak kütüphane etkisi konularına yer verilmiştir.

2.5. Bilgi Merkezleri ve Kütüphaneler

Günümüzde bilgi, insan yaşamının vazgeçilmez unsurlarından bir tanesidir. Çağımıza ismini veren bilginin aktarılabilir olması başka bir ifadeyle bilgi kaynağına dönüştürülebilir olması beraberinde bilgi yönetimi konusunu ortaya çıkarmıştır. Bilgi kaynaklarının çeşitlenmesi ve yönetilmesi gereksinimine karşılık olarak, bilgi kaynaklarının toplanıp düzenlendiği ve kullanıcıların hizmetine sunulduğu toplumsal kurumlar olan bilgi merkezleri kavramı ortaya çıkmıştır.

Bilgi merkezi; "Bilgiye gereksinim duyanlarla bilgi kaynakları arasındaki bağın kurulması düşüncesinden hareketle, her türde bilgi kaynağını toplayan, belirli yöntem ve tekniklerle bunları düzenleyen, bilgi erişim sistemleri ve hizmetleri aracılığıyla bu

kaynaklardan maksimum düzeyde yararın elde edilmesini amaçlayan toplumsal kuruluşlardır" (Polat, 2012).

Bilgi merkezi, "dokümantasyon merkezleri gibi temel bilgi hizmeti sunan kurumlardan biridir. Faaliyetleri arasında yayın tarama, bibliyografya ve özler hazırlama, seçmeli bilgi yayımı gibi hizmetler vardır. Amacı kullanıcı gereksinimlerine uygun bilgi sağlamak olan bu merkezler hizmetlerini sözlü, yazılı, basılı ve baskı dışı araçlarla gerçekleştirebilirler" (Akkaya, 2010: 75).

Bilgi merkezleri koleksiyonuna bağlı olarak kütüphane, arşiv ve müze olmak üzere 3'e ayrılmıştır.

2.5.1. Kütüphaneler

Arapça ve Farsça kökenli "kütüb" kelimesinin karşılığı olan kitap ve hane anlamındaki ev kelimesinin birleşiminden oluşan kütüphane kelimesi Eski Yunancada "bibliotheke", Sümer ve Asurcada "girginakku" olarak kullanılmıştır. Kütüphane teriminin karşılığı olarak; İngilizcede "library", Almancada "bibliothek", Fransızcada "bibliotheque" kelimeleri kullanılmaktadır (Bitri, 2019; Keseroğlu, 2019).

Kütüphane; "Din, dil, ırk, yaş, cinsiyet hiçbir ayrım gözetmeksizin; bilgi, duygu, düşünce ve sanatsal faaliyetleri derleyip, düzenleyerek çeşitli iletişim yolları vasıtasıyla basılı kitap, süreli yayınlarla beraber her tür görsel ve işitsel materyali kullanarak toplumun hizmetine ücretsiz olarak sunan kurumlardır" (Cihangir, 2010: 85).

Kütüphane, her tür yazılı ve elektronik bilgi kaynaklarını bünyesinde toplayan, düzenleyen, saklayan ve kullanıcıların bilgi gereksinimlerini hızlı ve zamanında karşılayan bilgi merkezleridir. Kütüphaneler kullanıcı gereksinimi ve ihtiyaçlarına göre; "*Üniversite Kütüphaneleri", "Milli kütüphane", "Halk kütüphaneleri", "Müze Kütüphaneleri"* ve *"Özel Kütüphaneler"* gibi farklı kategorilere ayrılmışlardır. Çalışma yaygın olarak kullanılan kütüphane türleriyle sınırlandırılmıştır.

Üniversite Kütüphaneleri:

"Üniversite kütüphaneleri bağlı bulunduğu üniversitenin eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerini destekleyen bilgi kaynaklarını bünyesinde bulunduran ve bu kaynakları kullanıcıların hizmetine sunan kuruluşlardır" (Çağlar, 2006: 102).

Üniversiteler, bilgi üretiminin ve tüketiminin yoğun olduğu kuruluşların en başında gelmektedir. Buna bağlı olarak da bilginin üretim ve tüketim işlevlerinin temelinde üniversite kütüphaneleri yer almaktadır. (Odabaş ve Polat, 2011: 322).

Milli kütüphane:

Milli kütüphaneler özel bir amaçla kurulan ve ülkeden ülkeye farklılık gösteren kültür, sanat ve edebiyat alanında yapılan çalışmaları gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla oluşturulan ve ülkenin entelektüel birikimi olan yayınları çoğu zaman bir mevzuat zorunluluğu gereği elde eden kütüphanelerdir.

Çakın (1991: 154) milli kütüphaneyi şu şekilde tanımlamıştır: "Milli Kütüphane, araştırma kütüphaneleri arasında yer alan ve ulusal düzeyde hizmet veren tek kütüphane olmasının yanı sıra ulusal nitelikte bilim ve sanat araştırmalarında gereksinim duyulan bilgi kaynaklarının öncelikle sağlanabileceği bir kuruluştur. Başka bir ifade ile ulusal nitelikli bilimsel ve sanat araştırmalarında başvurulacak ilk kurumdur."

Halk kütüphaneleri:

Halk kütüphanesi; "kullanıcıları arasında ırk, dil, din, cinsiyet vb. ayırım gözetmeksizin, bulunduğu bölgenin her türlü bilgi gereksinimini karşılayan, elektronik bilgi kaynaklarını ücretsiz kullanıma sunan bir bilgi merkezidir" (Konya, 2017: 26).

Bir başka tanımda ise halk kütüphaneleri "her kesimden okurun, araştırmacının bilgi ihtiyacını ücretsiz bir şekilde karşılayarak verdiği hizmetler açısından toplumun sosyal, eğitim ve kültürel açıdan gelişimine yardımcı olan, toplama faydalı bilgi hizmeti sunan, kullanıcıları doğrultusunda bilgi altyapısını güçlendiren kamu kuruluşları" olarak tanımlanmaktadır (Çakın, 2013: 397).

***Okul Kütüphaneleri*:**

Okul kütüphaneleri ilkokul ve orta düzey eğitim ve öğretim veren kuruluşlarda öğrencilere okuma alışkanlıkları kazandırmak, kütüphane kullanımını öğretmek, bilgiyi değerlendirmeleri için beceri kazanmalarını amaçlayan kütüphanelerdir.

"Gerek eğitimin temel ilke ve amaçları gerekse okulun özel olarak yöneldiği amaçların gerçekleşmesine yardımcı; okul eğitiminin önce fırsat eşitliği içinde bütünlük ve gelişen bir içerik kazanarak yürümesi, sonra da eğitimin yaşam boyu sürecek bir kişisel etkinliğe dönüşmesini sağlamakla yükümlü, hizmet birimidir" (Soysal, 2007: 181).

Müze Kütüphaneleri:

Müzeler kültürel ve tarihsel değerlerin korunmasını, sergilenmesini sağlayan ve geleceğe yansıtılmasına yardım eden kuruluşlardır.

Müze kütüphaneleri, bağlı bulundukları yerin uzmanlığına göre derme geliştiren, koruyan, düzenleyen ve bu eserleri de halkın her kesimine açarak hizmet veren kütüphanelerdir (Cengiz ve Kopuz, 2013: 516-517).

Özel Kütüphaneler:

Özel kütüphaneler bağlı bulunduğu kuruluşun ilgisine, ihtiyaçlarına ve geleneklerine göre koleksiyon seçen, düzenleyen ve bunları kullanıma sunan kütüphanelerdir.

2.5.2. Tarihsel Süreç içerisinde kütüphaneler

İnsanlık tarihi boyunca toplumların hayatlarını etkileyen belirli dönemler bulunmaktadır. Bu dönemler hem birbirinin tamamlayıcısı hem de daha sonraki oluşumların belirleyicisi ve yön göstericisi konumundadır. İlkel topluluklardan uygar toplumlara geldiğimiz süreç içerisinde yaşanan gelişmeler toplumların yapısını derinden etkileyerek sadece geçmişleri değil geleceklerini de değerlendirme imkânı sunmaktadır. Bu süreçte yaşanan toplumsal ve teknolojik gelişmeler kütüphanelerin de gelişimini destekleyerek modern bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır.

Tarih boyunca yaşanan gelişmeler, bilgi merkezlerini etkilerken yaşanan bu etkileşimin günümüze kadar devam ettiği görülmektedir. Bu süreçte yaşanan bazı

gelişmeler hiç şüphesiz bilgi merkezlerini şekillendirirken aynı zamanda öneminin de artmasını sağlamıştır Sanayi ve bilgi toplumu dönemlerinde özellikle yaşanan teknolojik ve kültürel gelişmeler bilginin öneminin, dolayısıyla kütüphanelerin sayıca artışında etken olmuştur. Matbaanın icadı ile hızlı bir ivme kazanan süreç, zaman içerisinde gelişen teknoloji ve bu teknolojinin kütüphanecilik bilimine adaptasyonu ile günümüzdeki şeklini almıştır (Rukancı ve Anameriç, 2004; Odabaş, 2016).

Bilgi toplumuna gelindiğinde ise bilginin önemli bir güç haline gelmesi, kütüphanelerin yeni bilgi üretimini destekleyecek kaynakları barındırması bakımından önemini daha da arttırmıştır. Kullanılan teknolojiler ve bu teknolojilerin akademik yayıncılığa entegrasyonu sayesinde nicelikten çok niteliğinde ölçülebilir konuma gelmesi, bilgi toplumunun devamı olan bilişim toplumunun da temellerini oluşturmaktadır. Bu sayede yüzyıllardır süregelen kütüphane formatları içinde değişim kaçınılmaz hale gelmiştir. Kütüphane ve kütüphanecilerin bu süreçte rolleri ve görevleri de değişime uğrayarak;

- Yenilikleri takip eden,
- Gelişime ve değişime açık,
- Teknolojiyi üreten ve kullanabilen,
- Yeni nesil kütüphanecilik anlayışına sahip,
- Konu uzmanlığına dayalı sistemlere uyum sağlayabilen,
- Hayat boyu öğrenme kavramını içselleştirmiş kütüphaneciler geleceğin hızla çoğalan bilgi ortamlarında ayakta kalabileceklerdir.

Çağdaş toplumlarda kütüphaneler; teknolojik gelişmeler, ekonomik gelişmişlik ve siyasal değişimler çerçevesinde toplumun önemli dinamiklerinden biri haline gelmiştir. Bu gelişmeler toplumun bilgi okuryazarlık düzeylerinde olumlu bir ivme kazandırmakla birlikte bilginin toplum içerisindeki yerini de her geçen gün katlanarak arttırmaktadır.

2.5.3. Arşivler

Latince kökü “archivum” olan arşiv sözcüğü eski Yunancada “arkheion” kelimesinden türemiş ve günümüze gelmiştir. Genel anlamda İngilizcede “archives”, Almancada “archiv” olarak kullanılmaktadır (Şentürk, 2019: 505).

Arşivler, kamu veya özel kurumlara ait hazırlanan, kullanılan ve bunun sonunda da korunmasına karar verilen tarihsel belgelerin saklandığı yer olarak kabul edilirler. "Devlet hafızası" olarak da tanımlanan arşivler geçmiş ile gelecek arasında bağ kurma görevini üstelenmişlerdir. Arşivler de konusuna göre farklı kategorilere ayrılmışlardır. Bunlar; ulusal arşivler, kurum arşivleri, kent arşivleri, özel arşivler ve ticari kuruluşların arşivleridir.

2.5.4. Müzeler

"Müze" sözcüğünün kökenleri Yunanca "musion" ile Latince "museum" sözcüklerinden türemiştir. Müzeler de arşivler ve kütüphaneler gibi geçmişten günümüze bir bağ kuran bilgi kurumları arasında yerini almıştır (Akkaya, 2010: 79).

Müzeler "tarihi eserleri tespit eden, bilimsel yöntemleri açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihi eserler konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eğitim, bilim ve sanat kurumlarıdır" (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019).

Özel (2019: 431) ise müzeleri "toplumların kültürel mirasını bütünleştiren, saklayan, koruyan ve bunu tekrar toplumlara yönlendiren, tarih bilincinin ve estetik beğeninin oluşmasına katkı sağlayan, sunduğu hizmetlerle düşünmeye öğrenmeye ve yorumlamaya destek olan" eğitim ve kültür kurumları olarak tanımlamaktadır.

Bu bağlamda hem toplumların genelini hem de içerisinde barındırdığı bireyleri etkisi altına alan bilgi merkezlerinin en önemli unsuru hizmete sundukları bilgi kaynaklarıdır.

2.6. Bilgi Kaynakları

Bilgi kaynakları; "arşiv belgeleri yanı sıra araştırma ve geliştirme çalışmalarının sonuçlarını ya da sanat yapıtlarını doğrudan doğruya veren bilgi taşıyıcılarından oluşur" (Çakın, 2011: 33). Bilişim teknolojilerinin gelişimi, zaman içerisinde bilginin kaydedilme, saklanma, paylaşılma ve kullanılma biçimlerinin de değişmesine neden olduğundan, işitsel, görsel ve elektronik bilgi kaynaklarının hayatımıza girmesini doğurmuştur. Kullanıcılar basılı kaynakların yanı sıra günümüzde yoğun olarak elektronik kaynakları da kullanmaktadır.

Bilgi kaynaklarını oluşturan bilgi taşıyıcıları; kitaplar, süreli yayınlar, arşiv malzemeleri, monografiler, raporlar, haritalar, efemeralar, tezler, notalar, teknik yayınlar gibi basılı ve elektronik biçimdeki yayın türlerinin tümünü içermektedir (Çakın, 2011; Anameriç, 2020).

Bilgi kaynakları, bilgi gereksinimlerinin türüne ve boyutuna göre farklı özellik ve türde oluşturulurlar. Örneğin, bir konu ile ilgili genel bilgilerin edinildiği sözlükler ve ansiklopediler, konuyla ilgili derinlemesine araştırma yapmak için ön bilgiyi verirler. Bunun yanında belli bir disipline ait bir konuda derinlemesine incelemeler ve değerlendirmeler için o alanın özelliklerine uygun oluşturulmuş kitaplara gereksinim vardır. İçerik dışında, bilgi kaynaklarının kaydedildiği ortamlar da türleri ortaya çıkaran bir başka nedendir. Aynı şekilde, yayın özellikleri ve içerik oluşturmaya ilişkin birtakım uygulamalar da bilgi kaynaklarının çeşitli türlerde gruplandırılmasına neden olmuştur. Bilgi kaynaklarının türlerine ilişkin adlandırmalarda çok çeşitli etkenlerin ve yaklaşımların olduğu görülmektedir. Buna karşın, kütüphane ve bilgi gereksinimi bakış açısı ile bilgi kaynaklarının gruplandırılmasını genel anlamda aşağıda açıklandığı gibi yapılması mümkündür.

2.6.1. Birincil Kaynaklar

Temel bilgi kaynakları olarak da bilinen bilimsel ve teknik bilgiyi kendisinde bulunduran (“kitap”, “bilimsel dergi”, “konferans sunumları”, “bilimsel raporlar”, “patentler”, “tezler”, “internet kaynakları” vb.) kaynaklardır. Belli bir konuyla ilgili bilginin kendisini içerir. Konu ve tür ayırımları temelinde oluşturulan bu kaynaklar, bilgi ihtiyacının doğrudan giderildiği bilgi kaynaklarıdır. Bu kaynaklara ulaşabilmek için çeşitli bilgi erişim araçlarına (katalog, dizin, bibliyografya, arama motoru vb.) gereksinim vardır.

Arşiv Belgeleri:

Arşivler, ülkelerin muhafaza ettikleri belgelerin toplandığı yer olup arşiv belgeleri ise; “kurum, daire ve kuruluşların gördükleri hizmetler neticesinde meydana gelen (toplanan, biriken) ve saklanması tarihi, hukuki, idari ve çeşitli bakımlardan herhangi bir konuyu aydınlatmaya, bir takım hakları belgelemeğe ve korumaya yarayan her

türlü yazılı evrak, defter, resim, plan, harita, film, fotokopi, plak, ses bandı ve benzeri belge ve materyalin bütünüdür" biçiminde tanımlanmıştır (Binark, 1980: 6).

Özdemirci (2007: 218) arşiv belgelerini, "kurum ve kuruluşların etkinliklerini yürütürken ve yasal yükümlülüklerini yerine getirirken ürettiği, aldığı her türlü doküman" olarak ifade etmektedir.

Kitaplar:

Birincil kaynaklar denilince akla gelen ilk kaynak türü olan kitaplar, "ciltli veya ciltsiz olarak bir araya getirilmiş basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünüdür" (TDK Genel Türkçe Sözlük, 2020b). Süreli yayınlar ile birlikte kütüphane dermelerinin en önemli bölümünü oluştururlar.

Monograflar:

Genellikle bilimsel içerikli yayınlar olan monograflar tek bir konunun bütün yönlerinin belli bir plana göre hazırlanıp sunulduğu eserlerdir.

***Süreli Yayınlar*:**

Alpay (1973: 70) süreli yayınları, "sürekli olarak yayınlanacağı öngörülen, sayı ve zaman bakımından ne kadar süreceği belli olmayan, belirli belirsiz sürelerle yayınlanan dergi, gazete, yıllık, almanak, tutanak, rapor, takvim, vb. yayınların genel adıdır" şeklinde tanımlamaktadır.

Baysal (1987: 73) süreli yayınları, "ortak bir isim altında yılda en az iki defa ve belirtilmiş aralıklarla çıkan, her sayısı numaralı ve tarihli olan, her sayısında değişik kişilerin makale, öykü vb. yazıları bulunan, ne zaman kesileceği belli olmayan, belli bir amaca yönelik olarak hazırlanan yayınlardır" şeklinde tanımlamaktadır. 5187 Sayılı Basın Kanunu[1]'nda süreli yayın türleri olarak "günlük, haftalık veya başka bir süre ile yayımlanan gazeteler; haftalık, aylık veya daha fazla süreli dergiler ve yıllıklar gibi belli aralıklarla yayımlanan basılmış eserler ile resmi veya özel haber ajanslarının yayımladıkları bültenler dâhildir" ibaresi bulunmaktadır. Süreli yayın türlerinden

[1] Detaylı bilgi için bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5187.pdf

bazıları ise şunlardır; magazinler, gazeteler, bilimsel dergiler, bilimsel raporlar (Çolaklar, 2019: 36).

Teknik Raporlar:

Gri yayınlar olarak da bilinen bu tür kaynakların kullanıcı kitlesi farklıdır. Bu yayınların en yaygın olanları; patentler, raporlar, standartlar ve tezlerdir.

a. ***Patentler:*** Bir buluşun tüm haklarının devlet tarafından buluş sahibine verilmesidir. Bu sayede araştırma ve geliştirme faaliyetleri ivme kazanarak teknik gelişmelerin önü açılmış olur.
b. ***Raporlar:*** Araştırma sonuçlarını ya da yapılan çalışmaların son halini gösteren yayın türüne denir. Genellikle resmi kurum ve kuruluşların yaptıkları çalışmalar sonucu oluşturulur.
c. ***Standartlar:*** Kütüphanecilik alanında standartlar; performans artışını sağlayan, destekleyen, bir hedefe ulaşmaya yardımcı olan ve bir sistemin çalışabilmesi için kabul edilmiş formatlar bütünüdür. Özellikle kütüphane hizmetleri standartları veya teknik standartlar bağlamında, karmaşık operasyonlar için yaygın olarak kabul edilmiş yöntem ve prosedürlerdir (Prytherch, 2006: 662).

Tezler: Araştırmacıların belirledikleri bir alanda yapmış oldukları ve sonucunda akademik dünyada derece almak amacıyla oluşturdukları çalışmalardır. Genel olarak ele alınan problem ve hipotezlere bağlı olarak giriş, bulgular ile sonuç ve öneriler kısmıyla oluşturulur. Üniversite ve araştırma kütüphaneleri dermesinin önemli bir parçasıdır.

2.6.2. İkincil Kaynaklar

Birincil kaynaklara ulaşım ve erişim konularında yardımcı olan ikincil kaynaklar, birincil kaynakların analizine ve yorumuna dayanmaktadır. İkincil kaynaklar; bibliyografyalar, kataloglar, indeksler ve özlerdir.

Bibliyografyalar:

Anameriç (2020) bibliyografyaları; "bir kişi / kurum tarafından yazılmış belirli konulardaki ve birbiriyle benzer özelliklere sahip (dil, konu, dönem, coğrafi bölge vb.)

bilgi kaynakların konu ve alfabetik düzen içerisinde bibliyografik kimliklerini listeleyen ve söz konusu kaynaklara yönlendirme yapan danışma kaynağı türüdür" şeklinde tanımlamaktadır.

Fenerci (2011) ise bibliyografik kaynakları, "kapsadığı bilgi kaynaklarının tanımlayıcı bilgilerini/bibliyografik kimliklerini veren ve kullanıcının asıl kaynağa ulaşmasına rehberlik eden yöneltici kaynaklardır. Basılı ya da elektronik olabilirler. Basılı bibliyografik kaynaklar genelde bibliyografya ve dizin olarak karşımıza çıkar. Bunlar, içerdikleri bilgi kaynaklarının bibliyografik kimliklerini verir" şeklinde ifade etmektedir.

Kataloglar:

Bilgi merkezinde bulunan kaynakların "…bibliyografik kimliklerini yazar, eser adı ve konuya göre veren ve söz konusu bilgi kaynaklarının (kitap, süreli yayın, harita vb.) bilgi merkezindeki yerini gösteren ve bu özelliği ile yönlendirme yapan danışma kaynağıdır" (Anameriç, 2020). Dijital teknolojilerin gelişmesine bağlı olarak basılı ortamdaki kart kataloglardan çevrimiçi kütüphane kataloğu olarak bilinen OPAC'ların (Online Public Access Catalog) kullanımına geçilmiştir.

Dizinler (İndeks):

Dizin, "bir koleksiyonu meydana getiren malzemenin belli bir sıraya göre yapılan ve o koleksiyonun en kolay ve rahat biçimde kullanılmasına yardım eden, yer ve içindekileri gösteren bir listedir" (Cinol, 1971: 141). Sistematik rehber olarak da adlandırılan dizinler, bilgi kaynaklarına ulaşmak için belirli (bölüm, sayfa, cilt, sayı, yıl vb.) erişim uçlarını göstermektedir. Dizine örnek olarak Oya Gürdal, Serap Kazak, Aytaç Yıldızeli ve Bülent Yılmaz tarafından hazırlanan Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni ve bu süreli yayının devamı olan Türk Kütüphaneciliği dergilerinin indekslendiği 3 ciltten (1952-1992, 1993-2000, 2001-2007) oluşan "Dizin" ve Coşkun Polat ile Hüseyin Odabaş tarafından hazırlanan kütüphanecilik, arşivcilik, dokümantasyon ve enformasyon alanlarında yayınlanmış derleme kaynaklarının listelendiği "Anahtar, Anahtar II, Açık Anahtar" kaynakları gösterilebilir.

Özler (Abstract):

Öz (Abstrakt), "bazı kitapların, ancak çoğunlukla dergilerdeki makalelerin özetlendiği güncel bir bibliyografik kaynak biçimidir. Çoğu kez sınıflanmış olarak düzenlenen bu bibliyografik kaynakta makalelerin gerçek içeriğini gösteren yeterli bibliyografik nitelemeler de yer almaktadır. Özler orijinal dilde ya da çevrilmiş olarak yayınlanabilir" (Prytherch, 2006: 3-4).

Bir yayının içeriğine ait önemli görülen kısımlarının kısa bir şekilde belirtildiği ikincil kaynaklar olarak tanımlanabilir. Özler sayesinde yayının tamamının okunup okunmamasına dair bir karar verilebilir, böylece yayının gereksinime uygun bilgiyi içerip içermediğine karar verilerek zaman açısından da tasarruf sağlanır.

Basılı bilgi kaynaklarının çoğalması; bilgi kaynaklarının sınıflandırılması, depolanması ve erişime sunulması konularında problemler yaşanmasına neden olmuştur. Gelişen bilgi teknolojileri doğrultusunda bilgi kaynaklarının formatında da değişiklikler yaşanmış, bilgi kaynaklarının dijital platformlara aktarımı başlamıştır. Bu aktarımlara bağlı olarak da veri tabanları oluşmuş ve türlerinde artış meydana gelmiştir. Veri tabanları günümüzde akademik kütüphanelerin bilgiye erişim alanında vazgeçilmez bir parçası olurken veri tabanı kavramı ve buna bağlı olarak veri tabanı türleri "*veri tabanı ve türleri*" bölümünde belirtilmiştir.

2.7.Veri Tabanı ve Türleri

TDK Genel Türkçe sözlük (2020c) veri tabanını, "bilgisayar kullanımında çözüme erişmek için işlenebilir duruma getirilmiş düzenli bilgiler topluluğu ve elektronik olarak bilgisayar sisteminde büyük miktarda bilgiyi bir arada tutan istenildiğinde erişimi sağlayan sistemdir" şeklinde tanımlamaktadır. "Rowley'e göre ise veri tabanı, "veri sorgulama sistemiyle donatılmış bir veri arşivinden meydana gelen düzenli bilgiler topluluğudur (Aktaran: Odabaşoğlu, 2016: 38). Bilgiler, veri tabanında toplanır ve programlarca işlenebilen veri yığınlarına dönüştürülür. Veri tabanına girilen bilgiler daha sonrasında istenildiği gibi değiştirilebilir, güncellenebilir, yönetilebilir, taşınabilir ve sistematik bir şekilde erişim sağlanabilir" şeklinde tanımlanmaktadır. Veri tabanı türlerini başlıklar halinde vermek gerekirse şu şekilde özetlemek mümkündür;

Bibliyografik veri tabanları:

Bibliyografik veri tabanları, yayının bibliyografik bilgileri ve atıflarını gösteren ve bazen de özleri ile bize sunan veri tabanlarıdır. Kullanıcıya ek bilgi veya belgenin tam metni için erişim imkânı sunarlar, ayrıca kuruluş veya kişi gibi başka bir kaynağa yönlendirir (Rowley ve Hartley, 2008). Bibliyografik bilgilerden oluşan ve ilgili öğeleri tanımlamak ve bulmak için tasarlanmış kayıtları içeren veri tabanları olarak tanımlamak da mümkündür.
Örnekler; LISA (Library and Information Science Abstract), Ulrich's Periodicals Directory.

Bibliyografik atıf veri tabanları:

Bilgi kaynaklarına ait bibliyografik bilgilere ulaşmanın yanında yazarların atıf yaptıkları yayınları vermektedir. Örnekler; "Web of Science, Scopus, Türkiye Atıf Dizini, TR Dizin SOBİAD, Sosyal Bilimler Atıf Dizini, Google Scholar". Üniversite ve araştırma kütüphanelerinin dermesinde önemli parçalardır.

Tam metin dergi veri tabanları:

Günümüzde ağırlıklı olarak ticari yayıncılar tarafından hizmete sunulan "tam metin dergi veri tabanları", dergilerin elektronik versiyonlarının tam metin olarak bir veri tabanı bünyesinde kullanıcıların erişimine sunulmasıdır. Kurumsal abonelik sistemi ve konsorsiyumlar aracılığı ile sağlanan bu hizmet, güncel yayınların zaman, mekân engeli olmaksızın kullanıcının hizmetine sunulması açısından önem taşımaktadır.

Örnekler; "ScienceDirect, SpringerLink, Wiley-Blackwell"

Tam metin kitap veri tabanları:

Dergi veri tabanları ile aynı amaç ve özellikleri taşıyan tam metin kitap veri tabanları,, kitaplara tam metin erişim imkânı sağlamaktadır.
Örnekler; "Ebrary, Elsevier E-Book, Springer E-Books"

İstatistiksel veri tabanları:

İstatistiksel veri tabanı; "sayımlar ve ortalamalar gibi istatistiki nitelikteki verilere erişimizi mümkün kılan bir veri tabanı türüdür (Stalling ve Brown, 2007: 608). Örnekler; "Source OECD, World Bank, IMF"

Açık erişim veri tabanları:

Ticari yayıncılık modellerine bir alternatif olarak ortaya çıkan "Açık Erişim Veri tabanları" makale indeksleri, özetler ve tam metin olarak bilimsel yayınlara erişimi ücretsiz olarak mümkün kılar. Bilimsel yayınların depolandığı ve hizmete sunulduğu bu veri tabanları internet erişimi olan tüm kullanıcılara açık olma özelliğine de sahiptir. Örnekler; "DOAJ, E-LIS"

Örneklem olarak seçilen ZBEÜ'nin 2019 yılında abone olduğu veri tabanları listesi Tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2 1. ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi 2019 yılı abone olunan veri tabanları

Sıra	Veri tabanı adı	Sağlama türü	İçerik
1	Mendeley	Ekual	Referans Yönetim Sistemi
2	Ebscohost	Ekual	Tüm Disiplinler
3	Ieee	Ekual	Mühendislik
4	Ithentıcate	Ekual	İntihal Tesbit
5	Ovıd	Ekual	Tıp
6	Scıence Dırect	Ekual	Tüm Disiplinler
7	Scopus	Ekual	Bibliyografik
8	Taylor&Francıs	Ekual	Tüm Disiplinler
9	Sprıngerlınk	Ekual	Tüm Disiplinler
10	Web Of Scıence	Ekual	Bibliyografik
11	Emerald	Ekual	İşletme Ve Yönetim Bilimleri
12	Wel	Ücretli/Ankos	Tüm Disiplinler
13	Acs	Ücretli/Ankos	Kimya Ve Alanları
14	Astm	Ücretli/Ankos	Mühendislik
15	Clınıcal Key	Ücretli/Ankos	Tıp
16	Ebook Central	Ücretli	Tüm Disiplinler
17	Jstor	Ekual	Sosyal Bilimler
18	Pq D&T	Ekual	Y.Lisans&Doktora Tezleri
19	Cochrane	Ücretli/Ankos	Kanıta Dayalı Tıp
20	Uptodate	Ücretli	Kanıta Dayalı Tıp
21	Wıley	Ekual	Tüm Disiplinler

Tablo 2.1 (devam)

22	Hiperkitap	Ücretli/Ankos	Tüm Disiplinler
23	Turnıtın	Ekual	İntihal Tesbit
24	Nature	Ekual	Tüm Disiplinler
25	Palgrave Macmıllan	Ekual	Tüm Disiplinler
26	Academıc Journal	Ekual	Tüm Disiplinler
27	İdeal Onlıne	Ücretli/Ankos	Tüm Disiplinler
28	İdealonlıne Tıp Kitapları	Ücretli	Tıp
29	Igı Global	Ücretli	Tüm Disiplinler
30	Tümer Altaş E-Yds	Ücretli	Tüm Disiplinler
31	Tümer Altaş E-Sınav	Ücretli	Tüm Disiplinler
32	Vidobu	Ücretli/Ankos	Tüm Disiplinler
33	Mango	Ücretli /Ankos	Yabancı Dil
34	Sobiad	Ücretli/Ankos	Bibliyografik
35	Türkiye Atıf Dizini	Ücretli	Bibliyografik
36	Incıtes	Ücretli	Kurumsal Veri
37	Journal Cıtatıon Reports	Ücretli	Atıf / Dergi / Performans Değ.
38	İdeal Onlıne Din Bilimleri	Ücretli /Ankos	İlahiyat

Kaynak: ZBEÜ kütüphane veri tabanları listesi/ abone-olunan-veri-tabanlari.html, (2019a).

ZBEÜ Kütüphanesi, 2019 yılında 18'i EKUAL (Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı) kapsamında ücretsiz olmak üzere, 11'i ANKOS (Anadolu Üniversiteleri Kütüphaneleri Konsorsiyumu) kapsamında ve 9'u da doğrudan abonelik yoluyla toplamda 38 veri tabanını kullanıcıların hizmetine açmıştır. Bu seçim ve satın alma süreci ZBEÜ kütüphanesinde elektronik derme yönetimi görevinden sorumlu olan kütüphaneciler tarafından yürütülmektedir.

Basılı kaynakların ve elektronik kaynakların yoğun olarak günlük ve bilimsel hayatı etkilediği günümüzde, bilgi merkezlerinde çalışan kütüphanecilerin de bilgi kaynaklarının elde edilmesi, saklanması, düzenlenmesi ve erişime sunulması aşamalarında göstermiş oldukları çaba ve hizmetler giderek önem kazanmaktadır.

2.8. Bilgi Profesyonelleri (Kütüphaneciler)

Kütüphanelerde yapılan iş ve işlemler ile hizmetlerin planlanması, yürütülmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesinde kilit rol kütüphanecilerdedir. Kütüphaneci, kütüphanecilik formasyonuna sahip, bir kütüphane ya da bilgi merkezinde çalışan ve kullanıcı gruplarının istekleri doğrultusunda kütüphane ve bilgi hizmetlerini

planlayan, bu hizmetleri uygun araç ve yöntemlerle veren, kütüphane faaliyetlerini yürüterek koordinasyon sağlayan kişidir. (Prytherch, 2006: 415).

Üniversite kütüphanelerinin başarısında kilit rol oynayan kütüphaneciler, geçmişte mekâna bağlı olarak sadece teknik hizmetler ve kullanıcı hizmetler birimlerinde görev almışlardır. Teknolojik gelişmelerle birlikte zaman ve mekân engelinin ortadan kalkışı, bilgi erişim ve sunulan hizmet anlayışında yaşanan değişimler doğrultusunda kütüphanecilere yeni roller ve görevler yüklemiştir (Polat, 2019: 250).

"Bilgi çağı" olarak nitelendirilen 20. yüzyıl ortasına doğru konuşma, düşünme ve anlama konularında oldukça hızlı olan ve "Z kuşağı" olarak adlandırılan kuşağın üniversite yaşamına dâhil olması ile birlikte üniversitelerde görevli kütüphanecilerin, beklentiler ve olanaklar ilişkisi doğrultusunda hizmet çeşitliliği sunma sorumlulukları da artmıştır.

İçinde bulunduğumuz bu dönemde "bilgi profesyonelleri" olarak da nitelendirilen kütüphanecilere daha çok ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Gerekli tüm bilgi donanımına sahip, artan bilgi kaynaklarını ve bilgiyi kontrol edebilen, gereksinim duyulan bilgiyi en kısa zamanda kullanıcıya eriştirebilen, eriştiği bilgiyi düzenleyip kayıt altına alabilen, yeni teknolojilere çabuk ayak uydurabilen, bilgi erişim sürecinde daha etkin rol oynayan, bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin kullanabilen, iyi bir bilgi yöneticisi ve enformasyon okuryazarı olan kütüphaneciler bu dönüşüm sürecinin daimi parçası olarak yerlerini almışlardır (Köseali, 2018: 53).

2.9. Diğer Personeller

Üniversite kütüphanelerinde mesleki eğitim almış kütüphaneci istihdamının yeterli olmaması nedeniyle, mesleki bilgi ve becerilere sahip olmayan ancak iş ve işlemlerin yürütülmesi adına bilgi merkezlerinde görev alan personellerdir.

Devlet üniversitelerinde genellikle 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu[2]'na tabi olarak çalışmakta olan ve **"**memur, bilgisayar işletmeni, sözleşmeli memur vb." unvanlara sahip olan kamu görevlileridir. Kamu görevlisi olmayıp "Türkiye İş Kurumu" üzerinden de "sürekli işçi, hizmetli vb." unvanlarla bilgi merkezlerinde görev yapmaktadırlar. Vakıf üniversitelerinde ise "kütüphane görevlisi, kütüphane memuru, kütüphane sorumlusu" gibi unvanlara sahiptirler. Bilgi merkezlerinde daire başkanı, şube müdürü, kütüphane müdürü, kütüphane direktörü, şef gibi yönetim kadrolarında da mesleki formasyon almayan kişiler bulunmaktadır.

Çalışmanın örneklem uygulama grubunu da oluşturan bu personellerin özellikle üniversite kütüphanelerinde çağın gereği olarak nitelikli bilgiye ulaşma, kullanıcı beklentilerini karşılayabilme adına mesleki beceri ve yeterlilikleri konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Kütüphaneciler, yüzyıllar boyunca insanlığın sahip olduğu kültürel mirası nesilden nesle aktarmak ve korumakla görevli kişiler olmuştur. Dolayısı ile toplumsal hayatımızda da belirleyici bir role sahip olan kütüphanecilerin, kütüphanecilik alanında eğitimlerinin lisans ve lisansüstü düzeyde destekleniyor olması önem taşımaktadır. Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin tarihsel gelişiminin irdelenmesi geleceğe yönelik bir yol haritasının belirlenmesinde ve mesleğimizin öneminin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

2.10. Türkiye'de Kütüphanecilik Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Çağdaş bir eğitim sisteminin temellerinin atılmasını sağlayan ve eğitim-öğretimin birleşmesi olarak nitelendirilen "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" (03 Mart 1924) ile "Maarif Vekaleti"ne devredilen kütüphaneler için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Ersoy, 1962: 23). Bu tarihlerde John Dewey'in Türkiye'deki eğitim sorunlarının çözümüne yönelik hazırlamış olduğu rapor doğrultusunda Paris'e gönderilen Fehmi Edhem Karatay'ın kütüphanecilik eğitimi alarak Türkiye'ye dönmesi, Hamit Zübeyr Koşay'ın 1926 yılında hazırlamış olduğu "Kütüphanelere Dair" raporu ile kütüphanecilik alanında yetişmiş personel eksikliğine dikkat çekilmiş;

[2] Detaylı bilgi için bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf

kütüphanecilik alanında eğitim kursların açılmasını ve üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitimine başlanmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Koşay, 1960; Çakın, 2005).

Ersoy'un "Kütüphaneciliğimizin sorunları" başlıklı çalışmasında 1926-1936 yılları arasında Türkiye'de kütüphanecilik alanında kayda değer bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte 1941 yılında "Aziz Berker, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne bağlı bir Kütüphanecilik Enstitüsü'nün kurulmasını" önermiştir Türkiye'de kütüphanecilik eğitimi ise ilk olarak 1942-1952 yılları arasında Adnan Ötüken'in girişimiyle Ankara Üniversitesi çatısı altından düzenlenmiştir. Ankara Üniversitesi, Amerikan Kütüphane Derneği'nin (ALA) iş birliği ve Ford Vakfı'nın sağladığı destekle 1953 yılında Kütüphanecilik Enstitüsü kurulmuş ve bir yıl sonra "1954-55 öğretim yılının ilk sömestrsinde, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Enstitüsü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Profesörler Kurulu'nun almış olduğu kararla hazırlanan yönetmelik ve Adnan Ötüken'in verdiği derslerle öğretime başlanmıştır" (Subaşıoğlu ve Tamdoğan, 2014: 590).

YÖK[3] (2019b) verilerine göre aktif olarak faaliyet göstermekte olan 10 adet "Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü" bulunmaktadır. Ankara Üniversitesinden sonra Kütüphanecilik eğitimi veren ikinci üniversite 1964 yılında "İstanbul Üniversitesi" olmuştur. Üniversitelerde ki bu gelişmeyi takiben 1972 yılında "Hacettepe Üniversitesi-Kütüphanecilik Bölümü" açılmıştır. 1987 yılında "Marmara Üniversitesi-Arşivcilik Bölümü", 1995 yılında "Atatürk Üniversitesi-Kütüphanecilik Bölümü" açılmıştır. Açılan bu bölümlerin isimleri Haziran 2002'de YÖK kararı ile "Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü" olarak değiştirilmiştir. 2007 yılında açılan "Kastamonu Üniversitesi BBY Bölümü" 2010 yılında "Çankırı Karatekin Üniversitesi BBY Bölümü", 2011 yılında "İstanbul Medeniyet Üniversitesi BBY Bölümü" ve "Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY Bölümü", 2016 yılında ise "Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BBY Bölümü" kütüphanecilik alanında lisans ve lisansüstü düzeyinde

[3] *Bilgi ve Belge Yönetimi Programı Bulunan Tüm Üniversitelere* ait detaylı bilgi için bkz. (https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10021)

eğitime devam etmektedir. (Karakaş, 1999; Atılgan, 2006; Rukancı ve Anameriç, 2017).

BBY mezunları "özel üniversiteler, özel okullar, hastaneler, bankalar" gibi farklı kuruluşlarda "kütüphaneci, kütüphane sorumlusu, kütüphane öğretmeni, arşivci" gibi çeşitli unvanlarla çalışabilmektedir (Er-Koçoğlu, 2018: 1138). Farklı çalışma alanları tarafından istihdam edilebilen mezunlar, bilgi merkezlerinin en önemli unsurlarından bir tanesini oluşturmaktadır.

3. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ, ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE YÜRÜTÜLEN İŞLEMLER VE HİZMETLER

Bilimsel faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştirildiği üniversitelerde bu faaliyetlerin desteklenmesi gibi önemli bir görevi bulunan üniversite kütüphaneleri, aynı zamanda barındırdıkları kaynak çeşitliliğinin yanı sıra öğrenci ve akademisyenlere sunduğu imkânlar bakımından da çok çeşitli işlemlerin gerçekleştirildiği bir örgüt yapısına sahiptir. Bu örgüt yapısı aynı zamanda sunulan hizmetinde kalitesinin belirleyici konumundadır. Kütüphanede çalışan mesleki eğitim almamış personelde bu örgütün başarısında aktif bir rol oynamaktadır. Dolayısı ile kütüphanede yapılan işlemler ve hizmetler hakkında personelin yeterli bilgi düzeyine sahibi olması kurumsal başarının da vazgeçilmez bir öğesi olacaktır.

3.1. Üniversite Kütüphaneleri: Tanımı, İşlevleri ve İdari Yapılanma

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu üniversiteyi; "Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumu" (Yükseköğretim Kanunu, 1981) olarak tanımlamaktadır.

Atılgan (2008: 451)'a göre üniversite kütüphaneleri, bağlı bulundukları üniversitenin öğretim üyelerinin, öğrencilerin, bilim adamlarının ve araştırmacıların bilgi gereksinimlerini karşılamakla ve bilgi kaynaklarını bünyesinde barındırmakla yükümlü kuruluşlardır. Üniversite kütüphaneleri araştırmayı, bilimsel çalışmaları doğrudan destekleyen teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen ve buna bağlı olarak hizmet veren kütüphanelerdir.

Çelik (2011: 54), üniversite kütüphanelerinin amacını; "üniversitenin amaçları doğrultusunda, öğretim elemanları ile öğrencilerinin eğitim ve araştırmalarına ilişkin gereksinimlerini karşılamak için en iyi bilgi kaynaklarını toplamak ve sunmak için en uygun ortamı oluşturmaktır" şeklinde açılarken işlevlerinin de şunlar olduğunu ifade etmiştir:

1.Yeterli sayıda ve nitelikte personel sağlamak
2.İhtiyaç duyulan çeşitli bilgi kaynaklarını sağlamak
3.Kullanıcıların okuma alışkanlıklarının gelişmesine katkıda bulunmak
4.Okuma salonu ve çalışma alanı sağlamak
5.Kütüphaneler arası kaynak paylaşımında iş birliğine gitmek
6.Dermeyi gelecek nesiller için geliştirmek ve korumak
7.Kütüphane kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayacak ödünç verme, müracaat ve enformasyon hizmetlerini sunmak
8.Oryantasyon programlarını hazırlamak
9.Yayınların kaydını oluşturup arşiv hizmeti sunmak olarak tanımlamaktadır.

Üniversite kütüphanelerinin amaçları doğrultusunda iş ve işleyişlerin belirli bir düzen içerinde yürütülmesi, örgütsel şemanın oluşturularak görev dağılımının yapılması ve üniversite kütüphanelerinin birimlere ayrılarak oluşturulacak iş tanımlarının doğrultusunda hizmet kalitesinin arttırılmasını sağlamsı açısından da önem taşımaktadır.

Üniversite Kütüphanesinde İdari Yapılanma

Üniversite kütüphaneleri, kullanıcı gereksinimleri ve sunulan hizmet doğrultusunda temin ettikleri kaynakların (satın, bağış ve değişim) kullanıcıların hizmetine sunulmasına kadar geçen süreçte, hizmetlerin sistematik olarak yürütülmesi düşüncesi beraberinde farklı birimlerin oluşturulmasını doğurmuştur. Genel olarak; ödünç verme birimi, danışma birimi, süreli yayınlar birimi, satın alma birimi, kataloglama ve sınıflama birimi, teknik hizmetler birimi, görsel işitsel hizmetler birimi, fotokopi/yazıcı hizmetleri birimi, görme engelliler birimi, kütüphaneler arası iş birliğinin yürütüldüğü birim, kurumsal açık arşivlerin oluşturulması ve yönetimi ile ilgilenen birimler olarak ayırmak mümkündür.

Üniversite Kütüphanelerini Oluşturan Temel Öğeler

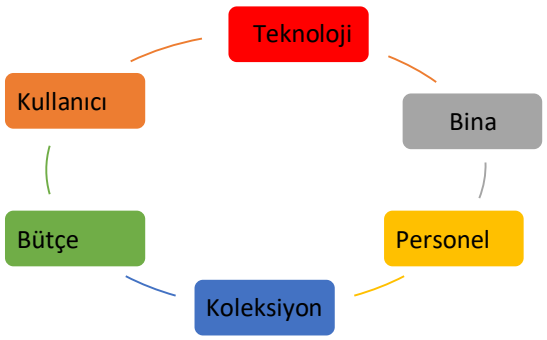
Bilişim teknolojilerinin yaygın olarak kullanıldığı içinde bulunduğumuz dönem, teknolojinin yaptığı işlem ve üstlendiği öneme atfen "Bilgi Çağı" ya da "Bilişim Çağı" olarak adlandırılmaktadır. Bunun en büyük nedenlerinden biri ise teknolojik

gelişmeler ve bunun doğrultusunda bilgi (basılı, yazılı, elektronik…) artışında görülen hızlı artış ve gelişimdir. Çok fazla bilginin değişik kanallarla sunulduğu bir ortamda, hedeflerin gerçekleştirilmesine uygun ve doğru bilgiye ulaşma ve kullanma becerisi gerektirirken, doğru bilgiye uygun ve hızlı ulaşma, düşük maliyetle elde etme ve bu işlemlerin güvenilir kanallar vasıtasıyla yapılması da önem kazanmıştır.

Bilgi erişimde, bilginin düzenlenmesi ve tanımlanması da gerekmektedir. Hiç şüphesiz ki tanımlanmayan bilgiye erişim de mümkün olmayacaktır. Bilginin hızla çoğalması, sağlanması, depolanması, denetimi, düzenlenmesi ve hizmete sunulmasında tam bir bütünlük olmalıdır. Bu bağlamda, bilgi kaynaklarının yönetimini üstlenerek bu bütünlüğü sağlayan kütüphanecilere büyük sorumluluk düşmektedir.

S. R. Ranganathan "kütüphanecilik biliminin beş temel yasası[4]" nı şu şekilde belirtmektedir; "kitaplar okunmak içindir, her okuyucunun bir kitabı vardır, her kitabın bir okuyucusu vardır, okuyucunun zamanını boşa harcamamak gerekir, kütüphane gelişen bir organizmadır" (Aktaran: Çakın, 1982). Bu belirtilen beş yasa doğrultusunda üniversite kütüphanelerinde, kütüphanecilik faaliyetlerinin yerine getirilmesi ve kaliteli bir hizmet sunulması için birtakım unsurların bir araya gelmesi gerekmektedir. Bunlar; "personel", "koleksiyon (derme)", "kullanıcı", "bütçe" "bina" ve bu beş temel öğeye günümüzde eklenen "teknoloji" dir (Şekil 3.1). Bu öğelerin tamamı, kütüphane kurumunu diğer bilgi edinim oluşumlarından farkını ortaya koyarken, herhangi birinin yokluğu ve eksikliği kütüphane kurumunun işlevlerini icra etmesini engelleyecektir.

Şekil 3. 1. Üniversite kütüphanelerinde altı temel öge döngüsü.

[4]S. R. Ranganathan, (1931). *Five laws of library science*. Madras Library Association, Ed. 1

Bina:

Günümüzde duvarsız ve binasız kütüphane kavramları literatürde sıkça dile getiriliyor olmakla birlikte, kütüphane dendiğinde ilk akla gelen unsur binalarıdır. Kütüphanelerin büyüklüğü, çekiciliği, akılda kalıcılığı ve hatta işlevselliğinde hizmet verdikleri bina ve donanımı daima ön plandadır. Bu konuda üniversite kütüphane binalarının daha ön planda olduğunu, önde gelen üniversitelerle özdeşleşen simgesel kütüphane binaları yadsınamaz bir gerçektir.

Genel anlamda kütüphane binaları, kullanıcıların rahatça ulaşabileceği, biyolojik, psikolojik ve bilimsel ihtiyaçlarını karşılayabileceği, yeni teknolojilere uygun, iş sağlığı ve güvenliği şartlarını taşıyan ergonomik ve personelin amaca uygun hizmet verebileceği yapılar olmalıdır (Çukadar vd., 2011: 2427). Kütüphaneyi oluşturun unsurların başında gelen kütüphane binalarının dış ve iç mekân özellikleri, kullanıcı gereksinimleri ve nitelikli bilgi hizmeti açısından değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kütüphaneleri hedef kullanıcılar için bilgi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ortamlar olmanın yanı sıra onlar için sosyal mekânlar haline getirmenin önemli olduğunun unutulmaması gerekmektedir. Dış mekân özelleri bakımından değerlendirildiğinde üniversitelerin kütüphane binalarının;

- Tüm kullanıcıların rahatlıkla erişim sağlayabileceği merkezi bir konumda olması,
- Büyüklüğü ve fiziksel özelliklerinin yeterliliği,
- Giriş ve çıkışlarının engelli kullanıcılar için yasal düzenlemelere uygunluğu önem taşımaktadır.

Bina tasarım aşamasındayken mutlaka modüler sistemde tasarlanmalı ve 7/24 kullanıma uygun olmalıdır. Raf ve oturma alanları standartlara göre hesaplanmalı, akademisyen ve araştırmacılar için özel alanlar, oryantasyon, toplantı, seminer ve sergiler için de ek alanlar belirlenmelidir. Bu planlamaya mutlaka kütüphaneciler de dâhil edilmelidir. Binaların etkin kullanılması adına da teknolojinin yoğun olarak uygulandığı akıllı binalar olarak tasarlanmalıdırlar (YÖK, 2014: 6).

İç mekân özellikleri olarak değerlendirildiğinde;

- Hitap ettiği kullanıcıların bilgi ihtiyaçlarının karşılanmasına yeterli basılı ve elektronik kaynaklardan oluşan dermeye sahip olunması,
- Dermeye uygun raf sistemlerinin bulunması
- Kaynakların belirli bir düzen içerinde olması ve kaynak erişimine yardımcı yönlendirmelerin bulunması,
- Kullanıcıların aradıkları kaynaklara ulaşmalarında yardımcı olacak bilgi teknolojilerinin ve internet bağlantısının bulunması,
- Kütüphane iklimlendirme sistemleri bulunması,
- Kullanıcı sayısına uygun oturma kapasitesi,
- Aydınlatma sistemlerinin uygunluğu,
- Kütüphane içerisinde düzenlenecek eğitimlere uygun toplantı salonlarının bulunması,
- Elektronik kaynak kullanımını sağlayabilmek için bilgisayar laboratuvarlarının bulunması gibi birçok etken bulunmaktadır.

Örneklem olarak seçilen ZBEÜ iki merkez kütüphane binasına sahiptir. Bunlardan biri 2 Mart 2012 yılında hizmet vermeye başlayan Farabi Kampüs Kütüphane binasıdır. 2.300 metrekare alana sahip ve 500 oturma kapasitelidir. Diğeri ise 8 Haziran 2017 yılında hizmet vermeye başlamış olan İbn-i Sina Kampüs Kütüphane Binasıdır. 830 metrekare alana sahip ve 350 oturma kapasitelidir, ancak artan kullanıcı sayısı ve gelişen akıllı bina tasarımları düşünüldüğünde, 2012 yılında açılan bina hem kapasite olarak hem de ergonomik açıda kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu yüzden de kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayabilecek 3 kattan oluşan ve 5000 m2 alana sahip kitap ve teknolojiyi aynı çatı altında buluşturacak olan yeni bir bina yapılmıştır ve binaya taşınma işlemleri 2020 sonuna doğru gerçekleştirilecektir.

Kütüphane binalarının bir bütün içerisinde değerlendirilip kullanıcı gereksinimlerini karşılayabiliyor düzeyde olması için gerekli en önemli unsurların başında da kütüphaneler için ayrılmış uygun bir bütçenin olması gelmektedir.

Bütçe:

Modern bir bilgi merkezinin çağın gereklerini karşılayabilmesi, kullanıcı ve çalışan memnuniyetinin sağlanarak geliştirilmesi, maddi olanakların yeterliliğiyle ilişkilidir. Yeterli bütçe kadar değerlendirilmesi gereken diğer önemli bir unsur ise "işletmelerin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan fonların temin edilmesi ve bu fonların uygun bir şekilde değerlendirilmesi amacına hizmeti sağlayan" bütçe yönetimidir (Dinçer ve Fidan, 1998: 220).

Kütüphanelerde bütçenin önemli bir bölümü derme geliştirme için ayrılmıştır. Derme oluşturma ve bütçe dengesinin kurulması da nitelikli bir üniversite kütüphanesi açısından hep sorun olmuştur. Özellikle elektronik yayıncılık anlamında ortaya çıkan satın alma modeli ve lisanslama ile birlikte bu sorun bütçe planlaması ve yönetiminin önemini daha çok ortaya çıkarmıştır (Polat, 2019: 235).

Bütçe planlaması yapılırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, kütüphane kaynaklarının rasyonel bir şekilde kullanılmasıdır. Bu anlamda kütüphanede çalışan personele de büyük sorumluluklar düşmektedir. Kütüphaneler özellikle derme geliştirme için önemli bir bütçe ayırmaktadır. Basılı ve elektronik kaynaklara ayrılan bütçenin kullanımında nicelikten çok nitelikli kaynak seçimine dikkat edilmelidir. Üniversite kütüphanesi kullanıcılarının istek ve ihtiyaçlarının karşılanması temel alınmalı, mükerrer yayın alınmamasına dikkat edilmeli, yayın formatına karar verilmelidir. Basılı ve elektronik kaynakların kaynak kullanım istatistikleri belirli aralıklarla alınarak kullanılmayan kaynaklar için gereksiz bütçe ayrılmamalıdır.

Kütüphanede altı temel öğe içinde bulunan bütçe, derme geliştirmenin yanı sıra altyapı/donanımın sağlanması ve uygun işe uygun personel seçimi gibi birçok kalemden oluşmaktadır. Bu yüzden kütüphanelerde bütçenin belli bir plan ve program dâhilinde yapılması gerekmektedir.

Örneklem olarak seçilen ZBEÜ 2019 yılına ilişkin kütüphane bütçesi Tablo 3.1' de gösterilmiştir.

Tablo 3. 1: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi 2019 yılı bütçesi

Harcama Kalemi	Bütçe Açılımı	Bütçe	Açıklama
03.2	Tüketime Yönelik Mal, Malzeme Alımı	451.000,00	Kırtasiye alımları, periyodik yayın alımı (dergi, gazete) baskı ve cilt giderleri, diğer yayın alımları vs.
03.3	Yolluklar	5.000,00	Yurt içi geçici görev yolluğu ödemeleri.
03.5	Hizmet alımları	12.000,00	Telefon kullanım ücretleri, internet erişim ücretleri, yük taşıma giderleri, ilan giderleri vs.
03.7	Bakım onarım giderleri, menkul mal gayri maddi hak alım	12.000,00	Makine teçhizat bakım onarım, otomasyon ve diğer programlar bakım ödemeleri vs.
06.1	Mamul Mal Alımları	1.200.000,00	Basılı yayın alımı (kitap vs.), Elektronik yayın aboneliği (Elektronik dergi ve veri tabanı ödemeleri)

ZBEÜ Kütüphane bütçesine göre basılı dergi ödemeleri 03.2 harcama kalemi olarak kabul edilen *tüketime yönelik mal ve malzeme alımından* ödenirken, basılı yayın alımı (kitap vs.) ile elektronik yayın abonelikleri 06.1 harcama kalemi olarak kabul edilen *mamul mal alımlarından* yapılmaktadır.

Derme:

"Üniversite kütüphanesinin mutfağı, kalbi, malzemesi, girdisi ve çıktısı" olarak tanımlanan derme; her türlü yazılı, basılı ve elektronik ortamda bulunan kaynaklardan oluşur. Kurumca belirlenmiş bir politika uyarınca satın alma, bağış ve değişim yöntemleriyle basılı kaynakların yanı sıra elektronik kaynakların abonelik ve lisanslama yoluyla temin edildiği materyal topluluğudur (Polat, 2012).

Teknolojik gelişmelerle birlikte derme kavramının kapsamı da günümüzde değişime uğramıştır. Sahip olma düşüncesine dayalı geleneksel derme anlayışı yerini erişimin ön planda olduğu modern derme anlayışına bırakmıştır. Hitap edilen kullanıcı kitlesinin özellikleri ve beklentilerinin belirleyici olduğu derme seçiminde, yaşanan değişim ve dönüşümler kütüphanelerde derme seçiminin mutlaka bir politika doğrultusunda yapılması zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.

Hazırlanacak bir derme geliştirme politikası doğrultusunda, kütüphane dermesine dâhil edilecek yayınların hangi formatta ve hangi türde olması gerektiğinin planlanması gerekmektedir. Üniversite kütüphaneleri basılı kaynaklara mı, elektronik kaynaklara mı yoksa dengeli bir kaynak politikası doğrultusunda her iki türede mi yer vereceklerine mevcut olanaklar ve kullanıcı gereksinimleri doğrultusunda karar verilmelidir. Mevcut durum değerlendirilirken; ağırlıklı olarak hedef kullanıcı beklentileri, kütüphane binasının fiziksel özellikleri, teknik altyapı, çalışan personel sayısı ve derme geliştirme için ayrılan bütçe dikkate alınmalıdır. Üniversite kütüphanelerinde dermeler ağırlıklı olarak; kitaplar (güncel ve mesleki), süreli yayınlar (dergi ve gazeteler), haritalar, notalar, tezler, danışma kaynakları, görsel-işitsel materyaller ve bunlara ek olarak elektronik veri tabanlarından (e-dergi ve e-kitaplar) oluşmaktadır.

Örneklem olarak seçilen ZBEÜ 2020 yılına ilişkin kütüphane dermesinin detayları Tablo 3.2' de gösterilmiştir.

Tablo 3. 2: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi 2019 yılı dermesi

ZBEÜ Basılı Kaynak Sayısı		ZBEÜ Elektronik Kaynak Sayısı	
Merkez Kütüphanelerdeki Türkçe Kitap Sayısı:	**66.455**	E- Kitap	**3.797.241**
Merkez Kütüphanelerdeki Yabancı Kitap Sayısı:	**17.130**	E- Dergi	**53.470**
Dış Kampüsler Kitap Sayısı:	**66.471**	Sesli Kitap	**6.299**
Tez Sayısı:	**7.026**	Eğitim Videosu	**16.622**
Basılı Süreli Yayın Sayısı	**13.599**	Diğer (standart, araştırma raporu, el kitabı, kitap serisi vb.)	**1.910.914**
TOPLAM	***170.681***	**TOPLAM**	***5.784.546***

ZBEÜ Kütüphane dermesine göre merkez kütüphanede Türkçe kitap sayısı 66.455, yabancı kitap sayısı 17.130, dış kampüsler kitap sayısı 66.471'dir. Tez sayısı 7.026 ve basılı süreli yayın sayısı 13. 599 olmak üzere genel toplamda basılı kaynak sayısı 170.681'dir. Elektronik kaynak sayısında ise toplam e-kitap sayısı 3.797.241, e-dergi sayısı 53.470, sesli kitap 6.299, toplam eğitim videoları 16.622 son olarak da diğer başlığı altında toplanan 1.910.914 e-kaynak olmak üzere genel toplamda 5.784.546 elektronik kaynağa sahiptir.

Personel:

Üniversite öğrencilerin ve öğretim elemanlarının bilgi ihtiyaçlarının karşılanması, kullanıcılara uygun bir derme geliştirilmesi, dermenin düzeninin sağlanması ve hizmete sunulması için yeterli sayıda ve nitelikte personelin bulundurulması, sunulan hizmet kalitesinin de belirleyicilerindendir (Odabaş ve Polat, 2011: 329). Üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphane personeli hem kişisel hem de kurumsal gelişime destek sağlayarak bağlı bulundukları üniversitelerin akademik çıktılarının artmasını sağlayıp, sürekli artan bilgi kaynaklarının yönetimiyle ve hizmete sunulmasıyla yükümlüdür. Kütüphanelerin verimliliği açısından çalışan personelin mesleki formasyona sahip olması büyük bir önem taşımakla birlikte işleyişten sadece kütüphaneciler değil, kütüphanede çalışan ve mesleki formasyon sahibi olmayan personel de sorumludur. Bir örgütte çalışan personelin uyumluluğu ve mesleki dayanışması sunulan hizmetin de kalitesinde belirleyici olacaktır. Bir kurumun başarısı, başta yöneticiler olmak üzere nicelik ve nitelik bakımından yeterli personelle mümkündür.

Üniversite kütüphanelerinde kütüphaneciler ile birlikte çeşitli kadrolarda personel çalışmaktadır. Örneklem olarak alınan ZBEÜ iki merkez kütüphane ve 11 şube kütüphaneden oluşmaktadır. Bu bakımdan da Türkiye'de iki merkez kütüphanesi bulunan tek kütüphanedir.

Tablo 3.3'de ZBEÜ merkez kütüphanelerinde çalışan personel sayısı ve unvanlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. 3: ZBEÜ merkez kütüphanelerinde çalışan personel unvan ve sayıları

Unvan	**Sayı**
Daire Başkanı	1
Şube Müdürü	2
Şef	1
Öğretim Görevlisi	1
Kütüphaneci	4
Memur	4
Bilgisayar İşletmeni	5
Sürekli İşçi	1
Hizmetli	5
TOPLAM	***24***

ZBEÜ Merkez kütüphanelerinde toplam 24 personel bulunmaktadır. Personel dağılımı ve kadroları ise şu şekildedir; Daire Başkanı (1), Şube Müdürü (2), Şef (1), Öğretim Görevlisi (1), Kütüphaneci (4), Memur (4), Bilgisayar işletmeni (5), Sürekli işçi (1) ve Hizmetli (5).

Kullanıcı:

Kütüphane hizmetleri, kullanıcıların istek ve beklentileri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu yüzden kütüphanelerin var oluş gerekçesi ve gelişimine geri bildirimlerle katkı sağlayan insan topluluğu, yani kullanıcılarıdır. Kullanıcı isteklerini karşılayamayan bir kütüphane de nitelikli kütüphane olarak değerlendirilmemektedir.

Üniversite kütüphanesinin bilgi hizmeti vermekle yükümlü hedef kitlesi akademisyenler, öğrenciler, personel ve dış araştırmacılardır. Bu nedenle kullanıcı odaklı olarak hizmet veren kütüphaneler açısından kullanıcıların niteliği ve buna bağlı olarak bilgi davranışları ayrı bir öneme sahiptir.

Tablo 3. 4: ZBEÜ akademik personel unvan ve sayıları

Üniversite Adı	Profesör	Doçent	Dr. Öğretim Üyesi	Öğretim Görevlisi	Araştırma Görevlisi	Genel Toplam
ZBEÜ	113	103	337	328	516	1397
TOPLAM	**113**	**103**	**337**	**328**	**516**	**1397**

Örneklem olarak alınan ZBEÜ'de YÖK (2020a) verilerine göre (Tablo 3.4) 113 Profesör, 103 Doçent, 337 Dr. Öğretim Üyesi, 328 Öğretim Görevlisi, 516 Araştırma Görevlisi olmak üzere toplam 1397 akademik personel bulunmaktadır.

Tablo 3. 5: ZBEÜ öğrenci sayıları

Üniversite Adı	Öğrenim Türü	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Genel Toplam
ZBEÜ	Birinci Ö.	8430	14417	1856	243	24946
ZBEÜ	İkinci Ö.	2498	5946	248	0	8692
ZBEÜ	Uzaktan Ö.	0	0	78	0	78
TOPLAM		**10928**	**20363**	**2182**	**243**	**33716**

ZBEÜ bünyesinde YÖK (2020b) verilerine göre Tablo 3.5' de belirtildiği üzere birinci öğretimde 24.946, ikinci öğretimde 8.692 ve uzaktan öğretimde 78 olmak üzere toplamda 33,716 öğrenci bulunmaktadır.

Tablo 3. 6: ZBEÜ idari personel unvan ve sayıları

Personel Unvan	Sayı	Personel Unvan	Sayı	Personel Unvan	Sayı
Genel Sekreter	1	Bilgisayar İşletmeni	222	Tabip	3
Genel Sekreter Yardımcısı	2	Sekreter	1	Veteriner Hekim	1
Birimler Daire Başkanları	8	İstatistikçi	2	Hemşire	267
Şube Müdürü	21	Hizmetli	89	Sağlık Memuru	61
Şef	35	Öğretmen	2	Sağlık Teknikeri	60
Fakülte Sekreteri	14	Koruma ve Güvenlik Görevlisi	16	Sağlık Teknisyeni	18
Yüksekokulu Sekreteri	14	Ayniyat Saymanı	2	Kimyager	1
Enstitü Sekreteri	3	Şoför	14	Sosyal Çalışmacı	1
Koruma ve Güvenlik Şefi	7	Teknisyen	69	Uzman Tabip	2
Yurt Müdürü	2	Programcı	2	Biyolog	10
Mali Hizmetler Uzmanı	2	Mühendis	14	Psikolog	2
Uzman	3	Kütüphaneci	4	Fizyoterapist	5
Avukat	4	Memur	34	Eczacı	3
İç Denetçi	3	Mimar	2	Diyetisyen	3
Başhemşire	1	Tekniker	29	Ebe	16
Hastane Başmüdür	1	Teknisyen Yardımcısı	4	Laborant	14
Hastane Müdürü	1	Kaloriferci	2	Hastabakıcı	5
				GENEL TOPLAM	**1102**

ZBEÜ'de Tablo 3.6'da belirtildiği gibi tüm birimlerinde çalışan toplamda 1102 idari personel bulunmaktadır.

YÖK (2020a) verilerine göre ZBEÜ bünyesinde 1397 akademik personel (Tablo 3.4), 33,716 öğrenci (Tablo 3.5) ve 1102 idari personel (Tablo 3.6) olmak üzere toplamda 36.215 kişi bulunmaktadır. Gerek potansiyel kütüphane kullanıcı sayısının çokluğu, gerekse üniversitede farklı disiplinlere ait birçok bölüm bulunması kütüphanelerde de farklı kullanıcı beklenti ve ihtiyaçları ile karşılaşılmasına neden olmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması hizmet türlerinin de beklentiler doğrultusunda çeşitlenmesi gerekliliğine neden olmaktadır.

Toplamda 36.215 potansiyel kullanıcısı bulunan ZBEÜ Kütüphanesinin otomasyon sistemi Yordam (2020) üzerinden kayıtlı kullanıcı sayısı Tablo 3.7 ‘de belirtilmiştir.

Tablo 3. 7: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi otomasyon programına kayıtlı kullanıcı sayısı

Kullanıcı Türü	**Üyelik Durumu/Aktif**	**Üyelik Durumu/Pasif**
Akademik Kadro	798	173
İdari Kadro	459	81
Doktora Öğrencisi	54	73
Yüksek Lisans Öğrencisi	803	1355
Ön lisans ve Lisans Öğrencisi	20758	25370
TOPLAM	**22872**	**27052**
GENELTOPLAM		***49924***

Otomasyon sisteminde üyelik durumu aktif olan toplam kullanıcı sayısı 22.872 iken üyelik durumu pasif olan kullanıcı sayısı 27.052’dir. Bu durumda toplam potansiyel kullanıcısı 36. 215 olan ZBEÜ’nün 22.872 aktif kullanıcısı bulunmaktadır.

Teknoloji:

Teknoloji, “insanın maddi çevresini denetlemek ve değiştirmek amacıyla geliştirdiği araç-gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü”dür (TDK Genel Türkçe sözlük, 2020d). Günlük hayatımızın bir parçası olan teknoloji ve buna bağlı yaşanan teknolojik gelişmeler, kütüphanelerin de vazgeçilmez bir parçası konumundadır. Kütüphanelerde 1960’lardan sonra bilgisayar kullanımına geçilmesi ile yaygınlaşan bilgi teknolojileri sayesinde, “kataloglama, sağlama ve ödünç verme gibi hizmetler bilgisayar yardımıyla daha standart, daha hızlı ve hatasız yapılabilmiş, çevrim içi katalog tarama, elektronik danışma gibi yeni hizmetler” oluşmuştur (Dalkıran, 2013: 174). 1990’lı yılların başında başlayan web 1.0 teknolojisi, 2000’li yılarda yerini web 2.0’a bırakmıştır. Bu süreçte hızlanan bilgi teknolojileri günümüzde web 4.0’a doğru evrilmekte, bu gelişmeler kütüphanelerin yapılanması ve hizmet anlayışlarını da etkilemektedir.

Kütüphane mimarisi, bugün üçüncü mekânlar olarak bilinen kütüphanelerin belki de en gösterişli, rahat, kullanılabilir ve hatta çevre ile uyumlu parçası olmak durumundadır. Mekân estetiği kullanıcılar açısından bina içerisinde vakit geçirme

isteğini arttırır nitelikte olmalıdır. Kütüphane mimarisi üzerinde etkili olan dermenin basılı formattan elektronik formata doğru gelişme kaydettiği günümüzde, yeni nesil kütüphane kullanıcıları, kütüphane kaynaklarını evlerinden, iş yerlerinden, kısaca internetin olduğu her yerden kullanmak ve kütüphane kaynaklarına 7/24 erişim sağlamak istemektedir. Elektronik yayıncılığın yaygınlaşması ile internet üzerinden çevrimiçi olarak kütüphaneyi kullanan kullanıcı sayısı, kütüphaneye giderek kütüphaneyi kullanan sayısında eşdeğer hatta daha fazladır. Yaşanan bu gelişmeler aynı zamanda kütüphanede çalışan personelin de yeni bilgi teknolojilerine hâkim olma zorunluluğunu doğurmaktadır.

Mali kaynaklarının büyük çoğunluğunu belirledikleri derme politikası doğrultusunda elektronik kaynaklara ve buna bağlı teknolojilere harcayan üniversite kütüphaneleri, hizmetlerini hızlı ve güvenilir şekilde sunmak adına yeni teknolojik gelişmeleri kütüphanelere uyarlayarak gelişen teknolojiye ayak uydurmak zorundadırlar. Kütüphaneler bugün olduğu gibi bundan sonra da teknolojiden en çok etkilenen kurumlar olmaya devam edeceklerdir. Bu bağlamda kütüphaneyi var eden ve kütüphane için her biri ayrı öneme sahip olan temel unsurlar, dijital kültürün etkisi altına girerek değişime uğramışlardır. Bu kültürde binaya verilen önem yerini bilişim teknolojilerine, basılı materyaller yerini elektronik kaynaklara, çalışanların önemi de kullanıcıların 7/24 kullanabildikleri ekranlara bırakmıştır (Tablo 3.8).

Tablo 3. 8: Geleneksel ve dijital kütüphane kültüründe unsurlar

Geleneksek Kütüphane Kültürü	**Dijital Kütüphane Kültürü**
Bina/Salon	Bilgisayar/Web
Çalışanla ilişki	Ekranla ilişki
Yüz yüze iletişim	Dijital iletişim
Basılı koleksiyon	Dijital koleksiyon
Fiziksel materyal	Dijital materyal
Basılı katalog	Elektronik katalog
Basılı yayın istek formları	Elektronik talep
Ödünç basılı yayın	Ödünç teknolojik alet
Mekana bağlı erişim	Açık erişim

Kaynak : (Aslıyüksek, 2017: 69).

Sonuç olarak üniversite kütüphanelerinde yürütülen tüm iş ve işleyişlerin belirleyicisi konumundaki teknoloji; üniversite kütüphanelerinin mimari yapısını, derme seçimini, çalışan personel seçimini, kütüphaneler için ayrılacak bütçeyi ve kütüphaneler tarafından sunulan hizmetlerin de öncelikli belirleyicisi konumuna gelmiştir.

Kütüphaneleri oluşturan bina, bütçe, personel, kullanıcı, derme, teknoloji ögeleri bir plan dâhilinde bir araya getirildiğinde kütüphanelerde sunulacak hizmet kalitesinin belirleyicisi olarak rol oynaması kaçınılmazdır. Bu doğrultuda üniversite kütüphanelerinde gerçekleştirilen işlemler ve süreçler, çalışmanın "*üniversite kütüphanelerinde işlem ve hizmetler*" bölümünde belirtilmektedir. Bu işlemler; teknik işlemler, kullanıcı hizmetleri, ödünç verme hizmeti, kütüphane hizmetleri ve tanıtım şeklindedir.

3.2. Üniversite Kütüphanelerinde İşlem ve Hizmetler

Üniversitelerin akademik faaliyetlerin yürütülebilmesine destek olmak amacı ile yeni materyallerin (kitap, dergi, e-kaynak vb.) kütüphane dermesine katılması, dengeli ve güncel bir dermenin oluşturularak geliştirilmesi, işe uygun personelin seçilmesi, sunulacak hizmetlere bağlı olarak gerekli teknik altyapı faaliyetlerinin sağlanması, diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği içerisinde olması bir üniversite kütüphanesinin temel görevleri arasındadır. Kütüphane, üniversitenin eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerinin destekçisi olarak bilgi kaynaklarını sağlama yanında üniversitenin hedeflerine katkı amacıyla bilgi kaynaklarının etkin kullanıma yönelik faaliyetlerde bulunması gerekmektedir. Üniversitelerde sunulan hizmetlerin kalitesi, faaliyetlerin belirli bir düzen içerisinde ve planlı bir şekilde, çağın gereklerine uygun araç ve yöntemlerle yürütülmesine bağlıdır. Sunulan bu hizmetler devlet üniversiteleri ve vakıf üniversitelerinde bazı alanlarda farklılık göstermesine karşın genel olarak benzer bir yapıda devam etmektedir. Sunulan hizmetlerin nitelikli olması üniversite yönetiminin desteğine, ayrılan bütçeye, çalışan personelin niteliklerine, mekânsal ve teknik olanaklara ve hizmet verilecek hedef kitlenin özelliklerine göre değişiklik gösterdiğinin tekrar anımsanmasında yarar vardır.

3.2.1. Teknik İşlemler

Üniversite kütüphanelerinde teknik işlemler; bilgi kaynağını erişilebilir bir düzen içerisinde kullanıcıya hazır hale getirmeyi amaçlamaktadır. Teknik işlemler, kütüphane dermesinde yer alacak tüm materyalin seçiminden kaynağın sağlanmasına, kataloglama ve sınıflama işlemlerinin gerçekleştirilerek kullanılan kütüphane otomasyon programına aktarılmasına, demirbaş numarasının verilmesine, eskiyen veya ciltlenmesi gereken yayınların cilde gönderilmesinden, ayıklanmasına, elektronik yayınların aboneliklerinin devam edip etmeyeceği kararının verilmesine kadar geçen tüm işlem ve aşamaları kapsamaktadır. Kütüphanelerin temel taşlarından bir tanesi olan teknik işlemlerde standart bir yapının sağlanması, hem iş akış süreçlerinin hızlanmasına hem de yayınların etkin kullanımına yardımcı olacaktır.

3.2.1.1.*Derme Geliştirme Süreci:*

Bilgi merkezlerinin, tarihsel süreç içerisinde başarılı ve kalıcı olabilmeleri sahip oldukları bilgi kaynaklarının niteliğine ve niceliğine bağlıdır. Bilgi kaynaklarının seçilmesi, sağlanması ve belirli bir sistem içerisinde düzenlenmesi uğraştırıcı bir süreç olmasının yanı sıra, sürecin organizasyonu ve yönetilmesi gerekliliği "derme geliştirme", "derme yönetimi" ve "kaynak yönetimi" kavramlarının doğmasına neden olmuştur (Polat, 2012).

Bilgi kaynakları, bilgi merkezlerinin esas girdisi olması nedeniyle, derme geliştirme bilgi merkezlerinin amaçlarını yerine getirebilmelerinde hayati önemi haizdir. Bu bakımdan derme geliştirme sürecinde kullanıcıların hem güncel hem de gelecekteki ihtiyaçları düşünülmelidir.

Derme geliştirme süreçleri değerlendirilirken, bilgi merkezlerini oluşturan temel öğelerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu gereklilik çerçevesinde oluşturulacak derme geliştirme yönetimi sayesinde, kaynak seçerken uygulanan kriterler gözden geçirilerek öncelikle koşullar ve kaynak kullanım oranları gibi ek faktörler dikkate alınır (Johnson, 2004: 23).

Derme Geliştirme; kaynak seçimlerinin yapılması, seçim politikasının belirlenmesi ve koordinasyonu, kullanıcıların ve potansiyel kullanıcıların ihtiyaçlarının belirlenerek

değerlendirilmesi, derme kullanım çalışmaları, derme analizi, bütçe yönetimi, dermenin belirlenmesi, kullanıcı erişimi ve kaynak paylaşımı için planlama ile ilgili çeşitli faaliyetleri kapsamaktadır. IFLA (*Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Enstitüsü Federasyonu)* (2019) derme geliştirme süreçlerini;

- Seçim kriterlerinin oluşturulması,
- Kaynak paylaşımının planlanması, konsorsiyum ve diğer kütüphane iş birliklerinin belirlenmesi,
- Derme alanlarının belirlenerek, planlama yapılması ve uygulanması,
- Kayıp ve hasarlı kaynakların tespit edilerek bu kaynakların ya yerine konulması ya da onarımının sağlanması,
- Seçim kararlarının belirlenmesi,
- Kaynakların formatlarının, hak yönetimlerinin, lisans anlaşmalarının ve konsorsiyum gerekliklerinin belirlenerek erişim seçeneklerinin değerlendirilmesi olarak açıklamaktadır.

Derme geliştirme süreci, öncelikle kullanıcı isteklerini belirleyen derme geliştirme biriminden sorumlu personel tarafından başlatılır. Genellikle kütüphaneci veya bilgi uzmanı olan bu kişiler sipariş edilmesi istenen materyalleri "sağlama bölümüne" iletirler. Kontroller ve alım işlemlerinin gerçekleştirilmesinden sonra kütüphaneye kazandırılan materyal, kataloglama bölümüne gönderilir teknik işlemlerden sonra kaynak rafa çıkartılır. Bu süreçte aslında kullanıcıya sunulan en önemli hizmet dermenin kalitesi olacaktır (Polat, 2012).

Genel olarak "derme geliştirme öğeleri" Şekil 3.2 de belirtilmektedir:

Şekil 3. 2. Derme geliştirme unsurları

Kaynak: (Evans ve Saponaro, 2005: 18).

Kullanıcı-Toplum Analizi:

Kütüphane dermesi oluşturulmadan önce yapılması gereken ilk iş kullanıcı-toplum analizidir. Çünkü gereksinimlerin belirlenmesi için yapılacak analiz ve veriler, derme geliştirme politikasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle, derme geliştirme sürecinin temeli, hizmet verilecek kesimin gereksinimlerinin belirlenmesiyle başlar. Bunu gerçekleştirmek için de kullanıcı (toplum) analizleri yapılmalıdır (Polat, 2012).

Kullanıcıların bilgi ihtiyaçlarını karşılamayan dermelerin oluşturulması hem mali hem de insan gücünün verimli kullanımını engelleyecektir. Bundan dolayı hizmet verilecek hedef kitlenin günümüzdeki ve gelecekteki ihtiyaçlarının neler olduğunun belirlenmesi ve dermelerin bu doğrultuda uzun vadeli kullanıma yönelik oluşturulması derme geliştirmenin ilk basamağı olarak kabul edilir.

Mevcut derme ve kullanıcı analizleri, uzun vadeli hedefleri içeren derme geliştirme politikaları, kütüphanenin mevcut ve gelecekteki kullanıcılarına fayda sağlayacak bir derme oluşturmaya yardımcı olur (Munro ve Philips, 2008: 151). Derme geliştirme politikaları, standartları ve kılavuz ilkeleri geliştirmek amacıyla kullanıcı analizi

yapılarak öğrenciler, araştırmacılar ve akademisyenler tarafından ağırlıklı çalışma alanlarının olup olmadığını öğrenmek gerekmektedir.

Dolaşım istatistikleri, kütüphaneler arası kaynak talepleri, kütüphane OPAC'larında yapılan kaynak aramaları ve buna bağlı olarak anahtar kelime analizinin yapılması kütüphane derme geliştirmesinin daha verimli olmasını sağlayacak etmenler arasındadır. Günümüzde "veri madenciliği" yöntemleri ve algoritmaları, bibliyometrik analizlerin daha hızlı ve verimli yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle kullanıcı analizlerinde ve derme geliştirme sürecinde günümüz teknolojilerinin etkin kullanımı da ayrı bir öneme sahiptir.

Bilgi Kaynaklarının Seçimi:

Kütüphaneleri oluşturan unsurlarından belki de en önemlisi dermedir. Derme oluşturulurken kaynak seçimi de kullanıcı verisi ve teknik bilgi isteyen bir konudur. Kütüphanenin türüne, amacına ve kullanıcısına yönelik kaynak seçimleri yapılmak zorundadır. Kaynak seçiminin daha isabetli yapılması için kütüphanelerin yerel özelliklerinin de yansıtıldığı derme geliştirme politikalarının olması esastır.

Üniversite kütüphanelerinde, bilgi kaynaklarının seçimini etkileyen bazı değişkenler bulunmaktadır. Kaynak seçimi yapılırken, kütüphanenin fiziki koşulları, hitap edilen kullanıcı kitlesi, mevcut personelin nitelikleri ve kaynaklar için ayrılan bütçe gibi temel unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır. Dermenin ağırlıklı olarak e-kaynaklardan mı yoksa basılı kaynaklardan mı oluşacağı ya da dengeli bir politika mı izleneceğine karar verilmelidir. Her iki kaynak türü seçimi içinde dikkat edilmesi gereken unsurlar göz önünde bulundurularak politika oluşturulması, bu politika uyarınca sağlanacak kaynakların denetiminin sağlanması gerekmektedir.

Üniversite kütüphanelerinin amacı, akademisyen, araştırmacı, öğrenci ve diğer çalışanlara kesintisiz doğru ve güvenilir bilgi akışını sağlamaktır. Bu hizmeti eksiksiz yerine getirmek için nicel ve nitel yeterlikte bir dermeye sahip olunması gerekmektedir. Dermeye hangi türde ve nitelikte materyallerin dâhil edileceği teknik hizmetler kapsamında yer alan seçim işlemi ile belirlenmektedir. Seçim işleminde, arz ve talep şeklinde iki unsur temel alınmalıdır. Arz, mevcut kaynakların bir şekilde

alınması durumu, talep ise kullanıcının ihtiyacına yönelik istemiş olduğu kaynaklardır (Tunçkanat, 1989: 189-190).

Üniversite kütüphanelerinin kullanıcı grupları da çeşitlilik göstermektedir. Kaynak seçimi, bütçe ve kullanıcı gereksinimi doğrultusunda atılan ciddi adımları kapsamaktadır. Bu durumda kullanıcılara dengeli bir hizmet sağlamak için kaynak seçimi yapılırken uygulanacak belli bir politika ya da planın olması gerekmektedir.

Kaynak seçiminde görevli sağlama personelinin, kaynakları nasıl seçileceğini belirtmenin yanı sıra oluşturulacak politika doğrultusunda neyin seçilip neyin seçilmeyeceğine ilişkin genel yönergeler oluşturması gerekmektedir. Kütüphane dermesine dâhil edilecek yayınların "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na", "5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na" ve "Yüksek Öğretim Kanunu'na" uygun olması esastır. Yanı sıra da kâr amacı gütmeyen ve hizmet esaslı kurulan üniversite kütüphanelerinde, eğitim ve öğretimi destekleyen kaynakların seçimi ve bu kaynakların hizmete sunulması önceden belirlenecek esaslar uyarınca gerçekleştirilmelidir.

Kütüphanelerde derme geliştirme işlemleri, profesyonel bilgi birikimi ve birlikte uyulması gereken kurallar bütününün bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Kaynak seçimi bilgi merkezi türüne göre farklılık göstermekle beraber ALA "Akademik Kütüphane Seçim Kriterlerini" aşağıdaki şekilde belirtmektedir (ALA, 2019);

- Kaynağın geçerliliği ve güncelliği
- Doğruluğu, kalitesi ve derinliği
- Alınacak kaynağın standartlara uyumu, mevcut ve potansiyel müfredata uygunluğu
- Kapsam ve içeriği
- Maliyeti
- Kaynağın formatı ve buna bağlı erişilebilirliği
- Kaynağın çalışma konu ve düzeyine uygunluğu

Elektronik yayıncılığın günümüzdeki kadar yaygın ve karmaşık olmadığı 1980'lerde Gardner (1981) seçim kriterlerini; kalite, kütüphane ile ilgisi, estetik ve teknik yönler ve maliyet olarak 4 ana başlık altında toplamıştır. Elektronik kaynak kullanımının yaygınlaştığı günümüzde ise kütüphaneler, elektronik kaynakları da içerisine alan daha kapsamlı politikalar oluşturmaktadır. Seçim ölçütleri belirlenirken nicel bir değerlendirme yerine dermenin güncelliğini sağlayabilecek nitel bir değerlendirme yapılması ve üniversitede eğitim verilen disiplinlerin müfredatına uygun kaynaklara ağırlık verilmesi, kullanıcı gereksinimlerinin karşılanması bakımından da önemlidir.

Bilgi Kaynaklarının Sağlanması:

Bilgi kaynaklarının sağlanması, seçilmesi ve geliştirerek güncelliğinin korunması, üniversite araştırma kütüphanelerinde diğer kütüphanelere oranla daha fazla zaman ve dikkat gerektiren bir aşamadır (Evans ve Saponaro, 2005). Derme geliştirme politikası uyarınca gerçekleştirilen kaynak seçiminin ardından kaynağın temin edilmesi işlemi gerçekleştirilmektedir. Bu işlem satın alma, değişim veya bağış yolu ile gerçekleştirilir. Kaynak sağlanma aşamasında konsorsiyumlar ve kütüphaneler arası ödünç verme işlemleri de geçici kaynak temini açısından önemlidir. Üniversite kütüphanelerinde bilgi kaynaklarının temin edilmesi yollarına ilişkin açıklamalar aşağıda verilmiştir.

Satın alma: Arz ve talep dikkate alınarak belirlenen kaynaklar, kütüphane bütçesine göre doğrudan ya da belirlenen yayıncılarla, doğrudan ya da ihale usulüyle temin edilmektedir. Satın alınan kaynaklar üniversite kütüphanesinin amaçlarına, hedeflerine, kullanıcı kitlesine ve eğitim verilmekte olan programların müfredatlarına uygun olmak zorundadır. Öncelik sırasına göre ve bütçeye uygunluk durumu belirlendikten sonra satın alma süreci başlatılabilir. Kendi bütçesi olmayan akademik kütüphaneler ise satın alınması istenen kaynakları belirleyerek üniversite bünyesinde oluşturulan komisyona sunarlar. Komisyon satın alma listelerini inceledikten sonra satın alınması gereken kaynakları öncelik sırasına göre belirler ve satın alma sürecini başlatır.

Satın alma işlemleri, derme geliştirme politikası doğrultusunda belirlenen kaynakların hangi formatta ve nasıl alınacağının tespiti, bu doğrultuda nereden ve nasıl

alınacağının belirlenmesi aşamaları ile başlar. Satın alma işleminin gerçekleştirileceği firmanın güvenilirliği, referansları, yayınları zamanında ulaştırıyor olması ve kuruma sağladığı ödeme kolaylıkları firma seçiminde etkin rol oynamaktadır. Diğer taraftan günümüzde yaygınlaşan elektronik kaynakların (veri tabanı, e-dergi, e-kitap vb.) satın alınırken ya da abonelik işlemleri gerçekleştirilirken dikkat edilmesi gereken konular bulunmaktadır. (Karataş, 2002: 18). Temel olarak dikkat edilmesi gereken konular şunlardır;

- Kurumun ihtiyaçları doğrultusunda satın alma ya da abonelik işlemlerinin sağlandığı firmanın teknik destek sağlıyor olması,
- Firmanın yeniliklerden kurumu bilgilendiriyor olması,
- Belirli aralıklarla veri tabanlarına yönelik kullanıcı ve personel eğitimi programları düzenliyor olması,
- Kütüphanelerin teknolojik donanım ve alt yapılarının satın alınacak ya da abonelik yapılacak olan veri tabanının minimum gereksinimlerini karşılıyor olması,
- Elektronik kaynaklara kütüphane ya da kampüs dışı erişime imkân veren "Proxy" uygulamalarının olması,
- Veri tabanı kullanıcı sayısı.

Elektronik kaynakları da içeren kapsamlı olarak hazırlanacak "sağlama politikası" doğrultusunda elektronik kaynakların satın/abonelik işlemlerin yürütülmesi, kütüphane kaynaklarının temini açısından, ayrılan bütçenin de daha sistematik ve fonksiyonel olarak kullanımına olanak verecektir.

Değişim: Kişi, kurum veya kuruluşlardan değişim yoluyla elde edilen ve kontroller sonucu uygunluğuna karar verilen materyallerin dermeye eklenme işlemidir. Kütüphanelerin derme geliştirme politikaları kapsamında değişim politikalarının belirlenmesi gerekmektedir. Değişim yolu ile temin edilen kaynaklarda; kaynağın güncel olması, yıpranmamış olması, müfredata ve derme bütünlüğüne uygun olması, gereğinden fazla kopyanın kütüphaneye dâhil edilmemesi, değişim maliyetlerinin (kargo, insan gücü vb.) satın alma maliyetlerini geçmemesi dikkat edilmesi gereken konular arasındadır.

Bağış: Kişi ya da kurum tarafından kütüphaneye bağış yoluyla kazandırılan kaynaklardır. Bu kaynakların dermeye dâhil edilebilmesi için inceleme komisyonu oluşturulur ve bu komisyon tarafından kaynakların hem kullanılabilirliği hem de içeriği incelenir, onaylama işleminden sonra da dermeye dâhil edilir. Bağışlarda en önemli unsur gelen kaynakların kütüphaneye uygunluğu, güncelliği ve korsan olup olmama durumudur. Bağış yayınlar kütüphanenin kullanıcı profiline uymadığında, sadece nicelik artırmak için dermeye eklemek yanlış bir uygulamadır (Evans ve Saponaro, 2005: 384-385). Bağış yayın kabulünde de yine daha önceden belirlenen "bağış politikası" doğrultusunda hareket edilmelidir. Bağış yayınlar ücretsiz olmaları bakımından derme geliştirme açısından cazip görünse de derme bütünlüğünün bozulması, gereksiz yayınların dermeye eklenmesi, gereğinden fazla mükerrer yayına neden olması, güncelliğini yitirmiş yayınların dermeye eklenmesi ve gereksiz iş gücü bakımından değerlendirildiğinde bağış yayınların seçiminin bilgi ve uzmanlık gerektiren bir konu olduğu anlaşılacaktır.

Derme Değerlendirme:

Kütüphaneye sağlanan materyallerin, kullanıcıların hizmetlerine sunulması ile derme geliştirme süreci sona ermez. Derme, kullanıcı gereksinimlerini karşılamak adına sürekli izlenmeli ve gözden geçirilmelidir. Bu süreç "derme değerlendirme" olarak ifade edilir. "Derme kullanılıyor mu?" "Derme geliştirmeden sorumlu personel görevini yerine getiriyor mu?" "Derme geliştirme politikası sorunlara çözüm üretiyor mu?" "Dermenin kullanımı nasıl?" gibi sorulara cevap aranması amacıyla dermenin değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir (Polat, 2012).

Derme değerlendirme, derme yönetimine benzer bir niteliktedir. Kütüphane kaynaklarının kullanımının incelenmesi (dolaşım verilerinin incelenmesi), dermenin durumu ve güncelliğinin değerlendirilmesi ile gerçekleştirilir (Prytherch, 2006: 151).

Derme değerlendirilmesi her türlü kütüphane için yaygın olarak kullanılmakla birlikte güncel bilginin en çok tüketildiği üniversite kütüphaneleri için ayrı bir öneme sahiptir. Üniversite kütüphanelerinde güncel ve geçerli bilgi kaynaklarıyla donatılması, dermenin düzenli aralıklarla değerlendirilmesine bağlıdır. Bunun için de derme değerlendirmenin rutin işlemler içerisinde kabul edilmemesi gerekmektedir.

Üniversite kütüphaneleri için sürecin geniş ve kapsamlı olması daha etkili sonuçlar doğurması bakımından değerlidir.

Ayıklama:

Eserin kullanımı ve niteliğine göre kütüphanelerde ayıklama işlemi yapılır. Baskısı eski, cildi eskimiş ise, aynı eserden birden çok kopya varsa, geçerliliğini ve güncelliğini yitirmişse veya yanlış bilgi içeriyorsa, dil olarak kütüphane yapısına uygun değilse ve uzun yıllardır kütüphane de ödünç alınmıyorsa, dermenin işlevselliğini sağlama adına bu kaynaklarda ayıklama işlemi yapılmalıdır (Polat, 2012).

Evans ve Saponaro (2005) yayınların fiziksel durumu, nitel değerleri ve nicel değerlerinin incelenerek ayıklama işlemlerinde temel alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Günümüzde de büyük ölçüde geçerli olan ayıklama kriterlerini McGraw (1956: 278) şu şekilde belirtmiştir:

- Gereksiz görülen mükerrer yayınlar
- İstenmeyen ya da gereksiz görülen bağış yayınlar
- Güncelliğini yitirmiş bilimsel yayınlar
- Yıpranmış ve onarılamayacak durumdaki yayınlar
- İndekslenmeyen süreli yayınlar

Kütüphanelerde ayıklama işlemlerinin, oluşturulacak bir komisyon ve var olan bir "ayıklama politikası" ile daha sağlıklı ve sistematik bir düzen içerisinde ilerleyebilmesi mümkündür. Belirli aralıklarla dermenin sayımının ve kontrollerinin yapılması, yıpranmış, dermeye uygun olmayan yayınların tespiti, güncelliğini ve bütünlüğünü yitirmiş kaynakların yanı sıra istatistikleri sonucunda kullanılmadığı belirlenen yayınların dermeden düşülmesi, mevcut dermenin işlevselliği adına ayıklama politikalarının ayrılmaz bir parçasıdır. Dermeden çıkarılan yayınlar depoya kaldırılır ya da ihtiyaçları doğrultusunda diğer kurumlara bağış olarak gönderilmesine karar verilebilir.

Koruma:

Kütüphane dermesini oluşturan bütün kaynakların belirli bir ömrü vardır. Dermeyi oluşturan materyal türleri içinde en önemli yeri kâğıt ürünleri almaktadır. Kâğıdın, zaman içinde bozulabildiği ve ışık, nem, toz gibi çevresel olumsuzluklardan etkilendiği bir gerçektir. Bunun yanı sıra, yangın/sel gibi felaketler ve bazı canlılar kâğıt materyallere zarar verebilmektedir. Bu yüzden kâğıt/diğer materyallerin türlerine ve özelliklerine göre korunması gerekmektedir. Koruma; "kütüphane/arşiv materyallerinin bozulma, hasar görmeden ve çürümeden korunması için özel politikalara ve uygulamalara ilişkin teknik ekibin uyguladığı yöntemleri ve teknikleri içermektedir" (Polat, 2012). Koruma işlemleri; önleyici koruma ve onarıcı koruma şeklinde tanımlanırken (Goswami, 2018: 46), kütüphane materyalinin zarar görme nedenlerini Sahoo (2004) aşağıda belirtilen şekilde açıklamaktadır:

- Çevresel (iklimsel faktörler) faktörler (Işık, ısı, nem ve nem, toz ve kir, su gibi)
- Biyolojik faktörler: Mikroorganizmalar, böcekler ve kemirgenler.
- Kimyasal faktörler
- İnsan faktörleri
- Afetler

Kütüphaneler, toplumsal iletişimin bir parçası konumundadır ve toplumların bilgi birikimlerini geçmiş kuşaklardan gelecek kuşaklara aktarmakla görevli kurumlardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kütüphane materyallerinin temini, düzenlenmesi ve korunarak gelecek nesillere aktarılması kütüphanelerin ve kütüphane çalışanlarının temel görevleri arasındadır.

Basılı kaynakların yanı sıra dikkat edilmesi gereken diğer bir konu ise elektronik kaynakların korunması ve arşivlenmesidir. Elektronik kaynakların korunması ve arşivlenmesi basılı kaynaklara göre daha karmaşık bir yapı içermektedir. Ticari yayınevleri tarafından sağlanan veri tabanları çeşitli formatlarda elektronik kaynağı barındırmaktadır. Veri tabanları erişimleri genellikle yıllık abonelik usulü sağlanmakta olup arşivlenmesi mümkün değildir. Sadece belirli lisans anlaşmaları ve belirli telif hakları doğrultusunda kullanıma açılmaktadır. Elektronik kaynakların korunmasına yönelik planlamalar genellikle telif hakları ve yetkisiz kullanıcıların kütüphane

kaynaklarını kullanmamasına yönelik oluşturulmaktadır. Bu bağlamda elektronik kaynak yönetimi konusunda kütüphanecilere önemli roller düşmektedir.

3.2.1.2. Kataloglama ve Sınıflama

Kataloglama:

Kataloglama "bilgi kaynaklarına ait tanıtıcı bilgilerin önceden belirlenen kurallara göre bibliyografik tanımlama işlemidir" (Bayter, 2008: 15). Kataloglama, en öz biçimiyle kütüphane dermesini oluşturan bilgi kaynaklarının bilinir ve bulunur olması amacıyla bibliyografik bilgilerinin hazırlanması işlemini ifade etmektedir. Kataloglama, çoğu zaman kütüphanecilik eğitimin temeli olarak değerlendirilirken, kütüphanecinin bilgiyi tanımlaması ve organize etmesi erişim ve elde etme açısından oldukça önemlidir. Kataloglama kuralları ise; "kütüphanelerin kataloglama işlem ve uygulamalarında birlik ve standart sağlamak amacıyla belirlenmiş ve yürürlüğe konmuş standartlardır" (Bayter, 2012: 172).

Katalogların standartlaşması için ilk çalışmalara ALA ve İngiliz Kütüphane Derneği (LA) tarafından 1908 yılında başlanmıştır. 1941 ve 1949 yıllarında güncelleme yapılan bu çalışmaya ek olarak 1947 yılında Kongre Kütüphanesi (LC) tarafından "Tanımlayıcı Kataloglama Kuralları" adı altında yayınlanan ve 1966 yılında gelişen teknolojiye adaptasyon çalışmaları ile beraber katalog kayıtlarının bilgisayarlarca yapılabilmesi için "Makinaca Okunabilir Kataloglama –Machine Readable Cataloging" (MARC) geliştirilmiştir. 1967 yılına gelindiğinde kataloglama kurallarının geliştirilmesi ve evrensel bir standart oluşturulması için "Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları" (AACR) geliştirilmiştir. 1978 yılında "Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları 2" (AACR2) geliştirilerek evrensel düzeyde standartlaşma hedeflenmiştir. 1988, 1998 ve 2002 yıllarında güncellenen AACR2 kataloglama alanında tek biçimlilik açısından önem taşımaktadır (Bayter, 2012; Özel, 2015). İlki 1978 yılında yayınlanan AACR2'nin geliştirilmiş versiyonu olarak kullanılmaya başlanan RDA standardı, Uluslararası alanda daha esnek yapısı ile kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Erişim uçları ve yönlendirmeleri bakımından daha eksik olan AACR2'nin yerine kütüphane materyallerini tanımlama standardı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Özel, 2015: 25).

Özellikle "kart katalog yapısına uygun bir yapıda olan AACR kurallarının MARC ile bütünleştirilmesiyle oluşturulan kataloglar, RDA standardıyla birlikte hem kullanıcı hem de makine etkileşimi açısından daha aktif bir bilgi erişim platformuna dönüşmeye" başlamıştır (Çakmak, 2018: 24). Kaynak türü ve formatlarının çeşitlendiği günümüzde, araştırmacıların basılı ve elektronik tüm kaynak türlerine erişimini daha işlevsel olarak sağlayabilen ayrıca tüm kaynak türlerini tanımlayan RDA standarttı, "her türlü kaynağı (içerik, ortam, taşıyıcı olarak) ve varlıklar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarma özelliğinden dolayı" pek çok bilgi kaynağı ile etkileşim içinde bulunmaktadır (Işık vd., 2019: 394).

Sınıflama:

Aynı konudaki bilgi kaynaklarının kullanıcı tarafından toplu olarak görülebilmesi adına bir arada olmasına yönelik bilgi kaynaklarına konu numarası ve konu başlığı verilmesi işlemidir. Üniversite kütüphanelerinde genellikle "Dewey", "LC" ve "NLM" (Ulusal Tıp Kütüphanesi) sınıflama sistemleri kullanılmaktadır.

Dewey Onlu Sınıflama Sistemi: Melvil Dewey' in (1851-1931) oluşturduğu, halk kütüphanelerinde çokça tercih edilen ve dünyanın en yaygın sınıflama düzenidir. Disiplinler, 10 ana sınıfta toplanır ve alt bölümler bu sisteme göre 10, 100, 1000 şeklinde hiyerarşik olarak alt alanlara ayrılır. Dewey Onlu Sınıflama Sistemi Şemasını gösteren kaynak dört ciltten oluşmaktadır ve tamamen sayılardan oluşan bir notasyona sahiptir. DOS'ta temel sınıflar geleneksel akademik disiplinlere veya çalışma alanlarına göre yerleştirilmiştir. DOS'un en temel özelliği de sınıflamanın bölümleri konuya göre değil disipline göre düzenliyor olmasıdır (Dewey, 1993).

On temel disiplin şunlardan oluşmaktadır

000 Genel Eserler, Bilgisayar Bilimleri, Bilgi, Genel Çalışmalar,

100 Felsefe ve Psikoloji,

200 Din,

300 Sosyal Bilimler,

400 Dil,

500 Bilim,

600 Teknoloji,

700 Güzel Sanatlar, Eğlence, Spor,

800 Edebiyat,

900 Tarih, Coğrafya (Dewey, 1993).

Dewey Onlu Sınıflama Sistemi örnekler;

811.4209 TAR 2018 k.1

8	Edebiyat
81	Türk Edebiyatı
811	Türk Edebiyatı – Şiir
811.42	Türk Edebiyatı – Şiir – Cumhuriyet Dönemi
811.4209	Türk Edebiyatı – Şiir – Cumhuriyet Dönemi – Biyografi
TAR	Yazarın ilk üç harfi (Tarım, Rahmi)
2018	Yayın yılı
k.1	Kütüphanede yer alan 1. kopya

027.40218 KÜT 2015 k.2

0	Genel konular
020	Kütüphane ve bilgi bilimi
027	Genel kütüphaneler
027.4	Halk Kütüphaneleri
027.40218	Halk Kütüphaneleri – Standartlar
KÜT	Yazarı olmadığı için temel giriş eser adının ilk üç harfi (Kütüphanelerde…)
2015	Yayın yılı
k.2	Kütüphanede yer alan 2. kopya

Dewey Onlu Sınıflama Sistemi örnekler (devam)

378.561 YIL 2009 k.1 c.3

3	Toplum Bilimleri
37	Eğitim
378	Yükseköğretim
378.561	Yükseköğretim – Türkiye
YIL	Yazarın ilk üç harfi (Yılmaz, Mehmet)
2009	Yayın yılı
k.1	Kütüphanede yer alan 1. kopya
c.3	Eserin 3. Cildi

Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi (LCCS): ABD Kongre Kütüphanesi'nde kullanılan sınıflama sistemlerinin yeterli gelmemesi üzerine mevcut koleksiyona dayalı bir sistem geliştirilmesi ve "milli nitelikli" bir sınıflama sisteminin oluşturulmasıyla başlanmıştır. Daha sonrasında ABD ve Kanada kütüphaneleri tarafından da kullanılmaya başlanan LCCS "uluslararası" bir kimliğe kavuşmuştur. Günümüzde başta ABD ve birçok ülke tarafından kullanılmakta olan LCCS ağırlıklı olarak üniversite kütüphaneler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır (Baydur, 1974: 219; Aksoy, 2015: 52).

Tüm konular A'dan-Z'ye harfler altında yirmi bir temel sınıfa ayrılmış olan LCCS alfa-numerik bir yapıya sahiptir. Konular sistematik bir düzende hem harf hem de sayılardan oluşmaktadır.

DOS'tan farklı olarak karma notasyona sahip olan LCCS'de konular arasındaki ilişkiler, kendilerine atanan sayılarla değil, parçası oldukları daha büyük konular altındaki alt konulara yapılan girintiyle gösterilir. Konular arasındaki hiyerarşik ilişkiler, sürekli olarak alt bölümlere ayrılabilen sayılarla gösterildiği için "DOS" gibi daha katı hiyerarşik sınıflama sistemlerinden farklıdır ("Library of Congress", t.y.)

Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemine göre örnekler;

PL248.Y275 A37 2004 k1

"Ağrı dağı efsanesi / Yaşar Kemal" PL248.Y275 A37 2004 k1	
P	Edebiyat
PL	Doğu Asya Dilleri, Afrika, Okyanusya
PL248	Doğu Asya, Afrika, Okyanusya Dilleri- Ural-Altay dilleri- Türk dilleri- Güneybatı (Oğuz) grubu- Türk (Osmanlıca veya Osmanlıca)- Edebiyat- Bireysel yazar veya eserler
PL248.Y275	Yaşar Kemal, 1922 or 1923-2015
PL248.Y275 A37	Eser cutter (Eser adının ilk üç harfi)
PL248.Y275 A37 2004	Yayın yılı
PL248.Y275 A37 2004 k1	Kopya sayısı

TA 1675 .T37 2014 k1

"Lazerler ve materyal işleme uygulamaları / Tarakçıoğlu, Necmettin" TA 1675. T37 2014 k.1	
T	Teknoloji
TA	Mühendislik (Genel). İnşaat mühendisliği (Genel)
TA 1675	Mühendislik (Genel). İnşaat mühendisliği (Genel)- Uygulanan optik. Fotonik — Lazerler ve lazer uygulamaları- Genel eserler
TA 1675 .T37	Yazar cutter (yazar soyadının ilk üç harfi)
TA 1675 .T37 2014	Yayın yılı
TA 1675 .T37 2014 k1	Kopya sayısı

BP 189.23.G65 1969 k1

"100 soruda tasavvuf / Abdülbâki Gölpınarlı." BP189.23 .G65 1969	
B	Felsefe (Genel)
BP	İslam
BP 189.23	İslâm — İslam-İslam'ın pratiği -İslam dini yaşamı (Tanımlayıcı çalışmalar) -Sufizm. Mistisizm. Dervişler. صوفية— Adresler, denemeler, dersler
BP 189.23 .G65	Yazar cutter (yazar soyadının ilk üç harfi)
BP 189.23 .G65 1969	Yayın yılı
BP 189.23.G65 1969 k1	Kopya sayısı

Ulusal Tıp Kütüphanesi Sınıflama Sistemi (National Library Of Medicine Classification – NLMC): "Ulusal Tıp Kütüphanesi" tarafından tıp alanında oluşturulmuş bir sınıflama sistemidir. İlk basımı 1948 yılında gerçekleşmiştir. LC'nin kullanılmayan harfleri üzerinde durulmuştur (Binici, 2019).

Sınıflandırma sistemlerinin tıp kütüphaneleri dermelerinin ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamaması üzerine geliştirilen NLMC, genellikle süreli yayınların konu nitelendirmesinde kullanılmaktadır. Tıp kütüphanelerinde süreli yayınlara konu başlığı verilmesinde de MESH (Medical Subject Heading) kullanılmaktadır.

LC'de kullanılan QM (insan anatomisi), QR (mikrobiyoloji), R (tıp) harfleri NLM'de kullanılmamaktadır. Q ve W harfleri üzerinde çalışılarak NLM sınıflama yöntemi geliştirilmiştir. (Çolaklar, 2019: 115).

Harf ve rakamlar kullanılmış, tek harfler esas konuları, çift harflerde ikinci derecedeki konuları belirtmiştir. Alt konularda LC deki gibi rakamlarla belirtilmiştir.

Sistem iki ana bölümden oluşmaktadır.

-QS-QZ --- *Klinik öncesi bilimler*

-W---------- *Tıp*

Örneğin;

W Tıp Mesleği

WA Halk Sağlığı gibi

Cutter- Sanborn Tablosu:

Sınıflandırma numarası içinde, konu numarasından sonra gelen ve eserin yazarını kodlayan numaradır. Bulucusu Charles Ammi Cutter'ın adını taşır. "Bu tabloda yazar soyadları ilk birkaç harflerine göre alfabetik sıraya konmuş ve bu harf gruplarının her birine, 111'den 999'a kadar numaralar verilmiştir" (Sefercioğlu, 1967: 96).

Yer numarası (call number): Sınıflama numarası, yazar numarası diye de geçen Cutter numarası yani yazarın soyadının ilk üç harfi (yazarı olmayan materyal için eser adının ilk üç harfi), yayın yılı, kopya ve cilt sayısından oluşan, kaynağın kütüphanedeki yerini gösteren numaranın tamamıdır.

Kütüphaneye girişi yapılan kaynaklara ilk olarak demirbaş numarası tanımlanmaktadır. Daha sonraki işlem kaynağın sırt etiketi üzerinde ilk sırada kaynağın konusuna ilişkin verilen tasnif numarası yer almaktadır. Kitapların tasnifi için hangi sınıflama sistemi kullanılırsa o sisteme ait semboller yer numarasının ilk unsurudur.

Kütüphanede aynı konuyu ele alan birden çok kaynağın olması nedeniyle sınıflama numaraları kaynakların rafta ayırt edilmesinde yetersiz kalmıştır. Bu konuda akla gelen en iyi çözüm yolu aynı tasnif numarasını almış eserlerin kendi aralarında yazarların soyadına göre sıralanmasıdır. Yukarıda örneklerle de açıklandığı gibi yer numarası açılımı şu şekildedir.

LC 'de "Yer numarası" kullanım örneği;

LB 3013 – Okul Yönetimi "**Sınıflama Numarası**"

B37- Yazar soyadının ilk 3 harfi "**Cutter Numarası**" örneğin; yazarın soy ismi Basar.

2017- "**Yayın yılı"**

c.1/k.1- Kaçıncı "**cilt"** olduğu ve kütüphane de kaç "**kopya"** olduğunu gösterir.

Dewey' de "Yer numarası" kullanım örneği;

813.42 – Türkçe Roman ve Hikâye, 1923 sonrası **"Sınıflama Numarası"**

S274 – Yazar soyadının ilk 3 harfi **"Cutter Numarası"** örneğin; yazarın soy ismi Sayar

2017- "**Yayın yılı"**

c.1/k.1- Kaçıncı "**cilt"** olduğu ve kütüphane de kaç "**kopya"** olduğunu gösterir.

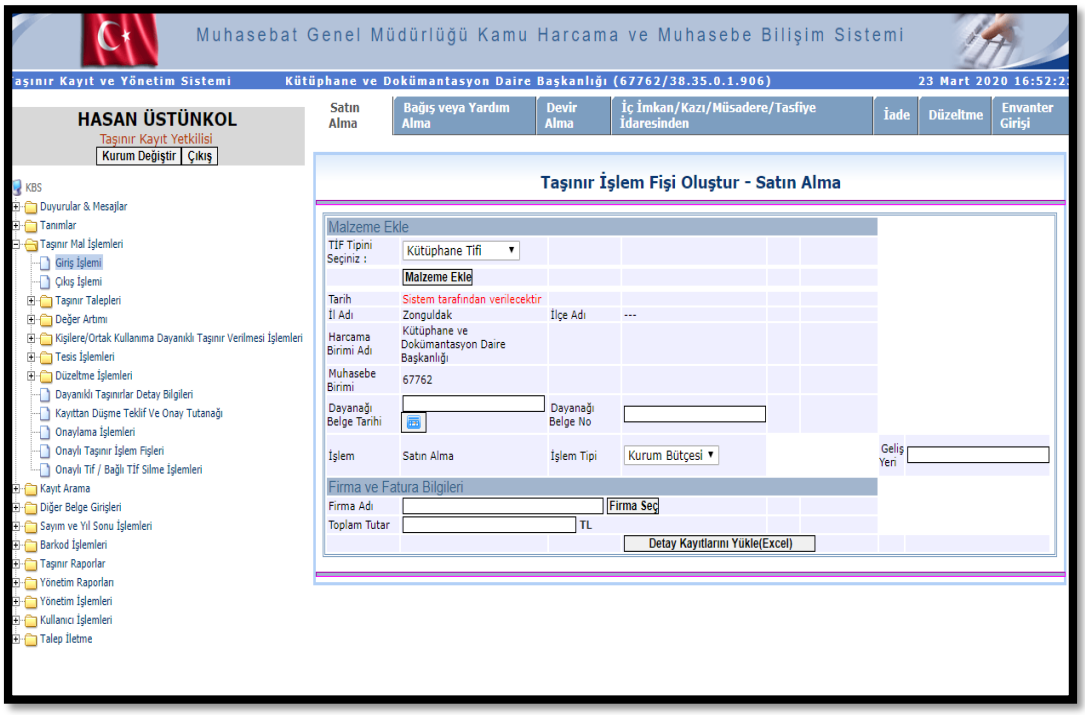
3.2.1.3. Teknik Hazırlık

Kütüphane materyalinin seçiminden başlanarak kullanıcılara sunulmasına kadar geçen tüm iş ve işlemleri ifade etmektedir. Kütüphaneye alınan bilgi kaynaklarının kütüphane standartlarına göre önce otomasyon sistemine kaydının yapılması, daha sonra sırt ve demirbaş etiketlerinin kitaba/kaynağa yapıştırılması ve sonra kullanıcıların hizmetine sunulmak üzere kütüphanede bulunan raflara sınıflama sistemine göre yerleştirilme sürecidir. Teknik hazırlık kapsamında yapılan işlemlere ilişkin açıklamalar aşağıdadır.

Demirbaş Kaydı:

Kütüphanelere sağlanan bilgi kaynaklarının "Taşınır Mal Yönetmeliği" hükümlerine göre demirbaş numarası verme işlemidir. Üniversite Kütüphanelerinde demirbaş kayıt işlemleri (Resim 3.1) "Kamu Harcama ve Muhasebe Bilişim Sistemi" (KBS) aracılığıyla yapılır. Taşınırı çıkartılan her kaynak kütüphanenin demirbaşı olarak işlem görür.

Resim 3. 1: Üniversite kütüphanelerinde demirbaş kayıt işlemleri

Kaynak: KBS/ kbs.gov.tr, 2020

Ciltleme:

Kütüphanedeki süreli yayınların bütünlüğünün sağlanması ve yıpranmış bilgi kaynaklarının tekrar kullanımının mümkün kılınması için yapılan cilt ve onarım hizmetleri bütünüdür. Kütüphane dermesinin korunması kapsamında değerlendirilen ciltleme işlemi için, kütüphane çalışanları tarafından belirli aralıklarla tüm kaynakların gözden geçirilmesi, cildi yıpranmış olanların tespit edilmesi önemlidir. Ayrıca, seri halinde gelen yayınlar varsa, cildi tamamlananların ciltlenerek rafa yerleştirilmesi gereklidir. Elektronik yayınların artışıyla birlikte önemini yitiren ciltleme işlemi, mevcut basılı kaynakların ömürlerinin uzatılması açısından halen devam etmektedir.

Etiketlerin Hazırlanması:

Kullanılan sınıflama sistemi uyarınca kitabın sırt bölgesine yapıştırılan ve üzerinde "yer numarası" olan etiketler, bilgi kaynaklarının kütüphane içerisindeki yerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmaktadır. İki tür etiketleme işlemi yapılmaktadır:

Yer numarası etiketi: Yer numarası etiketi kitabın sırt tarafına ve yazı ortaya gelecek şekilde yapıştırılır (Resim 3.2).

Resim 3. 2: Yer numarası etiketi

Demirbaş Etiketi: Kütüphaneye eklenen materyalin demirbaş barkodunun basıldığı etikettir. Kitabın arka tarafına yapıştırılır (Resim 3.3.)

Resim 3. 3: Demirbaş etiketi

3.2.2. Kullanıcı Hizmetleri

Kütüphaneler, farklı bilgi gereksinimlerini nitelikli ve doğru şekilde karşılamada, kullanıcı grupları için bir çekim merkezi olmasının yanı sıra kullanıcıların kültürel faaliyetlerde bulunabileceği, boş zamanlarını değerlendirebileceği, kişisel zevklerini geliştirebileceği, kitap/dergi okumanın yanı sıra gündelik yaşama ilişkin bilgi ihtiyaçlarının karşılanabileceği ve yeni beceriler kazanabileceği mekânlar olarak hizmet vermektedir. Hedef kullanıcı ihtiyaçlarının önceden belirlenerek hizmetlerin bu yönde şekillenmesi hem kurumsal başarı hem hayat boyu sürecek becerilerin kazanılması bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan kütüphanelerin, kullanıcıların gereksinim duyduğu bilgiye çeşitli formatlarda erişim imkânı sunmasının yanında birer sosyal mekân olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla kütüphaneler kuruluş amaçları doğrultusunda çok geniş bir hizmet seçeneği sunmaktadır. Kütüphanelerde kullanıcıya yönelik hizmetlerini iki ana başlık altında toplamak mümkündür:

a. Danışma Hizmetleri:

Kullanıcının bilgi ihtiyacını doğrudan karşılayacak kurumların başında gelen kütüphaneler, bilgi kaynaklarını belirli bir düzen içerisinde tutarak kullanıcılarına sunmakla yükümlüdür. Danışma hizmetinde kütüphane içi yönlendirme vardır, ancak esas olarak amaç bilgi gereksiniminin giderilmesinde rehberlik etmektir. Bu bağlamda

kütüphanelerde hangi kaynağın nerede olduğu, hangi rafın hangi konuları barındırdığı, hangi sınıflama sisteminin kullanıldığı, yer numarasının ne olduğu vb. konularda kullanıcıların bilgi sahibi olmadığı öngörülerek, kullanıcıların bütün bu bilgilere ulaşabilmesi için "danışma hizmetleri" birimi oluşturulmuştur.

Danışma hizmetleri, kullanıcının bilgiye hızlı erişiminin yolunu açmaktadır. Ödev, araştırma, referans kaynak kullanımı, sunum, rapor hazırlama ve dinlenme gibi amaçlar için kullanıcılara kütüphanenin tüm olanakları danışma ve eğitim biriminden sorumlu kütüphanecisi tarafından sunulmaktadır.

Danışma hizmetlerinin en temel amacı; kullanıcıya kütüphaneyi, kütüphane kaynaklarını tanıtmak ve kütüphane hizmetlerini daha verimli kullanmaya teşvik etmektir.

Teknolojik gelişmelerin yaygınlaştığı günümüzde, danışma kütüphanecisinin kullanıcı ihtiyaçlarının karşılanmasında da ayrı bir önemi bulunmaktadır. Kullanıcılar, kütüphane ana sayfalarında yer alan "kütüphaneciye sor", "danışma kütüphanecisi" vb. alanlardan mekân gözetmeksizin danışma kütüphanecisine erişim sağlayabilmekte ve çevrimiçi olarak soru ve sorunlarını bildirebilmektedir. Böylece, kullanıcıya özel ve kullanıcı odaklı araç, yöntem ve tekniklerle bilgi hizmetlerinin verilebilmesi sağlanmış olacaktır.

b. Kullanıcı Eğitimi:

"Kütüphane oryantasyonu" olarak da adlandırılan "kullanıcı eğitimi", kütüphane kaynaklarının ve hizmetlerinin daha verimli bir şekilde kullanılabilmesini sağlamak için kütüphaneler tarafından sunulan çeşitli düzeylerdeki eğitim programlarına verilen genel addır. Kullanıcı eğitimi programı; kütüphane turlarını, konferanslarını ve çalıştaylarını ya da tümünü içerebilmektedir (Prytherch, 2006).

Işık (2010: 59) ise kullanıcı eğitimini, "kütüphane kaynak ve hizmetlerinden kullanıcının üst düzeyde yararlanması için programlı olsun ya da olmasın ister sınıf ortamında ister çevrimiçi olarak gerekli bilgi ve becerilerin kullanıcılara, alanında profesyonel kütüphaneciler tarafından kazandırılması çabasının tümüdür" şeklinde tanımlamaktadır.

Kullanıcı eğitiminin temel amacı; bilgi erişimin en üst düzeyde gerçekleştirilebilmesi için kullanıcılara kütüphane ve kaynaklarının kullanımı konusunda bilgi/beceri kazandırmaktır. Kullanıcı eğitimlerinin belirli aralıklarla tekrarlanması kütüphanenin etkin kullanımını sağlamak açısından doğru olacaktır. Işık (2010: 63-64)'a göre, kullanıcı eğitiminin amaçları ise şu şekildedir;

- Kullanıcılara kütüphanelerin tüm olanaklarını sunmak ve faydalandırmak,
- Kullanıcılara kütüphaneler konusundaki bilgi ve becerileri kazandırmak,
- Kendi kendine öğrenebilen bireyler olmalarına katkı sağlamak,
- Kullanıcılara kütüphaneleri hayatlarının değerli bir bölümünü geçireceği mekânlar olarak tanıtmak,
- Kullanıcıları bilgi kaynakları konusunda bilgilendirmek ve hangi alan için hangi kaynağın işe yarayacağı bilgisini vermek.

Günümüzde artan bilgi kaynakları ve formatları değerlendirildiğinde, doğru kaynağa ve doğru formattaki kaynaklara en kısa sürede erişim giderek önem kazanmaktadır. Yaşanan bilgi patlaması ile birlikte kişilerin ihtiyacı olan bilgiye erişmek, erişilen bilgiyi değerlendirmek ve kullanabilmek için de birtakım becerilere sahip olunması gerekmektedir. Bireylerin sahip olması gereken bu bilgi ve beceriler günümüzde bilgi okuryazarlığı ile ifade edilmektedir. Kütüphanelerin hizmet verdikleri bilgi kaynaklarının duvarların ötesine taşınması ve alternatif bilgi kaynaklarının yaygınlaşmasıyla birlikte kütüphaneler, kullanıcılarına bu bilgilerden yararlanabilmesi adına bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasını görev edinmiştir. Kullanıcı eğitiminden edindiği deneyimi içeriğin genişletildiği bilgi okuryazarlığı programlarına yansıtan kütüphaneler, günümüzde kullanıcı gruplarının özelliklerine uygun içerikte, farklı yöntem ve araçlarla kapsamlı bilgi okuryazarlığı programları yürütülmektedir (Özgüven, 2019: 15).

Bruce bilgi okuryazarlığını; "genellikle bilgiyi bir dizi amaç için etkili bir şekilde bulma, yönetme ve kullanma yeteneği" olarak tanımlamış ve bilgi okuryazarı bir kişiyi ise, "çeşitli bilgi teknolojilerini kullanarak bilgiye etkili bir şekilde erişir ve bilgiyi kullanımı konusunda bir takım bilgi ve becerilere sahiptir" şeklinde ifade etmiştir (Aktaran: Özgüven, 2019: 18).

Günümüzde sıkça telaffuz edilen bilgi okuryazarlığı becerilerini kütüphanelerde verilen eğitimler, tanıtımlar, konferans ya da çeşitli etkinliklerle kullanıcıya kazandırmak gerekmektedir. Kullanıcı eğitiminin temeli olan araştırma yapma, bilgiye erişim, bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi ve organizasyonu, bilgiyi kullanma becerileri bilgi okuryazarı bir kişide bulunması gereken özellikler olarak değerlendirilmektedir. Bu becerilere sahip olan kullanıcılar hangi yöntemlerle hangi kaynaklara ulaşacakları konusunda daha bilinçli olacaklardır. Bu eğitimler ışığında kullanıcılar; danışma kaynaklarının ödünç alınamayacağı gibi temel birtakım bilgiler yanında, basılı ve elektronik ortamdaki bilgiye etkin erişimin nasıl olacağına ilişkin ileri arama teknikleri, bu bilgilerin niteliğinin değerlendirilmesi, amaca uygun ürüne dönüştürülmesi, atıf ve kaynakça kuralları ve yazılımları gibi ileri düzey konularda da bilgilendirilmiş olacaklardır (Polat, 2005).

Kütüphanelerin kullanıcı eğitimine verdiği önem, üniversite kütüphanelerinde gerçekleştirilen bilgi okuryazarlığı çalışmalarının da önemini artırmıştır. Üniversite kütüphaneleri kullanıcı eğitimi çalışmaları ile birlikte kullanıcılarının tüm hizmetlerden yararlanmalarını ve aynı zamanda bulundukları üniversitenin eğitim öğretim faaliyetlerini layıkıyla yerine getirmelerini amaç edinmişlerdir

Fidzani (1995); kullanıcı eğitimi çalışmalarının devamlı olması gerektiğini, kullanıcıların yaşam boyu öğrenmeyi sağlamak adına çeşitli kaynaklardan elde ettikleri bilgilere erişmek, sentezlemek ve değerlendirmek için birtakım becerilerle donatılmış olması gerektiğini, kütüphane eğitimleri kapsamında da bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasının önemine vurgu yapmıştır.

Kütüphaneler; bulundukları üniversitenin akademik başarısına katkı yaparak, bilgiye zamanında erişebilen ve eriştiği bilgiyi kullanıp değerlendirebilen bilgi okuryazarı bireyler yetiştirmeyi kendilerine misyon edinmişlerdir. Bu bağlamda eğitim öğretim müfredatına dâhil edilecek bilgi okuryazarlığı programlarının hazırlanması ve uygulanması, aynı zamanda bu programlarının çağın gerekliliğine cevap verebilmesi adına sürekli olarak güncellenmesi başta kütüphaneciler olmak üzere tüm üniversite kütüphane personeline büyük sorumluluklar yüklemektedir.

3.2.3. Ödünç Verme Hizmeti

Kütüphanelerin oluşturdukları "ödünç verme politikası" doğrultusunda lisans ve lisansüstü öğrenciler ile akademik ve idari personele kütüphanedeki kaynakların ödünç verilmesinden sorumlu olan birime "ödünç verme birimi", belirli kurallar doğrultusunda sunulan ödünç verme birimi tarafından sunulan hizmete ise "ödünç verme hizmeti" denilmektedir. Ödünç verme hizmeti, kütüphanelerin temel hizmetlerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Basılı kaynakların kullanıcılara daha önceden belirlenen süreler doğrultusunda kurallar, haklar ve süreler doğrultusunda ödünç verildiği ve iadelerin kabul edildiği hizmet türüdür.

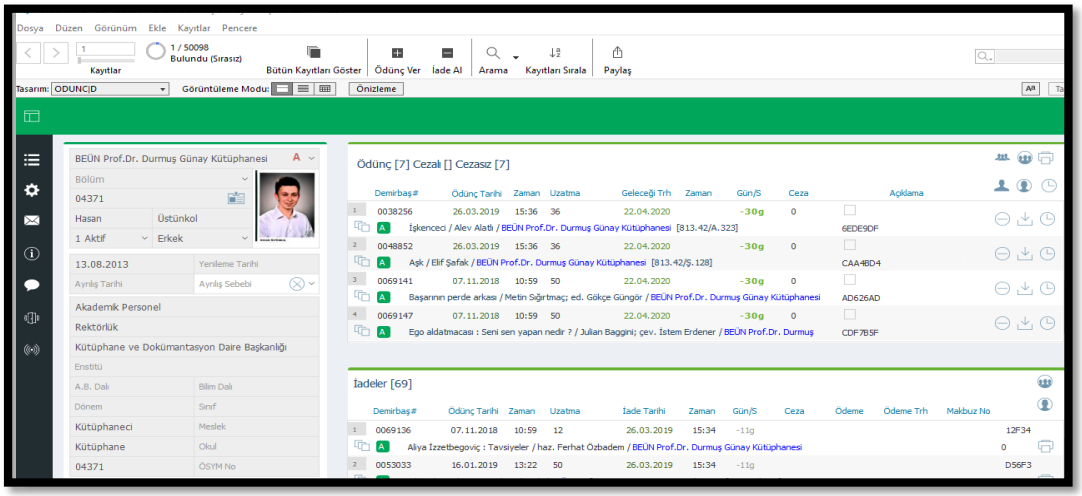
Özellikle 2000'li yıllardan sonra bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak dijitalleşmeye başlayan kütüphane kaynakları, basılı kaynaklardan farklı olarak aynı anda birden çok kullanıcı tarafından kullanılabilir, indirilebilir, çevrimiçi okunabilir, paylaşılabilir ve ödünç verilebilir formatlara dönüşmüştür (Polat, 2017: 232). Günümüzde basılı kaynaklar gibi e-kitaplarda gerekli teknik altyapı sağlandıktan sonra ödünç verilebilir duruma gelmiştir. Ticari yayıncılar ile yapılan anlaşmalar kapsamında telif hakları uyarınca ve belirli süreler doğrultusunda ödünç alınan e-kitaplar, üniversite dermelerinin ve hizmetlerinin önemli bir parçası konumuna gelmiştir.

Ödünç verilecek materyal türüne göre ya da ödünç alacak kullanıcı kitlesine göre hakların belirlenmesi esasıyla hareket edilen bu hizmette, yetkiler kullanılan "kütüphane otomasyon programına" önceden işlenir. Kütüphaneye gelen kullanıcı öğrenci veya personel (idari ve akademik) kimlik kartlarıyla kütüphaneye kayıt olurlar. Günümüzde bu kayıt işlemleri kütüphane politikaları ve kullanılan otomasyon programlarına göre değişmekle birlikte genellikle öğrenci işleri tarafından kullanılan sistemle bütünleşik bir şekilde yapılmaktadır. Kurum dışından kütüphaneye ulaşan akademisyen veya idari personel de kurumlar arası iş birliği protokolü ile ödünç verme hizmetinden de yararlanabilmektedirler.

Günümüzde çevrimiçi "kütüphane katalogları" (OPAC) sayesinde kaynak taraması zaman ve mekân bağımsız olarak yapılabilmektedir. Aradığı kaynağı ister bilgisayar ister ise cep telefonları vasıtasıyla bulma imkânına sahip kullanıcılar, kütüphanenin kullandığı sınıflama numarasına göre (LC veya Dewey) yerini tespit ettikleri

kaynaklara erişerek ödünç verme bankolarından görevli personel aracılığıyla ya da kullanıcıların kendi başlarına işlem gerçekleştirebileceği "self-check" makinaları aracılığı ile kaynakları ödünç alma işlemlerini gerçekleştirebilirler (Resim 3.4).

Resim 3. 4: Otomasyon sisteminde bulunan ödünç verme/iade alma ekranı

Kaynak: Otomasyon sistemi/YORDAM, 2020

Kütüphanelerin her biri kendine ait bir ödünç verme politikasına sahiptir. Örneklem olarak seçilen ZBEÜ Kütüphanesinde kitap alma koşulları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir;

Tablo 3. 9: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi kitap alma koşulları

Kullanıcı Türü	Alabileceği Kitap Adedi	Ödünç Süresi
Akademik personel	7 (yedi) adet	30 (Otuz) gün
İdari Personel	3 (üç) adet	30 (Otuz) gün
Doktora/Yüksek Lisans	5 (beş) adet	30 (Otuz) gün
Lisans/Ön lisans	3 (üç) adet	30 (Otuz) gün

Kaynak: ZBEÜ kitap alma koşulları/ politikalarimizkurallarimiz.html, (2019b).

Bu sürelerin yetersiz kaldığı durumlarda kullanıcılar ödünç verme tarihinden 3 gün önce veya en geç iade tarihinin son gününde ödünç verme bankosuna başvurarak ya da "kullanıcı adı" ve "şifreleri" ile sisteme giriş yaparak uzatma işlemi yapabilmektedirler. Uzatma işlemi yapılırken ödünç alınan materyalin başkası tarafından ayırtılmamış olması ve uzatma işleminin ikiden fazla gerçekleştirilmemiş olması gibi dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmaktadır. Her kurum için

farklılıklar olmakla birlikte ZBEÜ Kütüphanesi ödünç verme biriminde uygulanan kurallar şu şekildedir:

- Kullanıcılar üzerinde bulunan kaynağı süreleri sonunda iade etmeden ödünç yayın hizmeti alamazlar.
- Kullanıcının üzerinde bulunan kaynağın gecikmesinden kaynaklı borçlanma işlemi sıfırlanmadan ödünç yayın hizmeti alamazlar,
- Kaynağın uzatma süresi ayırtma söz konusu değilse en fazla iki kez yapılabilir,
- Daire başkanlığı gerektiğinde kaynağı okuyucudan geri isteyebilir,
- Ayırtma işlemi gerçekleştirilen kitap üç gün içerisinde gelmezse ayırtma işlemi iptal edilir,
- Başkasına ait bilgilerle kaynak ödünç yayın hizmeti alamazlar,
- Herhangi bir nedenle Üniversiteden ayrılacak üye (akademik /idari personel ve öğrenci) kütüphane ödünç verme bankosunda "kütüphane ilişik kesme formu" nu doldurarak kütüphane ile ilişiğini kesmek zorundadır,
- Kullanıcının kaynağı iade tarihini geciktirmesi durumunda gecikme bedeli alınır. (Her gün için Akademik Personel, İdari Personel ve Öğrenciler: 0.10 kr. dur.)

Üniversite kütüphanelerinde kütüphane dermesinde bulunmayan kaynakların etkin kullanımını sağlamak amacıyla kullanıcılara ihtiyaç duyduğu bilgi ya da bilgi kaynaklarını en hızlı şekilde ulaştırılmasını sağlamak adına " Inter Library Loan" (ILL) hizmeti verilmektedir.

Kütüphaneler Arası Ödünç Verme Hizmeti (Inter Library Loan – ILL):

Genel olarak farklı kurumların birbirlerinden kaynak ya da belge "ödünç alma" ve "ödünç verme" işlerini kapsamaktadır. Kütüphane koleksiyonunda bulunmayan kaynakların, başka kütüphaneler aracılığı ile temin edilerek kullanıcı hizmetine sunulmasını sağlayan "kütüphaneler arası ödünç verme hizmeti", "kütüphaneler arası ödünç alma", "kütüphaneler arası hizmetler", "belge sağlama" ve "kaynak paylaşımı" olarak çeşitli şekillerde de adlandırılmaktadır (Hilyer, 2006; Alkış ve Yılmaz, 2008). Kısaca kütüphane dermesinde bulunmayan basılı ve elektronik kaynakların belli bir zaman içinde anlaşmalı üniversite kütüphanelerinden sağlanabilmesine imkân veren hizmettir.

ILL hizmetinden kimin sorumlu olduğu, hizmetin hangi tür materyalleri kapsadığı, kimlerin bu hizmetten faydalanabileceği, materyalin ne kadar süre ile ödünç alınabileceği, bu işlemlerin ne kadar süreceği, ödünç alınacak materyalin nereden alınıp nereye teslim edileceği ve belirtilen şartlara uyulmadığı takdirde hangi yaptırımların uygulanacağı oluşturulacak bir politika kapsamında belirtilmesi hizmetinin sunulabilmesi için faydalı olacaktır.

ILL kapsamında üniversite kütüphaneleri arasında kaynak paylaşımını (kitap vs.) amaçlayan "KİTS" ve makale ve tez paylaşımı için kullanılan "TÜBESS" bu başlık altında değerlendirilmeye alınmıştır.

a. Kütüphaneler Arası İş birliği Takip Sistemi (KİTS):

Türkiye de 2006 yılından itibaren "Kütüphaneler arası İş birliği Takip Sistemi" (KİTS) adıyla ANKOS bünyesinde kütüphaneler ve bilgi merkezleri arasında kaynak paylaşımını amaçlayan sistemdir. ANKOS üyesi olan ve belirli şartları[5] sağlayan tüm kurumları kapsamaktadır.

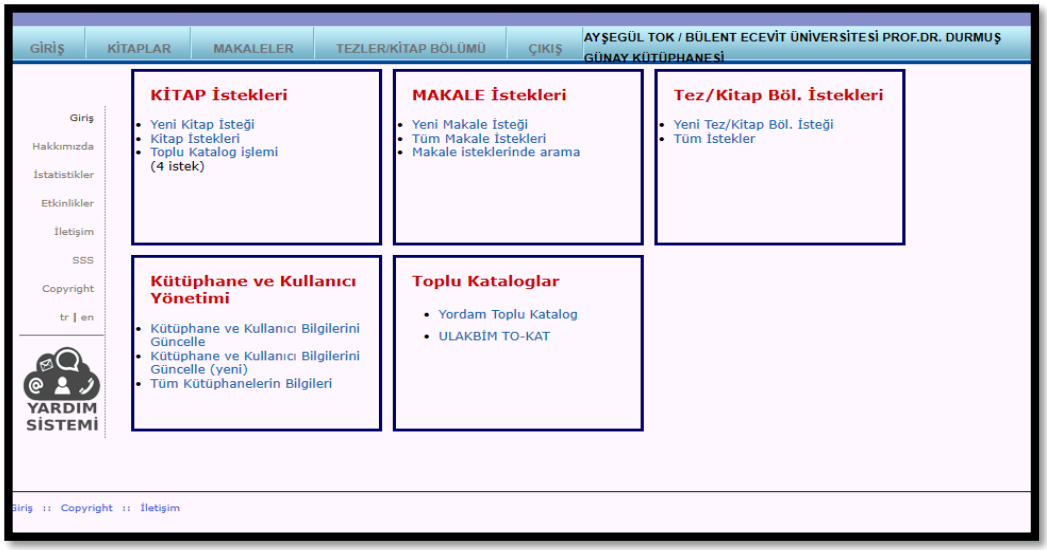
Bu hizmet, oluşturulacak olan "Talep/İstek Formu" ile kullanıcı isteklerinin detaylı ve eksiksiz bir şekilde doldurularak sorumlu personele iletilmesi ile başlar. Bu sayede istek resmiyet kazanır. Üniversite kütüphaneleri tarafından sunulan bu hizmette izlenecek yollar aşağıda belirtilen şekilde gerçekleştirilmektedir:

- İstekte bulunacak kullanıcı, bağlı bulunduğu üniversite kütüphanesinde talep/istek formunu doldurarak görevli kütüphaneciye teslim eder. Günümüzde bu işlem elektronik ortamda gerçekleştirilebilmektedir. Bu sayede kullanıcının kütüphaneye gelme zorunluluğu da ortadan kalkmıştır.
- İsteği alan görevli kütüphaneci kullanıcı kaynaklı oluşabilecek hatalara karşı istenen materyalin kütüphane dermesinde olup olmadığını tekrar kontrol eder.
- Eğer kaynak kendi kütüphanesinde yok ise görevli kütüphaneci, kaynağın hangi kurumda olduğunu tespit ettikten sonra KİTS üzerinden yetkili olduğu hesaba giriş yapar (Resim 3.5) ve kullanıcı istekleri doğrultusunda isteği elektronik olarak istek yapılacak kuruma gönderir

[5] Detaylı bilgi için bkz. https://kits.ankos.gen.tr/html/about.php

- Kayıtlı sistem üzerinden isteği elektronik olarak alan kurum, kendi dermesini kontrol ederek ödünç verilmesinde ya da elektronik formatta gönderilmesin de herhangi yasal engel (telif hakkı gibi) ya da teknik engel yok ise isteği yapan kurum adına belirtilen süreler içerisinde ödünç verme işlemini gerçekleştir.
- İstekte bulunan kuruma genellikle kargo yolu ile gönderilen kaynağın kargo ücretleri yine istekte bulunan kurum tarafından karşılanmaktadır. Bu kargo ücreti, daha sonrasında genellikle görevli kütüphaneci tarafından istekte bulunan kullanıcıya yansıtılır.
- Kullanıcıya teslim edilen kaynağın belirli süre sonra iade edilmesinden sonra ödünç alma işleminin tersine bir işlem uygulanarak istek kapatılır.

Resim 3. 5: KİTS görevli hesabı

Kaynak: KİTS/ kits.ankos.gen.tr,2019

*b. Türkiye Belge Sağlama Sistemi (*TÜBESS*):*

"Ülkemizdeki araştırmacıların akademik bilgi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, ulusal bir toplu katalog (TO-KAT[6]) üzerinden bilgi merkezleri/kurumlar arasında fotokopi ve/veya ödünç verme yoluyla kaynak paylaşımını mümkün kılan bir 'Ulusal Belge Sağlama Ağı'dır" (TÜBESS, 2019). Ağırlıklı olarak makale ve tez paylaşımı

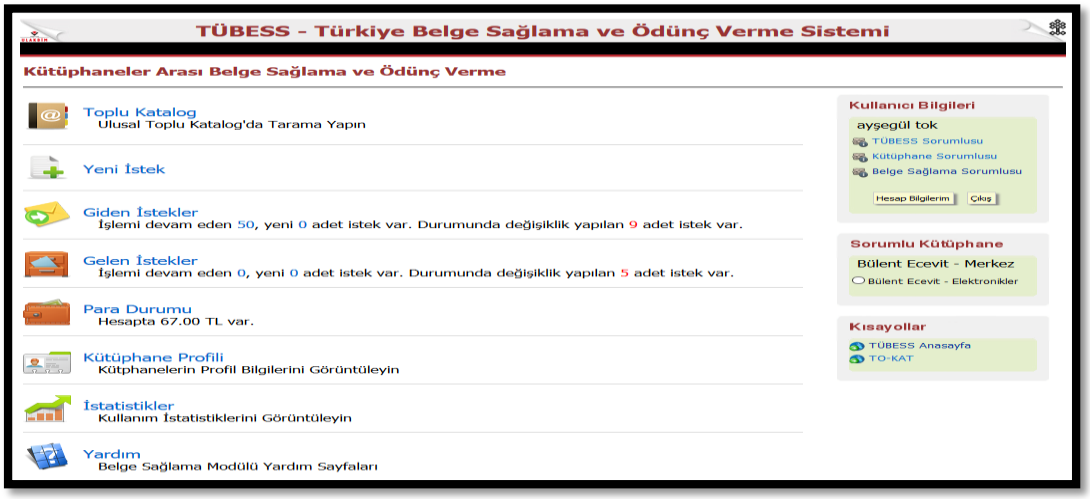
[6] Detaylı bilgi için bkz. http://www.toplukatalog.gov.tr/index.php?cwid=8

için kullanılan sistem, KITS gibi bağlı kurumlar vasıtası ile kaynak paylaşımına imkân tanımaktadır. TÜBESS'te uygulanan yöntem sırasıyla şu şekildedir:

- "TÜBESS katılım sözleşmesi" ile belirli politikaya dâhil olunmasıyla başlayan süreçte bu hizmetten faydalanmak isteyen kurumların TÜBESS'e üye olmasıyla devam eder.
- Üye kurumlar, politikalarını ve ücretlendirme yöntemlerini kendi oluşturdukları "kurum politikası" ile diğer kurumlarında görebileceği şekilde sistem üzerinden belirtir.
- İstekte bulunacak kullanıcı, kuruma gelerek ya da elektronik ortamda yayının bibliyografik kimliği ve iletişim bilgilerini içeren "TÜBESS istek formunu" doldurarak görevli kütüphaneciye iletir.
- Görevli kütüphaneci TÜBESS web sayfası üzerinden yetkili kullanıcı kimliği ile giriş yaparak (Resim 3.6) yayın türünü seçtikten sonra yayın türüne göre oluşan bibliyografik kimlik alanını doldurur. Bu süreçte yayının hangi kurumlarda bulunduğu ve kurum politikalarını da inceleyerek isteği gerçekleştirir.
- İstek yapılacak kurum sayısı birden fazla olabilir. Bunun nedeni herhangi bir nedenden dolayı isteğin ilk kurumdan sağlanamaması durumda isteğin diğer kuruma otomatik olarak yönlendirilmesi içindir.
- İsteği kabul eden kurum, gerekli materyalin teminini sağladıktan sonra (kaynağı/kaynağın kopyasını) isteği yapan kuruma elektronik olarak ya da posta yoluyla gönderebilmektedir.
- İsteği yapan kuruma, yayın elektronik formda gönderildiyse sistem üzerinden yayının bir kopyası indirilip kullanıcıya ulaştırılır ve istek kapatılır.
- İşlem ücreti ise üniversitenin sisteme tanımlı banka hesabından otomatik olarak düşülecektir. Aynı şekilde belirlenen kurum politikası ve işlem ücreti bedeli isteği karşılayan kurumun hesabına otomatik olarak eklenecektir.

TÜBESS sisteminde geçmiş işlemlerin görünebileceği "raporlama bölümü", hangi yayınların ne kadar kullanıldığı ya da hangi kurumdan ne kadar istek yapıldığı gibi istatistiki verilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Ayrıca kurumun TÜBESS hesabına banka hesabının kontrolü sağlayan ve para durumumuzu gösteren bir bölümü bulunmaktadır.

Resim 3. 6: TÜBESS yetkili hesabı

Kaynak : TÜBESS/ tubess.gov.tr, 2019

3.2.4. Kütüphane Hizmetleri ve Tanıtım

Üniversiteler, üst düzey eğitim öğretim etkinliklerinin yapıldığı, bilimsel araştırma ve yayınların merkezi konumunda bulunan kurumlardır. Bilgi üretme sürecinin başında olan üniversitelerin bu işlevi gerçekleştirebilmesi için gereksinim duyduğu/duyması gerektiği temel kurum ise üniversite kütüphanesidir. Bu ilişkide üniversitenin başarısını belirleyen başlıca unsur hiç kuşkusuz kütüphane olacaktır. Kullanıcının bilgi gereksinimini en doğru şekilde karşılamayı amaç edinen üniversite kütüphaneleri, üniversitelerin istedikleri hedefe ulaşmalarına destek olacaklardır. Ancak kullanıcısının bilgi gereksinimlerini karşılayabilen, sunduğu hizmetleri kullanıcısına aktaran, hizmet verdiği kitle tarafından olumlu ve doğru algılanan bir kütüphane, üniversitenin amaçlarına ulaşmasına doğrudan katkı sağlayacaktır. Bu nedenle üniversite kütüphaneleri, hizmetlerinin tanıtımını en etkin şekilde sürdürmek, kullanıcıları ile iyi ilişkiler kurmak ve özellikle kullanıcı odaklı halkla ilişkiler ve tanıtım çalışmaları yapmak zorundadırlar.

Halkla ilişkiler, “bir kamu kuruluşunun ilişkide bulunduğu toplum kesiminin güven ve desteğini sağlamak için giriştiği, iki yönlü iletişime dayalı, sonuçta kamuoyunda kuruluşun, kuruluşta da toplumun istediği yönde değişikliklerin gerçekleşmesine, böylece kuruluş ile çevresi arasında olabilecek en uygun ölçekte uyum ve denge sağlanmasına yönelik sistemli ve sürekli çabalar” olarak tanımlanmaktadır (Yalçındağ, 1986: 135).

Guinchat ve Meneoe kütüphanelerde halkla ilişkilerin amacını; kütüphaneyi ve verilen hizmetleri tanıtmak, kütüphanenin kullanılmasını artırmak, kullanıcılarla sürekli iyi ilişkiler kurmak, onların kütüphane ve kaynaklar hakkında düşüncelerini öğrenmek, kullanıcılara bilgi kaynaklarının kullanımı ile ilgili bilgiler vermek şeklinde ifade etmiştir. (Aktaran: Çağlar: 3).

Coğrafi sınırların önem kaybetmesine sebep olan teknolojik gelişmeler kütüphane hizmetleri ile birlikte halkla ilişkiler çalışmalarına da yansımıştır. Dijital bilgi hizmetlerinin ortaya çıkması kullanıcılar açısından yeni talepleri de beraberinde getirmiştir.

Kütüphaneler günümüzde sadece fiziksel mekânlar değil, kullanıcıların çalışma ortamlarına ve sosyal ağlara gömülmüş, mobil bilgi hizmetleri sunan sanal ortamlara dönüşmüşlerdir. Gelişen teknolojiyi takip etme konusunda kütüphanelere ve kütüphane çalışanlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Kütüphaneler teknoloji altyapısıyla kullanıcılarla anında mesajlaşma ile çevrimiçi iletişim kurabilmekte, kütüphane kataloglarına da mobil ortamda erişerek kullanmalarına imkân vermektedir. Böylece yeni nesil hizmetlerle kullanıcılar kütüphaneye fiziksel olarak ihtiyaç duymadan her zaman her yerden ulaşıp yararlanabilmektedir (Tonta, 2009: 744).

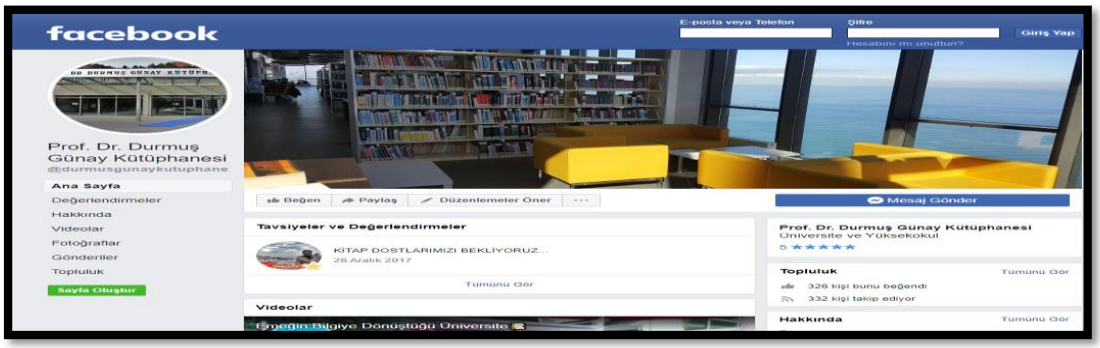
Bu bağlamda başta ZBEÜ Kütüphanesi olmak üzere Türkiye'de üniversite kütüphanelerinde uygulanan yeni nesil kütüphane hizmetleri ve bu hizmetlerin tanıtımı için kullanılan halkla ilişkiler unsurlarından bazıları şunlardır;

Sosyal Medya: Sosyal medya; "insanların sosyal olarak birbirleri ile ilişki kurmalarına olanak sağlayan araçlar" olarak da tanımlanmaktadır (Borders, 2009).

En etkili halkla ilişkiler unsuru olan sosyal medya, kütüphane olarak yapılan çalışmaları hem kullanıcılarla paylaşmak hem de etkinliklerden daha hızlı haberdar edebilmek için kullanılmaktadır. Sosyal medya araçları (Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Bloglar vs.) hedef kitle ile doğrudan etkileşim sağladığı için en çok tercih edilen platformlardır.

Resim 3.7 ‘de sosyal medya örneği olarak ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi Facebook sayfası yer almaktadır.

Resim 3. 7: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi facebook sayfası örneği

Kaynak: Facebook/ durmusgunaykutuphane, 2020

Chakrabarti (2016: 33), kütüphanelerde sosyal medya araçlarının kullanım amaçlarına ilişkin aşağıdaki tespitlere yer vermektedir. Sosyal medya kütüphanelerde;

-Güncel duyuru hizmeti vermek,

-Referans hizmetlerini daha hızlı olarak kullanıcılara sunmak,

-Paylaşımlarla kullanıcıları kütüphaneye çekmek,

-Kütüphane ile ilgili haberleri ve en son gelişmeleri kullanıcılara iletmek

-Yeni gelen yayınlar veya güncel konular hakkında tartışma grupları açarak etkileşimi sağlamak,

-Kütüphanecilerin mesleki gelişmeleri takip edebilmelerini sağlamak

-Kütüphane ve bilgi merkezini yeniliklere uygun hale getirmek,

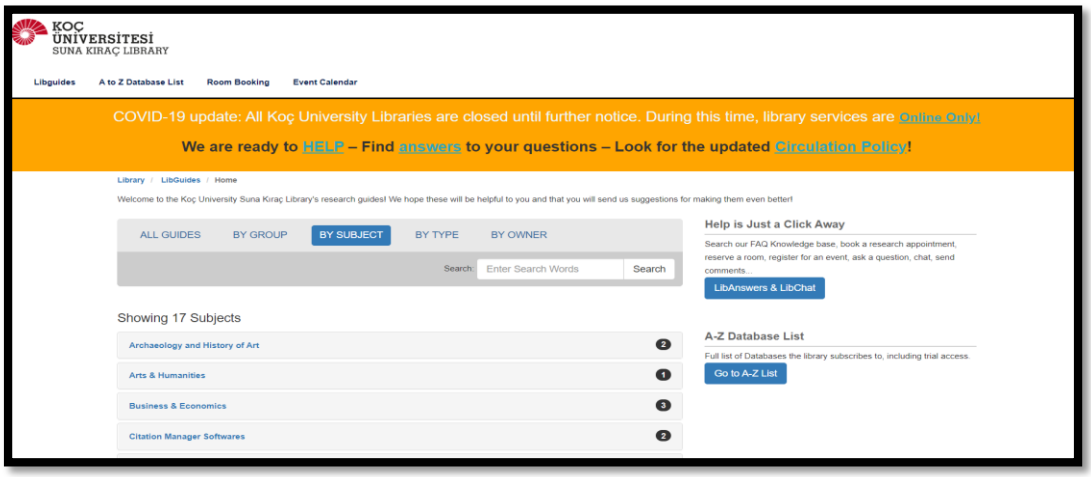
-Kullanıcılara eğlenceli bir ortamda hizmet vermek,

-Kütüphaneler ve kullanıcılar arasında etkin iletişimi sağlamak amacıyla kullanıldığı görülmektedir.

Konu Rehberleri (Libguides): Bilgiye erişim, bilgi okuryazarlığı, danışma, konu uzmanlığı, eğitim, kütüphaneciye sor, güncel duyurular gibi hizmetler sunan kullanıcı odaklı bir platformdur.

Resim 3.8'de Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Libguides sayfası yer almaktadır.

Resim 3. 8: Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi libguides sayfası örneği

Kaynak: Libguides/ libguides.ku.edu.tr, 2020

Web Sayfası: Kullanıcılar ile iletişimin doğrudan sağlandığı platformlardır. Bu nedenle web sayfaları kullanıcı odaklı olarak tasarlanmalı, sunduğu imkânlarla kullanıcı memnuniyeti üst seviyede tutulmalı, düzenli olarak güncelleme yapılarak linkler kontrol edilmelidir. Web sayfası örneği olarak Resim 3.9'da ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi web sayfası yer almaktadır.

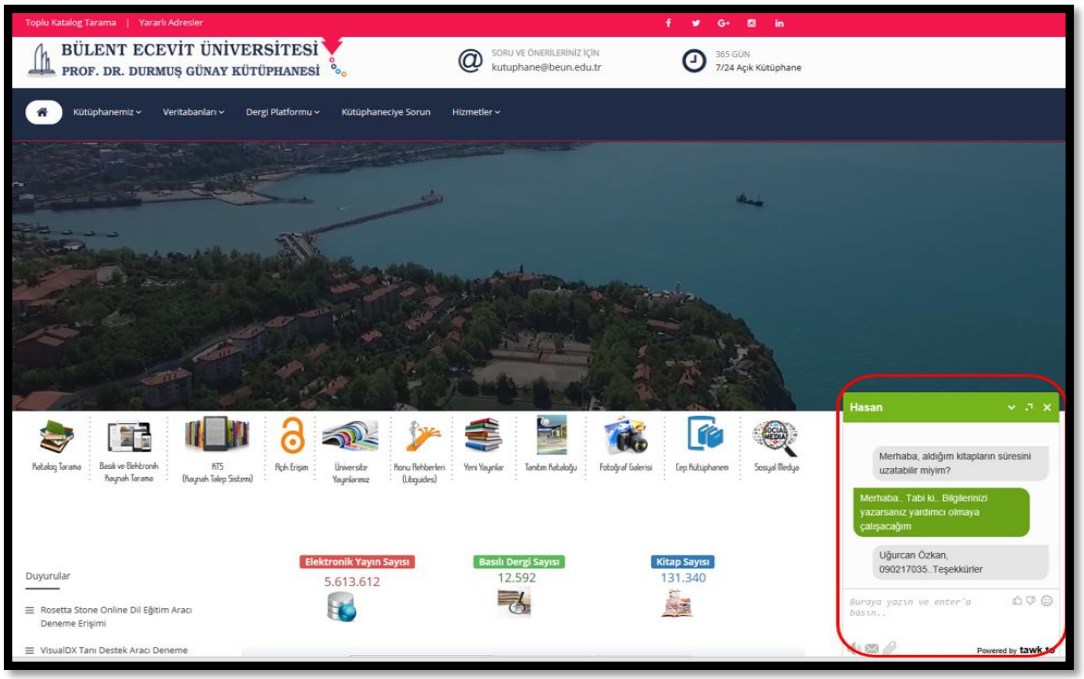
Resim 3. 9: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi web sayfası örneği

Kaynak : ZBEÜ kütüphane web sayfası/ webkutuphane.beun.edu.tr, (2019c).

Kütüphaneciye Sorun (Ask a librarian): Kullanıcıların kütüphane kaynak ve hizmetleri ile ilgili sorun, istek ve önerilerini doğrudan kütüphanecilere iletebilecekleri çevrimiçi bir web hizmetidir. Resim 3.10'da ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi "ask a librarian" uygulaması örneği yer almaktadır.

Resim 3. 10: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi "ask a librarian" uygulaması örneği

Kaynak : ZBEÜ kütüphane "ask a librarian" / webkutuphane.beun.edu.tr, (2019d)

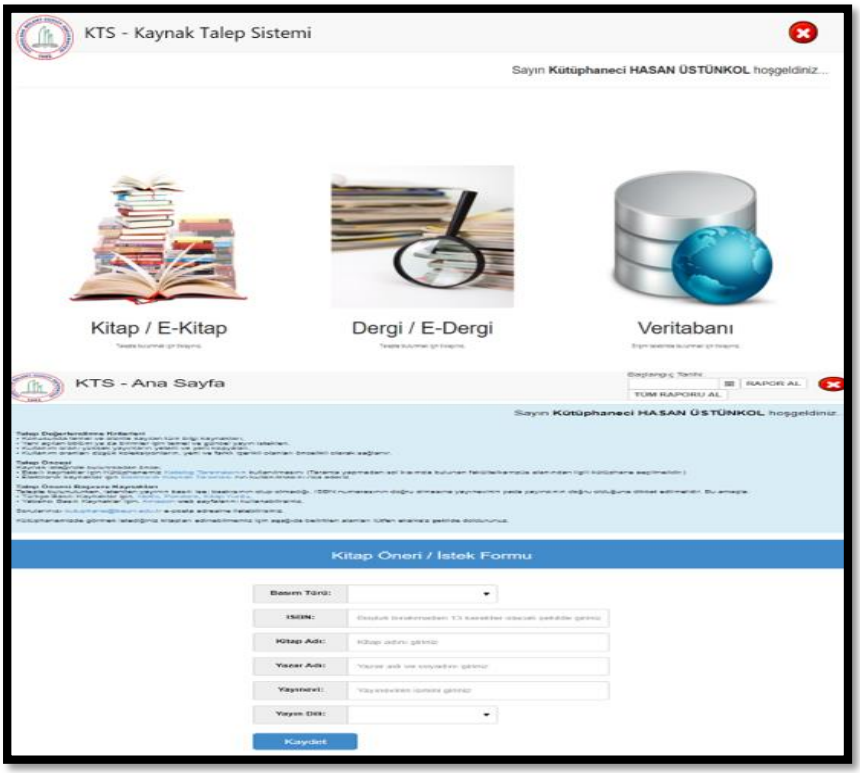
7/24 Açık Kütüphane: Kütüphane hizmetlerinin 7 gün ve 24 saat boyunca kesintisiz olarak kullanıcılara sunulması hizmetidir.

Çorba Hizmeti: Genellikle 7/24 açık olan kütüphanelerde verilen çorba hizmeti, kullanıcıların kendilerini evlerinde gibi hissetmeleri için uygulanan bir halkla ilişkiler çalışmasıdır.

KTS (Kaynak Talep Sistemi): Kullanıcıların kendi kütüphanelerinde görmek istedikleri kitap, veri tabanı ve dergileri sisteme girerek talep ettikleri elektronik bir platformdur. Genellikle bu sistemi üniversiteler otomasyon programları üzerinden kullanmaktadır.

Örneklem olarak seçilen ZBEÜ kaynak talep sistemini (Resim 3.11) kendi bilgi işlem personelleri tarafından hazırlatıp kütüphane kullanıcılarının hizmetine sunmuştur.

Resim 3. 11: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi kaynak talep sistemi

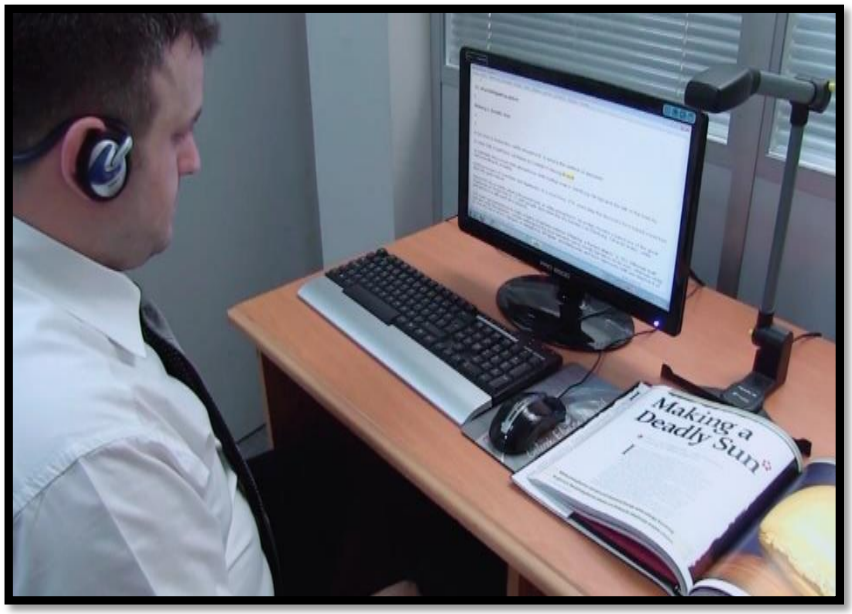

Kaynak: ZBEÜ kütüphane kaynak talep sistemi/ apps.beun.edu.tr, (2019e).

Engellilere Yönelik Uygulamalar

Kütüphanelerde bilgi erişimi sağlayan teknolojilerden tam anlamıyla yararlanamayan ve bilgi ihtiyacını da tam olarak karşılayamayan engelli kullanıcılara yönelik uyarlanmış teknolojiler vardır. Bunlar görme engelli bireyler için; ekran büyütücüler, ekran okuyucu yazılımları ve Braille girdi-çıktı donanımlarıdır. İşitme engelli kullanıcılar için; ses yükselticileri, ses ve konuşma çeviricileri, frekans ayarlayıcılar ve işitme engelliler için iletişim cihazıdır. Fiziksel engelli kullanıcılar için de alternatif işaretleme araçları, ekran klavyeleri, ses-yazı çeviricileri, mousekeys, repeatkeys ve slowkeys kullanılmaktadır (Bezirci ve Özyürek, 2019).

Resim 3.12'de ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesinde görme engelli kullanıcılar için hizmet veren ekran okuyucu programı yer almaktadır.

Resim 3. 12: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi görme engelli kullanıcılar için hizmet veren ekran okuyucu programı

Kütüphane Mobil uygulamaları;

Kütüphaneyle ilgili işlemlerin (web sayfası hizmetleri, ödünç alıp verme hizmetleri, ILL hizmetleri vb.) mobil cihazlardan yapılmasını sağlayan platformlardır. Örnek olarak YORDAM otomasyon sistemi tarafından üniversite kütüphanelerine sunulan "Cep Kütüphanem" uygulaması verilebilir.

E- Kitaplar

Bilgisayarlar ya da e- kitap okuyucu programları tarafından okunan e-kitaplar günümüz tüm kütüphane türlerinin dermeleri için birincil uğraş alanı durumundadır. Yeni nesil kullanıcıların tercihleri doğrultusunda önemini bir kat daha artıran e-kitaplar, kütüphaneler için eser sahipleri adına farklı yükümlülükler getireceği düşünüldüğünden satın alınırken derme geliştirme politikası ve lisanslama çalışmaları konularına çok dikkat edilmesi gerekmektedir (Polat, 2017: 230).

E- Süreli Yayınlar

Kütüphane kullanıcılarının her geçen gün e-içeriğe olan rağbetinin arttığı düşünüldüğünde kütüphaneler için e-dergiler dermenin önemli parçalarıdır. Yeni nesil kütüphane hizmetleri açısından özellikle araştırma kütüphaneleri için e-dergiler vazgeçilmez kaynaklardandır. Üniversite kütüphaneleri de bütçelerinin önemli kısmını e -dergilere ayırmaktadır.

Üniversite kütüphaneleri ve yeni nesil kütüphane hizmetleri içerisinde önemli bir yere sahip olan otomasyon sistemleri ve açık erişim konuları önem derecesi bakımından ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

3.3.Otomasyon Sistemi

Teknolojik gelişmelerin günlük hayatımızın bir parçası olduğu çağımızda, bilgisayar ve internet kullanımı her alanda olduğu gibi kütüphanecilik alanında da yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler kütüphanelerde farklı modülleri içeren otomasyon programlarının da yaygın kullanımını zorunlu kılmıştır. Doğru bilgi kaynağına aman ve mekân engeli olmaksızın kolay ve hızlı erişime imkânı sağlayan sistemler aynı zamanda kütüphane iş akışını da kolaylaştırmıştır.

Kütüphanelerde otomasyon sistemlerinin kullanımının temelinde Kongre Kütüphanesi'nin 1966 yılında bilginin makine temelli tanımlanması olan ve kısaca MARC olarak bilinen standart projesi vardır (Bayter, 2004: 109). Haravu (2009) kütüphane otomasyon sistemlerinin gelişimini; "birinci nesil sistemler (1950-1960)", "orta nesil sistemler (1960-1970)", "internet öncesi nesil (1970-1990)", "internet nesli (web 1.0) (1990-200)", "web 2.0 çağı (2000 yılı sonrası)" şeklinde beş aşamaya ayırmaktadır. 1990-2000'li yıllara kadar sınırlı olarak oluşturulan sistemler internet kullanımına paralel olarak gelişme göstermiştir.

Kütüphane otomasyon programları genel olarak; ödünç verme modülü (dolaşım), kataloglama modülü, süreli yayınlar modülü, sağlama modülü ve raporlama modülü ile teknik işlemlerin elektronik ortamlarda yapılmasına imkân vermektedir. Kütüphanelerde daha önceleri manuel olarak yapılan birçok işlem kütüphane otomasyon programları sayesinde daha hızlı ve fonksiyonel bir şekilde yapılır hale

gelmiştir. Ülkemizdeki akademik kütüphanelerde kullanılan otomasyon sistemleri şunlardır;

- Yordam
- BLISS (Bilkent Library Information)
- Milas
- KYBELE
- Selçuk Üniversitesi
- Ufuk
- Millennium
- Symphony
- KOHA

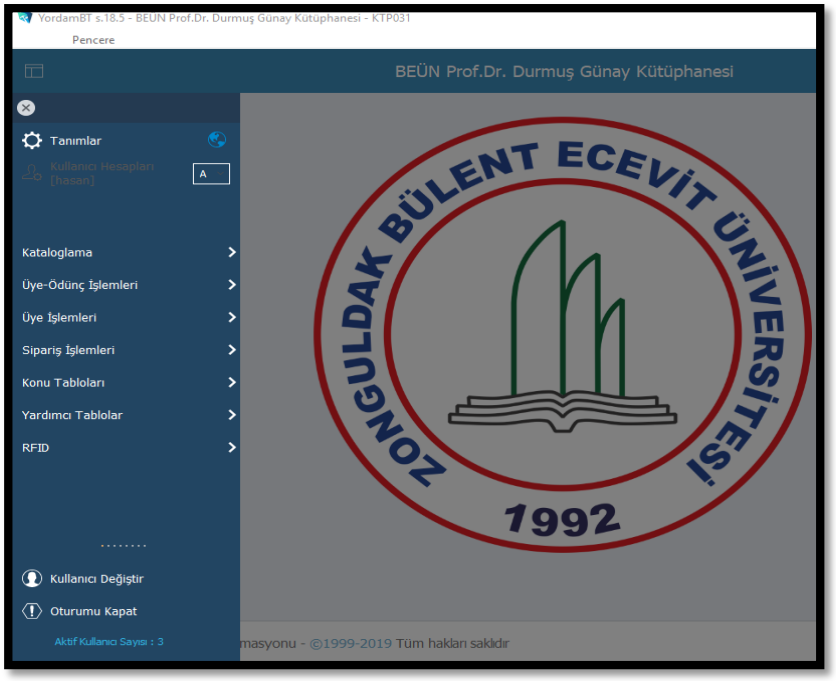
Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) listesinde yer alan üniversitelerin 150'sinde (%85) Yordam Otomasyon Sistemi kullanılmaktadır (YORDAM, 2020).

Yordam Kütüphane Bilgi Belge Otomasyon Programı[7]

Yordam programı "Filemaker veri tabanı" üzerinden çalışan esnek yapısı ile 2001 yılından itibaren hizmet vermektedir. "MARC formatı özelliği ile "Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları II" çerçevesinde her türden kütüphane için sınırsız alanda basit, orta, ileri düzeyde veri girişi yapma imkânı sağlayan çok kullanıcılı ve internet uyumlu bir kütüphane programıdır (YORDAM, 2020). "Yordam Bilgi Teknoloji Danışmanlık Eğitim ve Elektronik Sistemleri" firması tarafından geliştirilmiş olan Yordam programı; dolaşım, kataloglama, ILL, raporlama ve istatistik, sağlama, süreli yayınlar ve yönetim bölümlerinden oluşan kapsamlı bir yapıya sahiptir (Resim 3.13). Ulusal bir kütüphane otomasyon yazılımı olması, kolay kullanımı ve esnek yapısı sayesinde yaygın bir kullanıma sahiptir.

[7] Detaylı bilgi için bkz. http://www.yordam.com/index.php?p=2&urunID=12#.XmdxQkBuIio

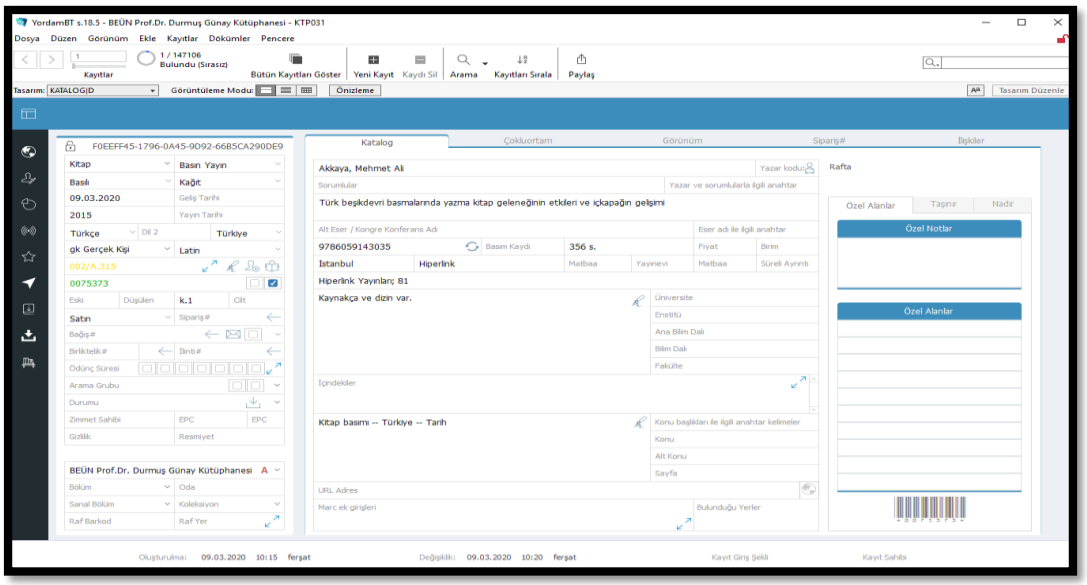
Resim 3. 13: Yordam otomasyon sistemi modülleri

Kaynak : Yordam, 2020

Resim 3.14'de ZBEÜ Otomasyon sisteminde yer alan katalog modülü örnek olarak yer almaktadır.

Resim 3. 14: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi yordam otomasyon sistemi katalog modülü

Kaynak : Yordam, 2020

Kütüphanelerde kullanılan otomasyon programları ile yürütülen işlem ve hizmetlerin birçoğunun dijital ortamlara aktarımı kolaylaşmıştır. Gelişen bilgi teknolojileri basılı kaynaklardan elektronik kaynaklara doğru bir evrilmiştir. Bilimsel yayıncılığın ticari yayıncıların tek eline doğru geçtiği bir dönemde, elektronik yayınların sayısının artmaya başlaması beraberinde ticari yayıncılığa alternatif bir model olan açık erişim yayıncılığın ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu durum elektronik kaynakların yoğun olarak kullanıldığı üniversite kütüphanelerini de etkilemiştir. Geliştirilen alternatif yayıncılık modeli açık erişim yayıncılığın şekillenmesinde etkili olmuştur. Dolayısı ile üniversite kütüphanelerinde çalışan personelinde açık erişim sistemleri ve modelleri hakkında bilgi sahibi olma zorunluluğu doğmuştur. Açık erişim kavramının ne olduğu, kullanılan açık erişim modellerinin neler olduğu çalışmanın "Açık erişim" bölümünde verilmektedir.

3.4. Açık Erişimli Bilgi Kaynakları

Açık erişim; "Bilimsel literatürün internet aracılığıyla finansal, yasal ve teknik engeller olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, dizinlenebilir, tam metne bağlantı verilebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir biçimde kamuya ücretsiz açık" olmasıdır (ANKOS, 2015). "Açık erişim, bilimsel bilgiye ücretsiz erişim sağlanmasına, akademik üretimin temellerinin oluşmasında gerekli olan iletişim alt yapısının sağlanmasına ve fikirlerin özgürce alışverişine olanak vermektedir" (Odabaşoğlu, 2016: 44). Günümüzde açım erişim modelleri çeşitlenmekle birlikte temel olarak 2 türlü açık erişim modeli yayığın olarak kullanılmaktadır.

***Altın Yol (Golden Road)*:**
"Çalışmaların, hakem değerlendirmelerinin yapıldığı, editör kurullarına sahip ve nitelik olarak ticari dergilerle karşılaştırılabilecek dergilerde ücretsiz olarak yayımlandığı seçenektir" (Gürdal vd., 2013).

Yeşil Yol (Green Road):
"Yazarların açık erişimli veya ticari dergilerde yayımlanan çalışmalarının birer kopyasını kurumsal arşivlerde sakladığı seçenektir" (Gürdal vd., 2013). Yeşil yol, iki türlü olmaktadır.

a. *Kişisel web sayfalarında ve bloglar:* Yazarların, yayınlarını kişisel web sayfalarında ve bloglar da paylaşılması sonucu olmaktadır.

b. *Kurumsal arşivler*: Yazarların yayınlarını, kurumsal açık arşivler üzerinde paylaşması ile oluşmaktadır. Coşkun vd. (2007) kurumsal açık arşivleri "bağlı oldukları kurumun entelektüel birikimini dijital ortamda bir arada toplayan, saklayan, koruyan ve dağıtımını sağlayan bir hizmetler bütünüdür. Kurumun araştırma sonuçları üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırarak ve mevcut araştırmaya erişimi genişleterek, bilimsel iletişim sisteminin dağıtıcısı ve kritik bir bileşeni durumundadır" şeklinde tanımlamaktadırlar.

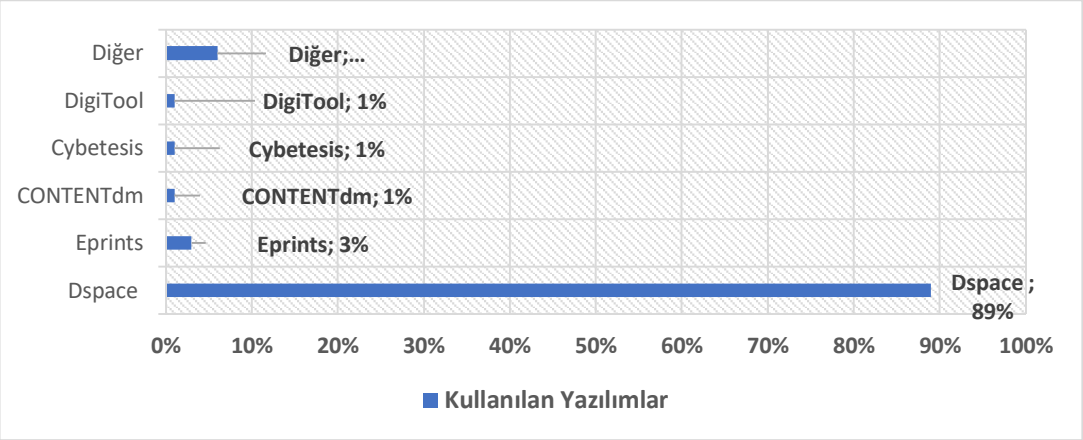
2014 yılında gerçekleştirilen 3. Açık Erişim Çalıştayı, Türkiye'de özellikle açık erişim ve kurumsal arşiveler alanında çalışmalara hız katan bir etken olmuştur. Çalıştay sonunda hazırlanan bildirgede; "Yükseköğretim Sisteminin ürettiği tüm bilimsel çıktıların, üniversiteler tarafından oluşturulacak Kurumsal Akademik Arşivler aracılığı ile toplanması, düzenlenmesi, uzun süreli saklanması ve YÖK Başkanlığı'nda kurulacak Ulusal Akademik Arşiv sistemi üzerinden merkezi olarak harmanlanıp ulusal ve uluslararası tüm kullanıcıların erişimine sunulması hedeflenmektedir" vurgusu yapılmıştır (ANKOS, 2019).

YÖK Başkanlığı tarafından Üniversitelere gönderilen 20.02.2014 tarih ve 10499 sayılı resmi yazıda "Üniversitelerimizde kurumsal arşivlerin kurulması, bunların YÖK bünyesinde kurulacak merkezi açık erişim arşiv sistemi aracılığıyla harmanlanması ve dünya bilim çevrelerinin hizmetine sunulması amacıyla bir proje başlatılmış bulunmaktadır". Bu yazı sonrasında üniversite bünyesinde kurumsal arşivlerin kurulması hız kazanmıştır.

2020 Ocak ayı itibariye Türkiye de kurumsal açık arşive sahip kurum sayısı 131'dir (OpenDOAR, 2020). Bu kurumlar çeşitli yazılım programları kullanılmaktadır.

Kullanılan yazılım programları Şekil 3.3 ‘de belirtildiği gibidir:

Şekil 3. 3. Türkiye adresli kurumsal arşivlerde kullanılan yazılımlar ve değerleri

Kaynak: (OpenDOAR, 2020).

Türkiye’de en çok kullanılan (%89) yazılım olan DSpace; “Massachusetts Teknoloji Enstitüsü ve Hewlett-Packard işbirliği ile 2002 yılından beri hizmet vermekte olan açık kaynak kodlu bir kurumsal arşiv yazılımı olup başta üniversiteler olmak üzere kurumlar bünyesinde üretilen bilgi kaynaklarını (metin, görüntüler, hareketli görüntüler, mpegler ve veri setleri dâhil olmak üzere) her türlü dijital içeriği korumakta, depolamakta ve korunaklı bir şekilde erişime sunmaktadır” (DSpace, 2020). Resim 3.15’ ZBEÜ kurumsal akademik açık arşiv Dspace sistemi örnek olarak yer almaktadır.

Resim 3. 15: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi kurumsal akademik açık arşiv Dspace sistemi

Kaynak: ZBEÜ Açık erişim sistemi/ acikarsiv.beun.edu.tr, (2019f)

4. AKADEMİK ve MESLEKİ ETİK, BİLGİ MERKEZLERİNDE KULLANICI HAKLARI, MESLEKİ DERNEKLER VE KONSORSİYUMLAR

Akademik ve meslek etiği kavramı, bilgi merkezlerinin faaliyetlerini ve buna bağlı olarak kurumun çıktılarının doğru ve dürüst bir biçimde oluşturulduğunun garantisi konumundadır. Yükseköğretim Disiplin Yönetmelikleri şeffaflık, dürüstlük ve hesap verebilirlik ilkeleri üzerinden akademik etik dışı davranışlara yaptırım ve ceza uygularken, mesleki etik kavramı, mesleki dernekler tarafından belirlenmektedir. Kullanıcı haklarının bilinmesi ve farkına varılması kurum çalışanlarının potansiyel sorunları ve bu sorunların çözümünde meslek etik kuralları doğrultusunda hareket etmelerini zorunlu kılmaktadır. Bilgi merkezinde çalışan tüm personel için geçerli olan bu kurallar bütünü aynı zamanda "ahlak kavramı" ile yakından ilgilidir. Diğer meslekler gibi kütüphanecilik mesleği açısında da mesleki derneklerin ve konsorsiyumların varlığı, hem mesleki kimlik kazanılması, gelişmelerin takibi ve sunulan imkânların değerlendirilmesi açısından önemlidir. Günümüzde konsorsiyumlar üniversite kütüphanelerinin rekabet gücünü arttırması ve ticari yayıncılığa karşı elini güçlendirmesi bakımında değerlidir. Bu kavramların mesleki eğitim almamış personel tarafından bilinmesi kurumsal işleyişin takibi ve sürdürülebilirliği açısında önem taşımaktadır. Aynı şekilde, kütüphane çalışanlarının bilgi erişim sürecine ilişkin yasal ve etik kurallarla ilgili bilinçliliği, buna yönelik eğitim programları ve bilgilendirme seminerlerinin daha planlı ve nitelikli verilmesine katkı sağlayacaktır.

4.1.Mesleki Etik

Meslek etiği, "bir iş-uğraş alanında insanın değerini korumak adına yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilkelerdir" (Yılmaz, 2009: 396). Usta (2010: 165)'ya göre de meslek etiği; çalışma yaşamı içerisindeki davranışların, uygulamaların ve kuralların etik sorumluluk açısından incelendiği bir süreç olarak belirtilmektedir. Meslek etiğinde amaç, çalışanların meslek hayatındaki değerlerini koruyarak ve ortaya çıkabilecek zararları önlemektir.

Dünya'da kütüphanecilik alanındaki etik normlar, ilk kez 1938 yılında ALA tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde kabul edilmiştir (Toplu, 2007: 186). ALA'nın etik kuralları[8], "Mesleki Etik Komitesi (Committee on Professional Ethics-COPE[9]) sorumluluğu altında 2008 yılında güncellenerek yürürlüğe girmiştir. Türkiye'de kütüphanecilik alanında "mesleki etik" ile ilgili çalışmalara, 1996 yılında TKD aracılığıyla yürürlüğe konulan "Mesleki Etik İlkeleri" ile başlanmış ve bu ilkeler 2010 yılında güncellenmiştir. "TKD Mesleki Etik İlkeleri[10], bilgi hizmetleri alanında çalışanların uyması gereken norm, kural ve davranışları belirler. İlkeler bu alanda çalışanlara rehberlik eder ve yardımcı olur" (TKD, t.y). On iki maddeden oluşan ilkeler; bireylerin bilgiye erişim haklarını, sansüre karşı olmayı, düşünce özgürlüğünü, eşitliği, telif hakları, kullanıcı mahremiyetini savunurken aynı zamanda çalışan personelin; adil, gelişmelere açık, söylemlerinde ve davranışları ile bağlı bulunduğu kuruma ve meslek grubuna zarar vermemesi, kişisel menfaatlerini ön planda tutmaması gibi ilkeler ön planda yer almaktadır (Toplu, 2007; TKD, t.y.).

IFLA, etik kuralların işlevlerini; kullanıcılara ve topluma şeffaflık sağlaması, öz-farkındalığı geliştirmesi, kütüphanecilerin ve diğer bilgi profesyonellerinin politika oluşturması sağlayan ve ikilemleri ortadan kaldıran unsurlar bütünü olarak tanımlamaktadır.

Yılmaz (2009: 399) mesleki etik kurallarını, IFLA, ALA, TKD etik ilkelerinde geçen ortak özelliklerle şu şekilde belirtmektedir:

- Herkesin bilgiye erişim hakkı bulunmaktadır.
- Düşünce özgürlüğünü benimseyen ve sansüre karşı olan bir tutum içerisinde olmalıdır.
- Telif haklarına karşı saygılı olmalıdır.
- Personeller arasındaki adalet yönetimsel olarak eşit olmalıdır.
- Kullanıcı bilgilerinin ve ödünç alma bilgilerinin gizliliğinin korunmasına özen gösterilmelidir.
- Kişisel çıkarların ön planda tutulmaması gerekmektedir.

[8] Detaylı bilgi için bkz. http://www.ala.org/tools/ethics
[9] Detaylı bilgi için bkz. http://www.ala.org/aboutala/committees/ala/ala-profethic
[10] Detaylı bilgi için bkz. http://kutuphaneci.org.tr/bildirgeler/mesleki-etik-ilkeleri/

Bilgi ve belge yönetimi etiği (BBY etiği) ile kütüphanelerde bilginin sağlanması, düzenlenmesi, depolanması, kullanılması ve erişiminde oluşturulacak hizmetlerin kaliteli ve iyi bir şekilde yürütülmesi sağlanacaktır (Kızılöz, 2017: 35). Yılmaz (2009: 397), bilgi ve belge yönetimi etiğinde; "bireylerin/toplumun bilgiye erişimini sağlama ve bilgi gereksinimlerini karşılamada insanın değerini koruma adına yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilke, kural ve normlara dayanak oluşturan değerler" olduğuna vurgu yapmaktadır.

BBY etiği, bilgi merkezi ve kütüphane kullanıcılarına da bazı haklar doğurmaktadır. Bu hakların neler olduğu çalışan personel tarafından bilinmesi "keyfi uygulamalardan kaçınılarak personel ve kullanıcı memnuniyeti ve kütüphanenin gelişimini arttırması açısından önemlidir" (Kızılöz, 2017: 9). "Kullanıcı hakkı" kavramının tanımı ve bu hakların neler olduğu "*bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları*" bölümünde ele alınmıştır.

4.2.Bilgi Merkezlerinde Kullanıcı Hakları

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bilgi edinme hakkı anayasal bir haktır. Bu hak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın (1982) 27. maddesinde; "herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir" şeklinde belirtilmektedir.

Kullanıcı hakkı: "Bilgi ve belge gereksinimiyle, bilgi merkezine başvuran kişinin kurumda sunulan her türlü bilgi ve belge hizmetlerinden en etkin düzeyde yararlanması ve hizmet aldığı süre içerisinde bilgi ve belge merkezinden talep edebileceği, bu standartta belirtilmiş olan diğer haklardır" (Yılmaz, 2005: 2). Bireylerin bilgi düzeylerini ve araştırma alışkanlıklarını belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Bilgi merkezleri de kullanıcı gereksinimlerini karşılayabilmek için öncelikli olarak hedef kullanıcı kitlesini belirlemeli daha sonrasında bu hedef kitle ihtiyaçları doğrultusunda bir politika geliştirmelidir. "Bilgi merkezlerinde nitelikli erişim, bir erişim politikası oluşturmak ve onu sürdürülebilir şekilde uygulamakla mümkün olabilir. Erişim politikası hem bilgi merkezinin ve çalışanlarının hem de araştırmacıların her türlü hak ve sorumluluklarını yasal bir zeminde uygulama olanağı sunar" (Odabaş, 2013: 721). Dünyada ve Türkiye 'de kullanıcı isteklerinin ve

haklarının belirlenmesinde diğer bir faktörü ise gelişmişlik düzeyidir. "Buna bağlı olarak da toplumun bilgi merkezi ekseninde yer alan hizmet ve kavramlara karşı farkındalık düzeyi zayıftır" (Odabaş, 2012: 400).

Bilgi merkezi kullanıcılarının, sağlanan tüm hizmetlerden eşit olarak faydalanma hakkı, geçmişte kendi kullandığı kaynaklara erişim izni, bilgi merkezi tarafından sağlanan her türlü hizmetten (internet, fotokopi, çıktı vs.) faydalanma hakkı ve diğer bilgi merkezlerinden kaynak temini ya da belirli protokoller doğrultusunda kaynak temin hakkı bulunmaktadır. Bununla beraber engelli kullanıcılar için gerekli fiziksel koşulların oluşturulması ve kullanıcıların çalışan personellerden bilgi/yardım isteme hakkı da bulunmaktadır.

Bilgi merkezlerinde "etik kurallar" ve "kullanıcı hakları" kadar etik kuralların ihlalleri ve nedenleri de önem taşımaktadır. İhlallerin neler olabileceğinin bilgi merkezlerinde çalışan personel tarafından bilinmesi, bu ihlallerin önüne geçilmesinde ilk adım olarak değerlendirilmelidir. Etik kuralların ihlaline neden olan ve etkilenen gruplar ile neden olan olaylar "*bilgi merkezlerinde etik ihlaller*" bölümünde belirtilmiştir.

4.3.Bilgi Merkezlerinde Etik İhlaller

Etik dışı davranışlar "etik ilke ve kurallarının ihlali olarak" tanımlanırken, etik dışı davranışlardan etkilenen kullanıcılar, yöneticiler, personel ve meslektaşlar olmak üzere 4 farklı grup bulunmaktadır (Yılmaz, 2009: 398). Bilgi merkezleri, kullanıcıların ihtiyaç duydukları bilgiye ulaşmalarında en önemli kurumlardan bir tanesidir. Dolayısıyla kurumların işleyişinin, belirli etik kurallar doğrultusunda sürdürülmesi hizmet bütünlüğü ve kalitesi açısından önem taşımaktadır.

Belirlenen normların yeterince açık ve net olmaması, mesleğin gerektirdiği derecede bilgi ve beceriye sahip olunmaması, kişisel görüş ve düşüncelerin profesyonel tutumların önüne geçmesi, telif hakları konusunda yeterli bilgi sahibi olunmaması, mesleki etik anlayışı ile kişisel çıkarların ters düşmesi ve personel arasında çıkar çatışmasına düşülmesi durumlarında bilgi merkezlerinde etik kural ihlalleri görülmektedir.

4.4.Mesleki Dernekler ve Konsorsiyumlar

Mesleki dernekler, benzer amaçlar doğrultusunda ve Anayasal çerçevede bir araya gelen kişiler ile oluşan, Dernekler Kanunu'na göre sınırlılıkları belirlenen ve tüzel kişilik kazanmış kuruluşlardır. Türkiye'de kurulan dernekler *5253 Sayılı Dernekler Kanunu*'na tabibidir. Kanunun 3. maddesinde belirtildiği üzere; "On beş yaşını bitiren ayırt etme gücüne sahip küçükler; toplumsal, ruhsal, ahlaki, bedensel ve zihinsel yetenekleri ile spor, eğitim ve öğretim haklarını, sosyal ve kültürel varlıklarını, aile yapısını ve özel yaşantılarını korumak ve geliştirmek amacıyla yasal temsilcilerinin yazılı izni ile çocuk dernekleri kurabilir veya kurulmuş çocuk derneklerine üye olabilirler". Yasanın genel amacını; dernekler ve buna bağlı tüm birimlerin yasal sınırlılıklarının çerçevesinin belirlenmesi ve denetimi olarak özetlemek mümkündür (Dernekler Kanunu, 2004).

Kütüphanecilik alanında faaliyet gösteren dernekler:

Dünyada Kütüphanecilik alanında mesleki örgütlenmeler, 1876 yılında ALA'nın (American Library Association[11]) kurulması ile başlamıştır (Toplu, 2009: 678). Daha sonrasında Uluslararası anlamda en önemli örgütlenmeler ise 1927 yılında kurulan IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions) ve 1895 yılında Belçika'da faaliyete başlayan *International Federation for Information and Documentation*[12] (FID) ve 1948 yılında Fransa'da faaliyete başlayan *International Council on Archives*[13] (ICA) sayılabilir.

Türkiye de kütüphanecilik alanında dernek bazında mesleki örgütlenmeler ise 1949 yılında TKD'nin kurulmasıyla başlamıştır. Uzun yıllar kütüphanecilik alanında tek dernek olarak faaliyet gösteren TKD, 1991 yılında özellikle üniversiteler ve araştırma kütüphanelerine yönelik hizmetler geliştirme ve sunma amacıyla kurulan "*Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği"* (ÜNAK), 2010 yılında ortaöğretim ve lise düzeyi eğitim kurumlarının kütüphanelerinde görev yapan kütüphanecileri hedef alan ve bu alanda çalışmalara ağırlık veren "*Okul Kütüphanecileri Derneği",* 2012 yılına

[11] Detaylı bilgi için bkz. *American Library Association*: http://www.ala.org/
[12] Detaylı Bilgi için bkz. *International Federation for Information and Documentation*: https://uia.org/s/or/en/1100007289
[13] Detaylı Bilgi için bkz. *International Council on Archives :* https://www.ica.org/en

gelindiğinde ise üniversite ve araştırma kütüphanelerinin daha fazla kaynağa daha uygun fiyatla teminini ve bu doğrultuda yapılan çalışmalar ile akademisyenleri ve öğrencileri küresel bir bilgi ağının parçası haline getirmeyi hedefleyen ANKOS ve bu derneklere ek olarak 2014 yılında kurulan "*Avrasya Kütüphaneciler Derneği"* de kütüphanecilik alanında faaliyet göstermekte olan önemli mesleki kuruluşlarımız arasındadır.

Bir dernek veya konsorsiyum olmamasına rağmen özellikle üniversite kütüphaneleri için çok büyük bir öneme sahip, mesleki bir birliktelik ve oluşum olan EKUAL projesi 2005 yılında TUBİTAK-ULAKBİM tarafından üniversite ve araştırma kurumlarına daha nitelikli bilgi hizmeti vermek amacıyla hayata geçirilmiştir. "EKUAL Projesi ülkemiz araştırma kurumlarının akademik içerikli elektronik bilgi kaynaklarına etkin ve yaygın erişimlerinin sağlanması, ulusal ve uluslararası bilimsel yayın üretiminin etkinleştirilmesi amacıyla dünyanın önde gelen yayınevleri ve veri tabanı üreticileri ile yapılan ulusal ve lisans anlaşmaları ve çalışmalarını kapsamaktadır" (ULAKBİM, 2019).

Kütüphanecilik alanında dernekler, "mesleki ve bilimsel gelişimi desteklemeden, hakların korunması ve geliştirilmesine, sosyal faaliyetlerden toplumsal farkındalığın artırılmasına dönük girişimlere kadar önemli işlevlere sahiptir" (Külcü ve Dalkıran, 2013: 340). Dernekler ve konsorsiyumlar, kütüphanecilik mesleğinin gelişmesinde sundukları olanaklar, yayımlamış oldukları bilimsel yayınlar ve yürütmüş oldukları faaliyetler bakımından büyük bir değere sahiptir. Bilgi merkezlerinde çalışan personel tarafından da öneminin anlaşılması ve gönüllü meslektaşların bir araya gelerek oluşturduğu derneklerin mesleğe katkılarının bilinmesi mesleki farkındalık oluşturulması bakımından önemlidir.

4.5.Akademik Etik, İntihal/Aşırma ve İntihal Programları

Akademik etik, bilimsel çalışmaların temelini özgünlük, doğruluk ve güvenirlik ilkelerine dayandırmaktadır. Ancak günümüzde pek çok araştırmada akademik sahteciliğin ciddi boyut kazandığı da gerçektir. Özellikle öğrenciler tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan, bir başka kişiye ait düşünce, yazı, söz vb. gibi özgün ifadelerin kaynak gösterilmeden kişinin kendisininmiş gibi kullanması "intihal" olarak

tanımlanmaktadır. Türkiye Bilimler Akademisi'ne göre intihal; "Bir başkasına ait olan fikrin, buluşun, araştırma sonuçlarının veya araştırma ürünlerinin bir bölümünün veya tümünün, hatta kitapların tümünün veya bir bölümünün kaynak gösterilmeksizin istemli olarak kopya ya da tercüme edilip yazarın kendi üretimiymiş gibi göstermesidir" (Türkiye Bilimler Akademisi, 2002: 39).

Yürütülen bilimsel çalışmaların akademik etik kuralları çerçevesinde düzenlenip, tamamlanması ve paylaşılması gerekmektedir. Etik kural ve ilkelere uyulmayan her çalışmanın bilime ve bilim insanlarına zarar vereceği bilinmektedir. Bu nedenle etik dışı davranışların önüne geçmek ve engellemek için bazı yaptırımların olması gerekmektedir. Ülkemizde bu etik dışı davranışların önüne geçebilmek için "Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği" "Türk Ceza Kanunu"' ve "5846 Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda akademik sahtekârlığın yapılma şekline göre yaptırımlar ve uygulamalar düzenlenmiştir (Yıldırım, 2018: 63-64).

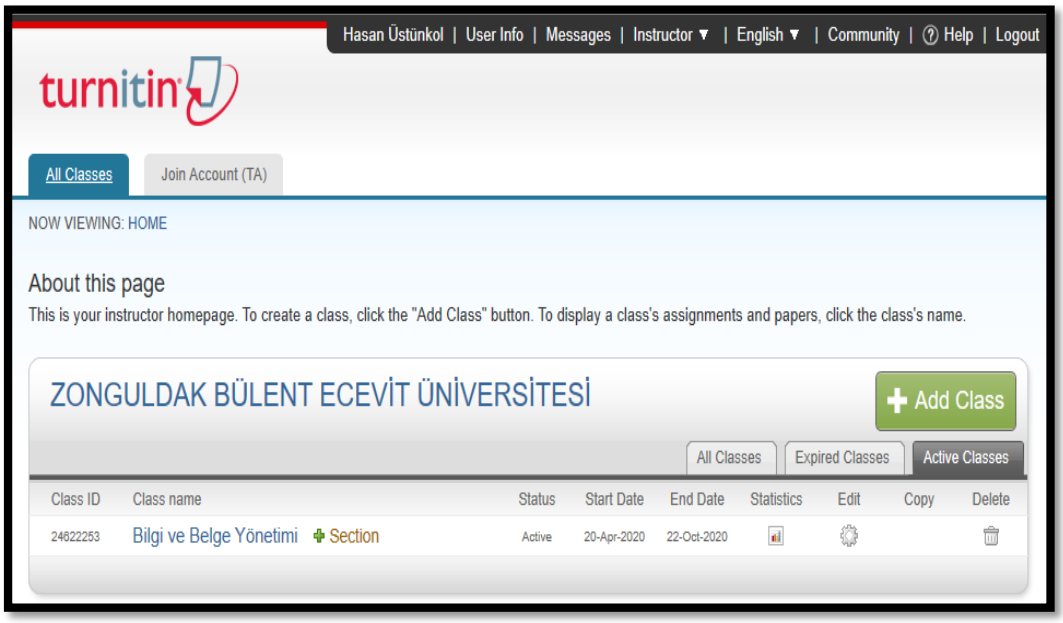
Teknolojinin ve internet kaynaklarının yoğun olarak kullanıldığı bu dönemde, bilimsel çalışmalarda sık sık karşılaşılan etik dışı davranış olması nedeniyle intihali önlemek için birçok intihal programı kullanılmaktadır. Özellikle akademik çalışmaların temeli olan tezler ve bilimsel ödev, rapor vs. için yüzdelik oran veren ve kullanıcıya bunu rapor halinde sunan "Turnitin", EKUAL kapsamında tüm üniversitelerde ücretsiz olarak kullanılan önemli bir intihal programı durumundadır. Turnitin programı kullanım aşamaları şu şekildedir;

- Kütüphanelerde kütüphaneciler tarafından, sadece akademisyenlere verilen kullanıcı adı ve şifre ile hesap açılır,
- Akademisyenler açtıkları hesaba, öğrenci tez, ödev ve raporları programa yükler (Resim 4.1)
- Eklenen dosyalar, milyarlarca internet sayfası, daha önce havuza yüklenmiş tezler, kitaplar ve öğrenci ödevleri arasından benzeşme oranları ölçülüp akademisyene rapor olarak sunar (Turnitin, 2020).

Bu programda dikkat edilmesi gereken en önemli özellik "depoya yükle" seçeneğidir. Eğer bu seçenek işaretlenirse, kaynak sisteme tamamen yüklenmiş olunur. Bu durumda tekrar yüklemede sistem bu kaynağı ödev deposunda tekrardan göreceğinden

ve intihal olarak da değerlendireceğinden dolayı bu seçenek akademisyenler için dikkat etmesi gereken en önemli noktadır.

Resim 4. 1: Turnitin akademisyen hesabı

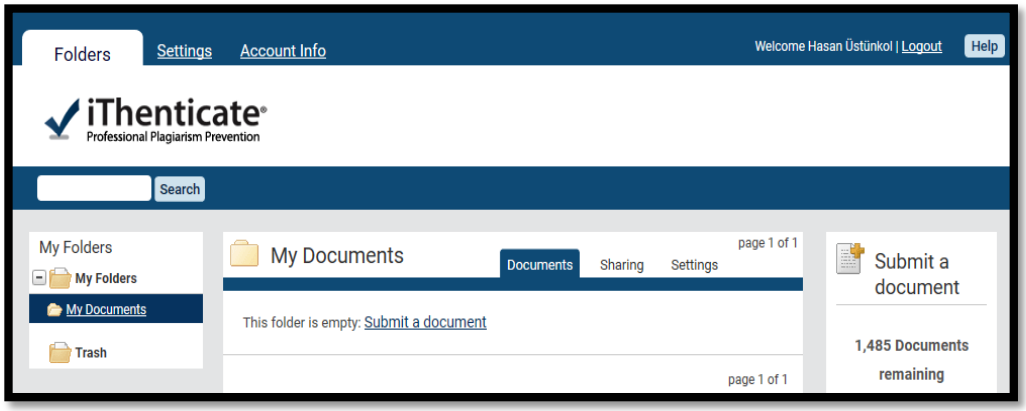

Kaynak: Turnitin/ turnitin.com, 2020

Üniversitelerde kullanılan ve EKUAL tarafından ücretsiz hizmet veren diğer bir intihal tespit programı ise "iThenticate" dir.

iThenticate; üniversitelerde akademik düzeyde yapılan çalışmaların intihal oranının tespiti amacıyla kullanılmaktadır. Turnitin programından farklı olarak öğrenci ödevleri ve lisansüstü tezlerin intihalinde kullanılmaz. Doğrudan akademik çalışmaların değerlendirilmesi için gerekli bir intihal programıdır. Kullanımı da Turnitin ile paralellik göstermektedir.

- Kütüphanelerde kütüphaneciler tarafından, sadece akademisyenlere verilen kullanıcı adı ve şifre ile hesap açılır,
- Akademisyenler açtıkları hesaba, akademik çalışmalarını yükler (Resim 4.2)
- Eklenen dosya, bilimsel dergiler, süreli yayınlar, kitaplar ve milyarlarca internet sayfasının bulunduğu veri tabanı arasından benzeşme oranları ölçülüp akademisyene rapor olarak sunulmaktadır.

Resim 4. 2: iThenticate akademisyen hesabı

Kaynak: iThenticate/ ithenticate.com, 2019

4.6.Kaynakça (referans) Gösterme Stil ve Programları

Özellikle üniversite kütüphanelerinde danışma biriminde çalışan personellerin intihal hakkında bilgi sahibi olması kadar kaynakça (referans) gösterme stil ve programlarının da neler olduğunu, ne işi yaradığını bilmesinde fayda vardır.

Bilimsel yayınların varlığından söz edebilmek için mutlaka öncesinde yapılan yayınlardan faydalanmak yani "alıntı yapmak" bilimsellik açısından gereklilik arz etmektedir. Ancak kaynak göstermeden alıntı yapmak da intihal olarak değerlendirilmektedir. Kaynak yönetim yazılımları, araştırma sürecinde birçok rutin ve zaman alıcı işlerin daha kolay ve hızlı bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Günümüzde işlevleri aynı olsa da farklı referans gösterme standart formatları bulunmaktadır. Bu formatlar üniversiteler/enstitüler arasında farklılık gösterse de amaçları aynı olup ve bu amaçlar neticesinde belirtilen kurallara uyulması beklenilmektedir. APA, Chicago, MLA, Harvard, IEEE ve Vancouver en yaygın kullanılan kaynak gösterme stilleridir.

Buna bağlı olarak farklı referans stilleri ve örnekleri aşağıda yer almaktadır.

Künye:

Yazar: Hasan Üstünkol

Kitap adı: Mesleğe Kazandırma Eğitimi

Yayın yeri: Zonguldak

Yayın evi: Elmas Kitap

Yayın Yılı: 2020

APA 6:

Künye: Üstünkol, H. (2020). *Mesleğe kazandırma eğitimi*. Zonguldak: Elmas Kitap.

Gönderme: (Üstünkol, 2020)

Chicago:

Künye: Üstünkol, Hasan. 2020. *Mesleğe Kazandırma Eğitimi*. Zonguldak: Elmas Kitap.

Gönderme: (Üstünkol 2020)

MLA:

Künye: Üstünkol, Hasan. *Mesleğe Kazandırma Eğitimi*. Zonguldak: Elmas Kitap, 2020.

Gönderme: (Üstünkol)

Harvard:

Künye: Üstünkol, H. (2020). *Mesleğe kazandırma eğitimi*. Zonguldak: Elmas Kitap.

Gönderme: (Üstünkol, 2020)

IEEE:

Künye: [1] H. Üstünkol, *Mesleğe kazandırma eğitimi*. Zonguldak: Elmas Kitap, 2020.

Gönderme: [1]

Vancouver:

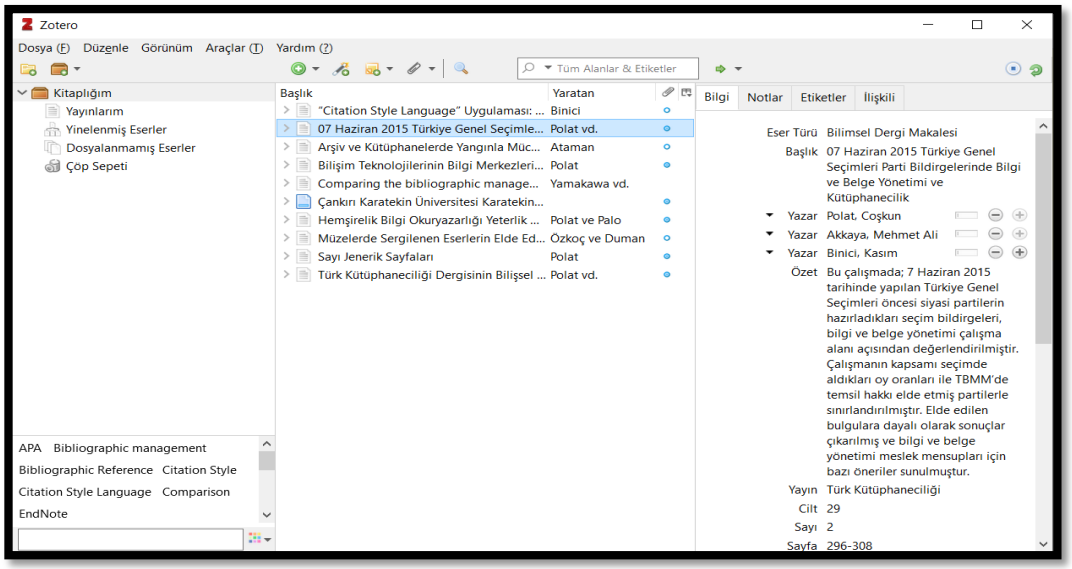
Künye: 1.Üstünkol H. Mesleğe kazandırma eğitimi. Zonguldak: Elmas Kitap; 2020.

Gönderme: (1)

Bilimsel çalışmaların kaynakçalarının hazırlanması ve kaynak yönetiminin sağlanması için Endnote, Mendeley, RefWorks ve Zotero (Resim 4.3) gibi kaynak yönetim programları günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu kaynak yönetim programlarının birçoğu ticari yayıncılar tarafından hizmete sunulurken Mendeley kaynak yönetim programı ücretli bir program olmasına karşın EKUAL tarafından ücretsiz sağlanmaktadır. Binici (2017: 92-93) bu yazılımların avantajlarını özetle şu şekilde sıralamıştır.

- İş yoğunluğunu azaltarak zamandan tasarruf sağlar,
- Kaynakların kolay düzenlenmesini sağlar ve araştırmacıyı sıkıcı görevden kurtarır.
- Yinelenen işlemleri önler,
- Metin içi gönderme ve kaynakça oluşturma olanağı sunar
- Farklı türlerde yeniden biçimleme olanağı sunar.
- Aynı zamanda depolama, düzenleme ve yönetme imkânı verir,
- Bibliyografya oluşturma, künye tanımlama ve künyenin ana kaynağına erişim imkânı sunar.

Resim 4. 3: Kaynak yönetim programı örneği (Zotero)

Kaynak: Zotero/ zotero.org, 2019

5. BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde, kütüphaneci olmayan personele önceki bölümlerde açıklanan konularla ilgili uygulanan eğitimin sonuçları değerlendirilmiştir. Değerlendirme, hedef kitlenin mesleki bilgi düzeyini belirleme çalışması ve kitleye uygulanan mesleki eğitim programı olmak üzere 2 aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada adı geçen personelin bilgi düzeyini ortaya koymak ve sonrasında örneklem gruba verilecek eğitimin içeriğini belirlemek amacıyla literatür taraması, kütüphanecilik mesleği ile ilgili kaynakların incelenmesi ve alandaki akademisyenlerin görüşlerinden yararlanılmasıyla "genel test" hazırlanmıştır (Bkz. Ek-1). Testte; birinci bölümde demografik bilgiler (6 soru), ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümde kütüphanecilik beceri düzeylerinin ölçmeye yönelik sorular (55 soru) beşinci ve son bölümde de sürekli eğitimin gerekliliği (5'li likert ölçeğinde hazırlanmış toplam 10 soru) ile ilgili sorular vardır.

Test içeriğinde;

- Demografik bilgileri içeren sorular (1-6), *1. bölüm*
- Bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler (7-16), (32-46), *2.bölüm*
- Üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri işlemleri ve hizmetleri (17-31), *3. bölüm*
- Akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar (47-61), *4. bölüm*
- Sürekli eğitimin gerekliliği konularında sorular sorulmuştur (62). *5. bölüm*

Hazırlanan form mesleki bilgi düzeylerini belirlemek adına çalışmanın evrenini oluşturan 585 kütüphane personeline "15.05.2019 ile 15.06.2019" tarihleri arasında çevrimiçi olarak gönderilmiştir. Anket, 52 devlet ve 22 vakıf üniversitesi olmak üzere toplamda 74 üniversite merkez kütüphanelerinde çalışan 134 personel ile birlikte, ZBEÜ Kütüphanesinde çalışmakta olan ve kütüphanecilik eğitimi almamış 10 personel de dâhil olmak üzere toplam 144 personele uygulanmıştır.

Elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda, kütüphaneci olmayan personelin kütüphane işlem ve hizmetlerine katkı sağlama amacıyla bir eğitim paketi oluşturulmuştur. Bu eğitim paketi personele katkısının anlaşılması adına da örneklem olarak seçilen ZBEÜ Kütüphanesinde çalışan ve kütüphanecilik eğitimi alamamış olan personele aşağıda ayrıntısı verilen içerik ve zamanlama ile uygulanmıştır. Ulusal çapta bir sürekli eğitim programının alt yapısını oluşturması düşünülerek hazırlanan eğitim paketinin uygulanması, ZBEÜ Kütüphanesinde görevli ve kütüphanecilik eğitimi almamış 10 personel ile sınırlandırılmış, değerlendirme ve öneriler bu uygulamaya dayalı olarak yapılmıştır.

Çalışmanın 2. aşamasında 144 kişi tarafından cevaplanan genel ön test sonuçlarından elde edilen verilerle, personelin üniversite kütüphanelerinin iş akışı hakkındaki mesleki bilgileri değerlendirilerek "Mesleki Eğitim Programı" hazırlanmıştır. "Mesleki Eğitim Programı" (Bkz. Ek 2) 16.09.2019 ve 25.10.2019 tarihleri arasında ZBEÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı onay ve desteği ile toplam 6 haftayı kapsayan ve haftada 2 saatlik süreler halinde (toplamda 12 saat) katılımcılara uygulanmıştır.

Eğitim sonunda aynı sorulardan oluşan "son test" uygulaması 28.10.2019 tarihinde eğitim alan personele tekrardan yapılarak, eğitim öncesi ve sonrası başarı düzeyleri hem ülke genelinden elde edilen test sonuçları hem de ZBEÜ Kütüphanesi personelinin ön test sonuçları ile karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir. 5.1 ile 5.2. başlıklarında ulusal çapta 144 katılımcı ile yapılan genel ön testin değerlendirilmesi, 5.3 ile 5.5 arası başlıklarda ise ZBEÜ Kütüphanesinde çalışan meslek dışı personele eğitim öncesi yapılan ön test ve eğitim sonrası başarı düzeylerinin arasındaki değişikliği gösteren son test sonuçlarının karşılaştırılmasının yapıldığı bölümler yer almaktadır.

5.1.Tüm Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler (Genel ön test)

Uygulama çalışmasının ilk ayağını oluşturan bu kısımda, ZBEÜ Kütüphanesinde çalışmakta olan kütüphanecilik eğitimi almamış 10 personel de dâhil olmak üzere toplam144 personelin mesleki bilgi düzeyini belirlemek adına eğitim durumu, kurum unvanı, çalıştığı birim, çalışma süresi ile ilgili demografik bilgiler ve buna ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır.

Tablo 5. 1 : Tüm katılımcılara ilişkin genel bilgiler ve özellikler (N=144)

	N	%
2.Cinsiyet		
Kadın	82	56,95
Erkek	62	43,05
3. Eğitim durumunuz nedir?		
İlkokul	1	0,69
Orta Okul	2	1,38
Lise	19	13,19
Ön Lisans	15	10,41
Lisans	103	71,52
Lisansüstü	4	2,77
4. Kurum unvanınız hangisidir?		
Bilgisayar işletmeni	37	25,69
Memur	84	58,33
Teknisyen	2	1,38
Sürekli işçi	3	2,08
Hizmetli	2	1,38
Diğer	16	11,11
5. Çalıştığınız birim hangisidir?		
Satın alma	33	22,91
Kataloglama	15	10,41
Elektronik kaynaklar	7	4,86
Danışma/Ödünç verme	62	43,05
Diğer	27	18,75
6. Kaç yıldır kütüphanede çalışıyorsunuz?		
1-5 yıl	63	43,75
6-10 yıl	34	23,61
11-15 yıl	39	27,08
16 yıl ve üstü	8	5,55

Ankete katılan 144 katılımcının, demografik özelliklerinin belirlenmeye çalışıldığı Tablo 5.1'de, katılımcıların yanıtlarında nesnelliği koruma adına 1. soru olan "bağlı bulundukları üniversite" sorusu gizli tutulmuştur. Bunun dışındaki sorulara verilen cevaplar ise şu şekildedir: Katılımcıların "cinsiyetlerinin" belirlendiği 2. soruda ankete katılan katılımcıların 82 (%56,95) tanesi "kadın", 62 (%43,05) tanesi ise "erkek" katılımcı olarak belirlenmiştir. Katılımcıların "eğitim durumlarının" belirlendiği 3. soruda ise 103 (%71,52) personelin lisans mezunu olduğu, ilkokul mezunu ise yalnız 1 kişi (%0,69) olduğu tespit edilmiştir. Bu tablo, üniversite kütüphanelerinde çalışan yardımcı personel nitelikleri açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların "unvanlarının" belirlendiği 4. soruda 37 (%25,69) kişinin bilgisayar işletmeni, 84 (%58,33) kişinin de memur kadrosu ile istihdam edildiği, en az oranda ise 2 (%1,38) teknisyen ve 2 (%1,38) hizmetli kadrosunun olduğu tespit edilmiştir. Kütüphanecilik eğitimi almış personel yetersizliğinde özellikle bilgisayar işletmeni ve memurların teknik işlemler ve kullanıcı hizmetlerinde görevlendirildiği bilinmektedir.

Sayıları fazla olan bu gruba yönelik kütüphane işlemleri ve hizmetleri konusundaki bilgilendirme eğitiminin, kütüphane ve bilgi hizmetlerinin niteliğine olumlu katkı sağlayacağı açıktır. Elektronik yayınların kütüphanelerde yaygınlaşması ile birlikte kütüphanelerin teknolojik altyapı kurulumu ve işletimi bağlamında ilgili alanda uzman düzeyde personele olan ihtiyacının arttığı göz önünde bulundurulduğunda, teknik personelin yetersiz olduğu söylenebilir. Öncelikle bu konudaki istihdamın artırılması ve sonrasında da bu personelin kütüphane işlemlerine adaptasyonuna yönelik bilgilendirme eğitimlerinin planlanması gerekmektedir.

Kütüphanede hangi birimde çalıştıklarının belirlenmeye çalışıldığı 5. sorunun yanıtlarında ise en fazla 62 (%43,05) kişi ile "okuyucu hizmetleri" ve en az sırada ise 7 (%4,86) katılımcı ile "elektronik kaynaklar birimi" personeli olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra "kataloglama birimde" çalışan 15 (%10,41) personelin bulunması dikkat çekicidir. Bu sonuçlar, önceki soruda belirtilen durumu doğrulamakta ve teknik işlemlerde görevlendirilen personele yönelik eğitim gerekliliğini de teyit etmektedir. Katılımcıların kaç yıldır kütüphanede çalıştığının incelendiği 6. soruda 63 (%43,75) katılımcı ile 1-5 yıl seçeneği en çok seçilen tercih olurken 8 (%5,55) katılımcı 16 yıl ve üzeri zamandır kütüphanede çalıştığını bildirmiştir. Burada katılımcıların 2/3'e yakının 10 yıldan az süredir kütüphanede çalıştığı dikkate alındığında, bu personele yönelik verilecek planlı ve sistematik eğitimlerin kütüphane hizmetlerine olumlu katkısı yanında, personelin uyumu içerisinde çalışmasına da katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

5.2.Tüm Katılımcılara Uygulanan "Genel ön test" Sonuçları

Bu başlıkta ulusal çapta 144 katılımcıya uygulanan genel ön test yanıtlarının değerlendirilmesi yapılıp, testin sonuçlarına göre eğitim programının içeriğine karar verme ve hangi konulara ağırlık verilmesi gerektiğine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır.

Çalışmanın 2. bölümünde yer verilen "bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler" konularının belirlenmesine yönelik genel ön testte 25 soru 7-16 (bilgi, bilgi profesyonelleri, kütüphaneler) ve 32-46 (bilgi kaynakları, veri tabanları ve e-kaynaklar) yer almaktadır. Bu bölümde; bilgi kavramı, bilgi türleri, bilgi gereksinimi, bilgi kaynakları, e-dergi ve e-kitap veri tabanları, Türkiye'de kütüphanecilik

eğitiminin üniversite düzeyinde başlaması, kütüphanecilik mesleğinin tanımı gibi konular hakkında katılımcıların bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Sorulara verilen doğru/yanlış sayıları ve oranları Tablo 5.2.'de belirtilmiştir.

Tablo 5. 2: Bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler (Genel ön test)

Sorular	**Doğru**	**Oran (%)**	**Yanlış**	**Oran (%)**
Soru 7	25	17,36	119	82,64
Soru 8	79	54,86	65	45,14
Soru 9	83	57,63	61	42,37
Soru 10	42	29,16	102	70,84
Soru 11	82	56,94	62	43,06
Soru 12	62	43,05	82	56,95
Soru 13	77	53,47	67	46,53
Soru 14	54	37,5	90	62,5
Soru 15	60	41,66	84	58,34
Soru 16	66	45,83	78	54,17
Soru 32	44	30,55	100	69,45
Soru 33	53	36,8	91	63,2
Soru 34	57	39,58	87	60,42
Soru 35	39	27,08	105	72,92
Soru 36	39	27,08	105	72,92
Soru 37	52	36,11	92	63,89
Soru 38	48	33,33	96	66,67
Soru 39	63	43,75	81	56,25
Soru 40	47	32,63	97	67,37
Soru 41	38	26,38	106	73,62
Soru 42	41	28,47	103	71,53
Soru 43	66	45,83	78	54,17
Soru 44	48	33,33	96	66,67
Soru 45	41	28,47	103	71,53
Soru 46	50	34,72	94	65,28
Genel Toplam	**1356**	**37,67**	**2244**	**62,33**

Katılımcıların tamamı (144 kişi) tarafından cevaplanan 25 sorunun toplam doğru cevaplama oranı %37,67, yanlış cevaplama oranı ise %62,33'tür. Katılımcıların %50'den fazlasının doğru yanıtladığı soru sayısı yalnızca dört iken, bu sorularda bile başarısızlık düzeyleri %60'lardadır. En başarılı oldukları; "bilgi kavramının üniversite kütüphaneleri açısından doğru tanımı hangisidir?" (Soru 9) sorusunda doğru cevap verenlerin oranı %57,63'te kalmıştır. Katılımcıların diğer soruların çoğunda başarı düzeyleri %50'nin oldukça altında olduğu dikkat çekmektedir. En az doğru cevaplanan sorular 7. (bilginin kütüphanecilik literatüründeki karşılığı), 10. (bilgi gereksinimleri

ve üniversite kütüphanesi ilişkisi), 32., 35., 36., 41., 42. ve 45. (e-kaynaklar ve veri tabanları) sorulardır ve doğru yanıtlanma oranı %30'ların altında kalmıştır. Tablodan elde edilen bulgular, kütüphanecilik eğitimi almamış personelin bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler ile ilgili konularda çok da bilgi sahibi olmadığını ortaya koymaktadır. Konunun genel hatlarıyla anlatıldığı, yanı sıra da en çok başarısız oldukları sorularla ilgili konulara biraz daha ağırlık verilecek biçimde bir eğitim programının içeriğinin şekillendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Tüm bölümler içerisinde özellikle personelin genel hatlarıyla e-kaynaklar ve veri tabanları konularında daha fazla bilgi sahibi olmaya ihtiyaç duydukları tespit edilmiş ve eğitim programının içeriğinde bu konulara daha fazla ağırlık verilmiştir.

Hazırlanan testin "üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler" başlıklı 3. bölümünde toplam 15 soru oluşturulmuştur. Bu bölümdeki sorularla; "derme geliştirme", "kaynak paylaşımı", "kütüphaneyi oluşturan unsurlar", "kütüphanede bulunan kaynağın tanımlanması", "sınıflama sistemleri", "katalog bilgisi", "otomasyon programı", "katalog tarama", "raf düzeni" gibi kütüphane teknik işlemleriyle ilgili katılımcıların bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Sorulara verilen cevaplarla ilgili veriler Tablo 5.3.'de belirtilmiştir.[14]

Tablo 5. 3: Üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler (Genel ön test)

Sorular	**Doğru**	**Oran (%)**	**Yanlış**	**Oran (%)**
Soru 17	86	59,72	58	40,28
Soru 18	43	29,86	101	70,14
Soru 19	39	27,08	105	72,92
Soru 20	67	46,52	77	53,48
Soru 21	53	36,8	91	63,2
Soru 22	63	43,75	81	56,25
Soru 23	54	37,5	90	62,5
Soru 24	38	26,38	106	73,62
Soru 25	76	52,77	68	47,23
Soru 26	44	30,55	100	69,45
Soru 27	47	32,63	97	67,37
Soru 28	48	33,33	96	66,67

[14] Anket soruları detaylı olarak "Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinde Çalışan ve Kütüphanecilik Eğitimi Almayan Personel yönelik Sürekli Eğitim Gereksinimi Değerlendirme Anketi" (EK.1")'de belirtilmiştir.

Tablo 5.3 (devam)

Soru 29	55	38,19	89	61,81
Soru 30	68	47,22	76	52,78
Soru 31	92	63,88	52	36,12
Genel Toplam	**873**	**40,41**	**1287**	**59,59**

Katılımcıların tamamı tarafından cevaplanan 15 soruda toplam doğru cevaplama genel ortalama oranı %40,41, yanlış cevaplama ortalama oranı ise %59,59'dur. Katılımcıların %50'den fazlasının doğru yanıtladığı soru sayısı bu bölüm için yalnızca üç iken, doğru cevaplama oranı %63,88 olan "kütüphanedeki raflar neye göre ayrılmıştır?" sorusu (soru 31), yanıtlamada en başarılı oldukları soru olmuştur. Doğru cevaplama oranı %30'un altında kalan 18. (kütüphaneler arası ödünç verme), 19. (kütüphaneleri oluşturan altı temel öğe) ve 24. (yer numarası) sorular başarısızlığın en çok yaşandığı sorulardır. Bu bölümde de katılımcıların soruların çoğunda başarı düzeylerinin %50'nin oldukça altında olduğu dikkat çekmektedir.

Tablodan elde edilen bulgular, kütüphanecilik eğitimi almamış personelin diğer bölümlere oranla daha fazla bilgi sahibi olmasını gerektiren üniversite kütüphanelerinin yapılanması, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler ile ilgili de yeteri kadar bilgi sahibi olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Konunun genel hatlarıyla anlatıldığı, yanı sıra da en çok başarısız oldukları sorularla ilgili konulara biraz daha ağırlık verilecek biçimde bir eğitim programının içeriğinin şekillendirilmesi gereği bu bölüm için de ortaya çıkmaktadır. Tüm bölümler içerisinde özellikle personelin genel hatlarıyla kütüphaneyi oluşturan unsurlar, yer numarası, sınıflama numarası gibi teknik konularda daha fazla bilgi sahibi olmaya ihtiyaç duydukları tespit edilmiş ve eğitim programının içeriğinde bu konulara daha fazla ağırlık verilmiştir.

Çalışmanın 4. bölümünde "akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar" başlığı ile ilgili 15 soru oluşturulmuştur. Bu bölümde katılımcıların; "akademik ve mesleki etik" "mesleki eğitim gereklilikleri", "mesleki dernekler", "kütüphanelerde halkla ilişkiler", "kaynakça yönetim programları", "konsorsiyumlar", "kütüphanelerde iş sağlığı ve güvenliği", "kütüphane kullanım kuralları", "intihal" konuları hakkında genel bilgi

düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Sorulara verilen cevaplar ve oranları Tablo 5.4.'de belirtilmiştir[15]

Tablo 5. 4: Akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar (Genel ön test)

	Doğru	**Oran (%)**	**Yanlış**	**Oran (%)**
Soru 47	72	50	72	50
Soru 48	49	34,02	95	65,98
Soru 49	38	26,38	106	73,62
Soru 50	74	51,38	70	48,62
Soru 51	50	34,72	94	65,28
Soru 52	75	52,08	69	47,92
Soru 53	63	43,75	81	56,25
Soru 54	73	50,69	71	49,31
Soru 55	43	29,86	101	70,14
Soru 56	52	36,11	92	63,89
Soru 57	78	54,16	66	45,84
Soru 58	78	54,16	66	45,84
Soru 59	64	44,44	80	55,56
Soru 60	68	47,22	76	52,78
Soru 61	70	48,61	74	51,39
Genel Toplam	**947**	**43,84**	**1213**	**56,16**

Katılımcıların tamamı (144) tarafından cevaplanan 15 soruda doğru cevaplama oranı ortalaması %43,84, yanlış cevaplama ortalaması oranı ise %56,16'dir. Katılımcıların %50'den fazlasının doğru yanıtladığı soru sayısı bu bölüm için altıdır. En başarılı oldukları 57. (kütüphane kullanım kuralları) ve 58. (ödünç verilmeyecek kaynaklar) Soruların doğru cevaplama oranı %54,16 olarak belirlenmiştir. Bu bölümde doğru cevaplama oranı %30'un altında kalan 49. (mesleki dernekler), ve 55. (EKUAL) sorular olmuştur.

Tablodan elde edilen bulgular, akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar ile ilgili konularda diğer bölümlere oranla daha başarılı oldukları görülmüş, ancak başarı oranının genel anlamda % 50'nin altında kalması, öncelikle başarısızlığın yüksek olduğu konular olmak üzere eğitim

[15] Anket soruları detaylı olarak "Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinde Çalışan ve Kütüphanecilik Eğitimi Almayan Personel yönelik Sürekli Eğitim Gereksinimi Değerlendirme Anketi" (EK.1")'de belirtilmiştir.

programında ilgili konulara yer verilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Konunun genel hatlarıyla anlatıldığı, yanı sıra da en çok tüm bölümler içerisinde özellikle personelin genel hatlarıyla mesleki dernekler ve konsorsiyum konularında daha fazla bilgi sahibi olmaya ihtiyaç duydukları tespit edilmiş ve eğitim programının içeriğine bu konulara daha fazla ağırlık verilmiştir.

Çalışmanın 6. ve son bölümünde yer alan katılımcıların "Sürekli Eğitimin Gerekliliği" konusundaki görüşlerini 5'li likert ölçeği ile hazırlanmış olan sorulara verdikleri yanıtlarla belirttikleri bulgular Tablo 5.5'de verilmiştir.

Tablo 5. 5: Sürekli eğitimin gerekliliği (Genel ön test)

	Tamamen Katılmıyorum		**Katılmıyorum**		**Kararsızım**		**Katılıyorum**		**Tamamen Katılıyorum**	
1*Kütüphanecilik eğitimi almayan personellerin sürekli eğitim programlarına ihtiyaçları vardır.	17	11%	4	2%	16	10%	48	32%	**61**	**41%**
2*Kütüphanecilik eğitimi almış personel tarafından diğer personellere belirli günlerde sürekli eğitim programları uygulanmalıdır.	11	7%	8	5%	23	15%	46	31%	**58**	**39%**
3*Bu eğitimler aynı zamanda diğer personelin takım çalışmalarında etkin, teknolojiyi kullanabilen birer birey olmasını sağlayacaktır.	11	7%	7	4%	19	13%	45	31%	**62**	**43%**
4*Kütüphaneciler bölüm hakkında yeni gelişmeleri diğer personellere aktarmalıdır.	11	7%	6	4%	18	12%	46	31%	**64**	**44%**
5*Bu çalışma ile personelin bilgiye en kısa sürede ulaşması da sağlanmış olacaktır.	11	7%	4	2%	17	11%	50	34%	**62**	**43%**
6*Bu çalışma kurum içi bütünlük sağlayacağından yararlı olacaktır.	14	9%	2	1%	25	17%	47	32%	**58**	**39%**
7*Personel halkla ilişkiler ve etik konusunda daha donanımlı olacaktır.	11	7%	9	6%	18	12%	44	30%	**63**	**43%**
8*Çalışma ile üniversite kütüphanelerinde hizmet içi eğitimin önemi anlaşılacak ve diğer üniversitelerde buna yönelik çalışmalar yapacaktır.	10	6%	6	4%	25	17%	45	31%	**59**	**40%**
9*Kütüphaneciler verdikleri bu eğitimlerle hem kendi mesleki becerilerini geliştirecek aynı zamanda bu alandaki gelişmeleri sürekli takip etmiş olacaklardır.	10	6%	6	4%	22	15%	43	29%	**63**	**43%**
10*Bu çalışma ile hem kütüphaneler de başarı artacak hem de üniversitelerde kalite katlanacaktır.	11	7%	3	2%	22	15%	45	31%	**63**	**43%**

Katılımcılara sürekli eğitim ihtiyacı, takım çalışmasının önemi, kurum içi bütünlük, kütüphanecilerin kurum içerisindeki yeri, yardımcı personellerin donanımı, hizmet içi eğitimlerin önemi, kişisel iş tatmini, kütüphane başarısı ve üniversitelerde kalite konularından oluşan 5'li likert ölçeği ile hazırlanmış olan 10 soru sorulmuştur. Katılımcılar genel olarak 10 soruya da (katılıyorum ve tamamen katılıyorum) olumlu cevabını vermişlerdir.

Ankete cevap veren katılımcılardan sürekli eğitim yapılmasına dair verilen olumlu yanıtların (katılıyorum ve tamamen katılıyorum) genel ortalama oranı %73 olarak belirlenmiştir. Sürekli eğitimin önemi ve gereksinimi ile ilgili tüm sorularda katılımcıların olumsuz görüş bildirme oranları tüm sorularda %15'in altındadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun sürekli eğitimin gerekliliği yönünde cevap vermesi, oluşturulacak eğitim programının gerekliliği ve sürdürülebilirliğine ilişkin planlamaların yapılması açısından önem taşımaktadır. Üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilik mezunu dışındaki personelin kütüphane iş ve işlemleriyle ilgili verilecek olan eğitime sıcak baktıkları, bir anlamda kütüphane işlem ve hizmetlerine katkı anlamda istekli oldukları değerlendirmesini yapmak yanlış olmayacaktır.

Katılımcıların personel eğitim programının içeriğinin oluşturulmasına yönelik 55 soruya verdikleri yanıtların toplu değerlendirmesi Tablo 5.6 da belirtilmiştir[16]

Tablo 5. 6: Genel değerlendirme ve sonuçları (Genel ön test)

Sorular	**Doğru**	**Oran (%)**	**Yanlış**	**Oran (%)**
Soru 7	25	17,36	119	82,64
Soru 8	79	54,86	65	45,14
Soru 9	83	57,63	61	42,37
Soru 10	42	29,16	102	70,84
Soru 11	82	56,94	62	43,06
Soru 12	62	43,05	82	56,95
Soru 13	77	53,47	67	46,53
Soru 14	54	37,5	90	62,5
Soru 15	60	41,66	84	58,34
Soru 16	66	45,83	78	54,17
Soru 17	86	59,72	58	40,28
Soru 18	43	29,86	101	70,14
Soru 19	39	27,08	105	72,92
Soru 20	67	46,52	77	53,48
Soru 21	53	36,8	91	63,2
Soru 22	63	43,75	81	56,25
Soru 23	54	37,5	90	62,5
Soru 24	38	26,38	106	73,62
Soru 25	76	52,77	68	47,23
Soru 26	44	30,55	100	69,45
Soru 27	47	32,63	97	67,37
Soru 28	48	33,33	96	66,67
Soru 29	55	38,19	89	61,81
Soru 30	68	47,22	76	52,78
Soru 31	92	63,88	52	36,12
Soru 32	44	30,55	100	69,45
Soru 33	53	36,8	91	63,2
Soru 34	57	39,58	87	60,42

[16] Anket soruları detaylı olarak "Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinde Çalışan ve Kütüphanecilik Eğitimi Almayan Personel yönelik Sürekli Eğitim Gereksinimi Değerlendirme Anketi" (EK.1")'de belirtilmiştir.

Tablo 5.6 (devam)

Soru 35	39	27,08	105	72,92
Soru 36	39	27,08	105	72,92
Soru 37	52	36,11	92	63,89
Soru 38	48	33,33	96	66,67
Soru 39	63	43,75	81	56,25
Soru 40	47	32,63	97	67,37
Soru 41	38	26,38	106	73,62
Soru 42	41	28,47	103	71,53
Soru 43	66	45,83	78	54,17
Soru 44	48	33,33	96	66,67
Soru 45	41	28,47	103	71,53
Soru 46	50	34,72	94	65,28
Soru 47	72	50	72	50
Soru 48	49	34,02	95	65,98
Soru 49	38	26,38	106	73,62
Soru 50	74	51,38	70	48,62
Soru 51	50	34,72	94	65,28
Soru 52	75	52,08	69	47,92
Soru 53	63	43,75	81	56,25
Soru 54	73	50,69	71	49,31
Soru 55	43	29,86	101	70,14
Soru 56	52	36,11	92	63,89
Soru 57	78	54,16	66	45,84
Soru 58	78	45,83	66	54,17
Soru 59	64	44,44	80	55,56
Soru 60	68	47,22	76	52,78
Soru 61	70	48,61	74	51,39
Genel Toplam	***3176***	***39,95***	***4744***	***60,05***

144 personele uygulanan "genel ön test" sonucuna göre, katılımcıların 61 soruda doğru cevaplama genel ortalaması oranı %39,95, yanlış cevaplama genel ortalaması oranı ise %60,05'dir.

Yapılan çalışma neticesinde personelin mesleki eğitimi önemsedikleri ve gereksinim duyduklarına ilişkin varsayımı doğrulamaktadır. Ayrıca elde edilen veriler, en çok hangi konularla ilgili bilgilendirmeye ihtiyaç duyduklarını da ortaya koymuştur. Çalışmanın ikinci kısmında ZBEÜ Kütüphanesi personeline uygulanan eğitim öncesi ve sonrasındaki test sonuçları verilmiş ve değerlendirilmiştir

5.3.ZBEÜ Kütüphane Personeline İlişkin Demografik Özellikler

Bu kısımda, örneklem uygulama grubu olarak belirlenen ZBEÜ Kütüphanesi personelinin (10 kişi) eğitim durumu, kurum unvanı, çalıştığı birim, çalışma süresi ile ilgili bilgiler (Tablo 5.7) ve değerlendirmeler yer almaktadır.

Tablo 5. 7: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphane personeline ilişkin genel bilgiler ve özellikler (N=10)

1. Bağlı bulunduğunuz üniversitenin Adı?	**N**	**%**
2.Cinsiyet		
Kadın	3	30
Erkek	7	70
3. Eğitim durumunuz nedir?		
İlkokul	0	0
Orta Okul	0	0
Lise	2	20
Ön Lisans	0	0
Lisans	7	70
Lisansüstü	1	10
4. Kurum unvanınız hangisidir?		
Bilgisayar işletmeni	5	50
Memur	4	40
Teknisyen	0	0
Sürekli işçi	1	10
Hizmetli	0	0
Diğer	0	0
5. Çalıştığınız birim hangisidir?		
Satın alma	5	50
Kataloglama	1	10
Elektronik kaynaklar	0	0
Danışma/Ödünç verme	3	30
Diğer	1	10
6. Kaç yıldır kütüphanede çalışıyorsunuz?		
1-5 yıl	3	30
6-10 yıl	3	30
11-15 yıl	4	40
16 yıl ve üstü	0	0

Katılımcıların "cinsiyetlerine" ilişkin 2. soruda, ön test ve eğitime katılanların 3 (%30)'ünün "kadın", 7 (%70)'sinin de erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların "eğitim durumlarının belirlendiği" 3. soruda ise 7 (%70) personelin lisans mezunu olduğu, lisansüstü mezunu çalışan sayısının ise 1 kişi (%10) olduğu tespit edilmiştir. İlkokul ve ortaokul mezunu çalışanın hiç olmaması, lisansüstü mezun personelin olması yardımcı personel nitelikleri açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların "unvanlarının" belirlendiği 4. 5 (%50) katılımcı ile en fazla "bilgisayar işletmeni" kadrosu yer alırken, en az "sürekli işçi" (1 (%10) kişi) kadrosunun olduğu tespit edilmiştir. Kütüphanede "hangi birimde" çalıştıklarının belirlenmeye çalışıldığı 5. soruda ise en fazla 5 (%50) kişi ile "satın alma" ve en az 1 (%10) kişi ile

"kataloglama birimi" ve "diğer" olduğu belirlenmiştir. Elektronik kaynaklar biriminde çalışan hiçbir personelin olmaması ve kataloglama biriminde sadece 1 personelin çalışması, kütüphanecilik mesleğinin değerlerinin korunması bakımından önemlidir. Katılımcıların kaç yıldır kütüphanede çalıştığının incelendiği 6. soruda 4 yıl (%40) ile 11-15 yıl seçeneği en çok seçilen tercih olurken, 3 (%30) katılımcı 1-5 yıldır kütüphanede çalıştığını bildirmiştir. Katılımcıların neredeyse yarısına yakını 11-15 yıllık personelden oluşmaktadır.

5.4. ZBEÜ Örneklem Uygulama Grubunun Ön Test- Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırmanın bu bölümünde örneklem uygulama grubu olarak seçilen ZBEÜ Kütüphanesinde çalışmakta olan 10 personele uygulanan ön testin sonuçlarıyla, uygulanan eğitim programı sonrasında yapılan son testin sonuçları karşılaştırılmıştır.

Araştırma kapsamında örneklem uygulama grubuna uygulanan ön-test/son-test puan ortalamalarının arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla bağımlı örneklem t-testi (paired samples t-test) uygulaması yapılmıştır. Bağımlı örneklem t testi, aynı örneklemin bir değişkene ait iki farklı zamandaki ortalamaların karşılaştırılması ve aradaki farkın belirli bir güven düzeyinde olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılır (Özdamar, 2015: 280).

Tekrarlı ölçümler olarak da kabul edilen bağımlı örneklem t testi aynı zamanda ön test-son test modelidir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan *bağımlı t testi* bizlere şu iki sorunun cevabını vermiştir.

1- İki test arasında fark anlamlı mıdır?
2- Eğitim programı faydalı olmuş mudur?

Örneklem uygulama grubuna ilişkin yapılan *bağımlı t-testi* sonuçları Tablo 5.8'de verilmiştir. Bulgular karşılaştırılırken, iki durum arasında farklılık olup olmadığını incelemek için anlamlılık düzeyi (p değeri) $p<0.05$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 5. 8: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi personelinin ön test- son test t-testi değerlerinin karşılaştırılması

Bölüm	Test	Denek Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama ($\bar{x}$)	Standart Sapma (s)	Serbestlik Derecesi (sd)	t Değeri	Anlamlılık Düzeyi p
Bilgi, Bilgi kaynakları Bilgi Profesyonelleri Kütüphaneler	Ön Test	10	35,20	26,250	9	-7,348	0,000
	Son Test	10	83,20	10,963			
Üniversite Kütüphaneleri, Yapılan İş ve İşlemler	Ön Test	10	38,00	20,620	9	-10,021	0,000
	Son Test	10	92,00	6,887			
Mesleki Etik, Kullanıcı Hakları, Konsorsiyum ve dernekler	Ön Test	10	50,00	14,757	9	-9,879	0,000
	Son Test	10	92,66	9,713			

Tablo 5.8'e bakıldığında, örneklem uygulama grubuna uygulanan ve üç başlık halinde değerlendirilen ön test ve son test sonuçları şu şekildedir:

Örneklem uygulama grubunun "bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler" ön test ve son test sonuçları arasındaki farka bakıldığında ($t_{(9)}$= -7,348: $p<0.05$) uygulanan eğitim programı ile bu bölümde bilgi düzeyinin arttığı açıkça görülmektedir. T değerinin – (eksi) çıkması, son test ortalamasının ön test ortalamasından yüksek olduğunu göstermektedir. Yapılan t-testi, örneklem uygulama grubunun bu bölüm için ön-test ve son-testleri arasında anlamlı bir farkın olduğu sonucunu göstermektedir. Üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler bölümü için uygulanan ön test ve son test sonuçları arasındaki farka bakıldığında ($t_{(9)}$= -10,021: $p<0.05$) ise uygulanan eğitim programı ile bu bölümde de beceri düzeyinin anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür. Aynı şekilde T değerinin – (eksi) çıkması, son test ortalamasının ön test ortalamasından yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bölüm için de için ön-test ve son-test arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmıştır. Son bölüm olan "akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar" ön test ve son test sonuçları arasındaki farkına bakıldığında ($t_{(9)}$= -9,879: $p<0.05$) ise uygulanan eğitim programının son bölümdeki konularla ilgili personelin bilgi düzeyini arttırdığını ve testler arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğunu açıkça ortaya

koymaktadır. Tüm sorular bağlamında ön-test ve son test sonuçları arasındaki anlamlı fark, personelin kütüphane iş ve işlemleriyle ilgili konularda verilen eğitimden yararlandıklarını, eğitim programının yürütülmesinin başarılı ve isabetli olduğunu ortaya koyarken, bu durumu kütüphanenin farklı eğitim programlarına yönelik planlama yapmasına ilişkin teşvik biçiminde de yorumlamak mümkündür.

5.5.ZBEÜ Örneklem Uygulama Grubunun Ön test-Son Test Verileri

Araştırmanın bundan sonraki bölümlerinde örneklem uygulama grubu olarak seçilen ZBEÜ Kütüphanesinde çalışmakta olan 10 personele, mesleki yeterliliklerinin belirlenmesi için uygulanan genel ön-test ve mesleki eğitim programı sonrası uygulanan ve aynı sorulardan oluşan son-test uygulamasının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu bölümde farklı olarak genel ön testte yorumlanan 5. bölüm konusu "sürekli eğitimin gerekliliği" de 5'li likert ölçeği bu değerlendirmeye alınmamıştır.

Eğitim programının 2. bölüm konusunu oluşturan "bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler" ön test ve son test sonuçlarının karşılaştırmalı verileri Tablo 5.9'da verilmiştir.

Tablo 5. 9: Bilgi, bilgi kaynakları, bilgi merkezi ve kütüphaneler konularına yönelik ön test-son test sonuçları

	Ön Test			**Son Test**			
Sorular	**Doğru**	**Yanlış**	**Başarı Oranı (%)**	**Doğru**	**Yanlış**	**Başarı Oranı (%)**	**Fark (%)**
Soru 7	0	10	0	7	3	70	70
Soru 8	7	3	70	10	0	100	30
Soru 9	7	3	70	10	0	100	30
Soru 10	1	9	10	7	3	70	60
Soru 11	5	5	50	10	0	100	50
Soru 12	5	5	50	9	1	90	40
Soru 13	6	4	60	10	0	100	40
Soru 14	3	7	30	8	2	80	50
Soru 15	3	7	30	9	1	90	60
Soru 16	4	6	40	10	0	100	60
Soru 32	3	7	30	5	5	50	20
Soru 33	4	6	40	7	3	70	30
Soru 34	4	6	40	4	6	40	0
Soru 35	3	7	30	5	5	50	20
Soru 36	2	8	20	8	2	80	60
Soru 37	4	6	40	9	1	90	50
Soru 38	4	6	40	10	0	100	60
Soru 39	4	6	40	10	0	100	60
Soru 40	4	6	40	9	1	90	50

Tablo 5.9 (devam)

Soru 41	2	8	20	10	0	100	80
Soru 42	2	8	20	10	0	100	80
Soru 43	3	7	30	10	0	100	70
Soru 44	2	8	20	6	4	60	40
Soru 45	2	8	20	7	3	70	50
Soru 46	4	6	40	8	2	80	40
Genel Toplam	**88**	**162**	**35,2**	**208**	**42**	**83,2**	**48**

Bilgi kaynağı formatlarının ve erişim ortamlarının sürekli olarak çeşitlenmesi bilginin yönetilmesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Bilgi kaynaklarının düzenlenip kullanıcıların hizmetine sunulduğu yerler olan "bilgi merkezleri" bu soruna çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Tablo 5.9'da verilen ön test ve son testte sorulan (7-16 ve 32-46) sorularla "bilgi, bilgi merkezleri ve kütüphaneler" konularındaki sorular ile; "bilgi kaynakları", "bilgi türleri", "bilgi kavramı", "bilgi gereksinimi", "üniversite kütüphanelerinin çalışma alanları", "Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin üniversite düzeyinde başlaması", "kütüphanecilik mesleğinin tanımı", "üniversite kütüphaneleri temel işlevleri" ve "kullanıcı grupları hakkında" katılımcıların ön testte bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmış, son testte de konuyla ilgili verilen eğitim programının başarısı ölçülmüştür.

Bilgi kaynakları ile kullanıcıları buluşturma işlevinde bahsi geçen bilginin bilgi bilim literatüründeki ifadesi olan "information" ile ilgili katılımcılara yöneltilen 7. soruda (Bkz. Ek-1) ön testte hiçbir katılımcı doğru yanıt vermemişken, başarı oranı son testte %70'e yükselmiştir. Akademisyenlerin bilgi gereksinimleri ve üniversite kütüphanesi ilişkisinin ölçülmeye çalışıldığı 10. soruda (Bkz. Ek-1) ön testte başarı oranı %10 iken bu oran son testte %70'e yükselmiştir. 7. ve 10. Soru "genel ön test" sonuçlarında da en başarısız olunan sorular olarak karşımıza çıkmış ve eğitim programının içeriğinde ve süresinde bu konulara daha fazla ağırlık verilmiştir. Bu kadar teknik sorularda bile yüksek oranda başarı artışı yaşanması, uygulanan eğitimin başarısı ile paralellik göstermektedir.

Üniversite kütüphanelerinde çalışan personel, sürekli artan bilgi kaynaklarının yönetimi ve hizmete sunulmasıyla yükümlüdürler. Bu nedenle doğru ve güvenilir bilgiye erişimde ilk adres olarak görülen kütüphaneler, kütüphanedeki somut

kaynakların dışında farklı ortamlarda da bilgiyi elde etme, tüketme ve paylaşma konularında da kullanıcılarına destek olmalıdır.

Kütüphanede kullanıcıya sunulan basılı ve elektronik bilimsel bilgiler, doğruluk ve güvenirlik açısından gözden geçirilmiş bilgiler olarak nitelendirilir. Özellikle web ortamında erişilen bilgi kaynağı sayısının fazlalığı bu kaynakların ve içerdikleri bilgilerin gözden geçirilip değerlendirilmesini ve ayıklanmasını zorunlu kılmaktadır. Erişilen bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi ve kullanıcıya sunulmasında kütüphanede çalışan tüm personelin birtakım becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu doğrultuda, erişilen bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi ve kullanıcıya sunulmasında kütüphanede çalışan personelin bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur.

Veri tabanları türleri ile ilgili sorularda katılımcılar oldukça zorlanmıştır. Türkçe elektronik süreli yayın veri tabanı "Ideal Online"nın sorulduğu 32. soruda, ön testte başarı oranı %30 iken eğitim sonrası bu oran %50'ye çıkmıştır. Aynı şekilde Sosyal Bilimler alanında kullanılan "JSTOR" veri tabanın sorulduğu 35. soruda ön test başarı oranı %30 iken, eğitim sonrası yapılan son testte bu oran %50 olarak kayda geçmiştir. Türkçe elektronik kitap veri tabanı "Hiperkitap"ın sorulduğu 34. soruda, ön testte başarı oranı %40 iken bu oran eğitim sonrasında da aynı kalarak çalışma içinde başarı oranı değişmeyen tek soru olarak dikkat çekmiştir. Veri tabanları soruları içerisinde başarı oranında en çok artış olan, ulusal atıf veri tabanı "SOBİAD"ın sorulduğu 36. sorudur. Katılımcılar bu soruda ön testte %20 başarı oranına sahipken, son testte bu oran %80'e yükselmiştir. Aynı zamanda 32. 35. ve 36. sorular "genel ön test" sonuçlarında da en başarısız olunan sorular olarak karşımıza çıkmış ve eğitim programının içeriğinde ve süresinde bu konulara daha fazla ağırlık verilmiş ve başarı oranı artırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 5.9'a bakıldığında, ön-testte başarı oranı ortalaması %35,2 iken, eğitim sonrası yapılan son-test başarı ortalaması oranı %83,2'dır. Ön test ve son test ortalama yüzdelik oranları arasındaki %48'lik bu artış, uygulanan eğitimin fayda göstermiş olduğu, katılımcıların eğitim sonrası "*bilgi, bilgi kaynakları, bilgi merkezi ve kütüphaneler"* konularında bilgi ve beceri düzeylerinin geliştiğini göstermektedir.

15 sorudan (17-31) oluşan 3. bölümde katılımcılara, "üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler" başlıklarında sorular

yöneltilmiştir. Buna bağlı olarak katılımcıların "derme geliştirme", "kaynak paylaşımı", "kütüphaneyi oluşturan unsurlar", "kütüphanede bulunan kaynağın tanımlanması", "sınıflama sistemleri", "katalog bilgisi", "otomasyon programı", "katalog tarama", "raf düzeni" hakkındaki bilgi düzeyleri ile ilgili ön test ve eğitim sonrası yapılan son teste ilişkin başarı düzeyleri Tablo 5.10'da gösterilmiştir.

Tablo 5. 10: Üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler konularına yönelik ön test ve son test sonuçlarının değerlendirilmesi

	Ön Test			**Son Test**			
Sorular	**Doğru**	**Yanlış**	**Başarı Oranı (%)**	**Doğru**	**Yanlış**	**Başarı Oranı (%)**	**Fark (%)**
Soru 17	6	4	60	10	0	100	40
Soru 18	3	7	30	9	1	90	60
Soru 19	2	8	20	10	0	100	80
Soru 20	5	5	50	10	0	100	50
Soru 21	2	8	20	10	0	100	80
Soru 22	6	4	60	10	0	100	40
Soru 23	4	6	40	10	0	100	60
Soru 24	1	9	10	3	7	30	20
Soru 25	7	3	70	10	0	100	30
Soru 26	1	9	10	9	1	90	80
Soru 27	1	9	10	10	0	100	90
Soru 28	2	8	20	9	1	90	70
Soru 29	3	7	30	10	0	100	70
Soru 30	5	5	50	8	2	80	30
Soru 31	9	1	90	10	0	100	10
Genel Toplam	**57**	**93**	**38**	**138**	**12**	**92**	**54**

Bilgi üretim ve tüketim hızının arttığı bilgi çağında özellikle üniversite kütüphanelerinde nitelikli ve güvenilir bilgiye en kısa zamanda ve en kolay biçimde erişmek, araştırmacılar için bir sorun haline gelmiştir. Kütüphane personeli, kullanıcıların bilgi ihtiyacının karşılamak için kütüphanenin sunduğu hizmetleri tam anlamıyla bilmesi ve bu hizmetlerin etkin şekilde kullandırması önemlidir. Bu doğrultuda katılımcılara, kütüphanenin sunduğu hizmetler ve bu hizmetlerden yararlandırma düzeylerini ölçmeye yönelik sorulan sorulara ilişkin ön test ve son test sonuçları Tablo 5.10'da verilmiştir.

Kütüphanecilik mesleği açısından önem ifade eden, bilginin merkezinde bulunan kütüphaneleri oluşturan altı temel öğenin sorulduğu 19. soruda (Bkz. Ek 1), ön testte başarı oranı %20 iken son testte başarı oranı %100 ile sonuçlanmıştır. 19. soru "genel ön test" sonuçlarında da başarısız olunan sorulardan biri olarak karşımıza çıkmış ve eğitim programının içeriğinde bu konuya ağırlık verilmiş ve bu doğrultuda başarı oranı artmıştır.

Kütüphanedeki bilgi kaynaklarının yerini belirlemek adına kitapların sırt kısmına yapıştırılan ve genellikle kütüphane birimlerinde "Dewey" ve "LC" numarası olarak yanlış bilinen "yer numarası" ile ilgili sorulan 21. soruda (Bkz. Ek 1), ön testte başarı oranı %20 iken yine aynı şekilde son testte başarı oranı %100 ile sonuçlanmıştır. Yer numarasının içeriğine yönelik sorulan 24. soruya (Bkz. Ek 1), katılımcıların ön testte başarı oranı %10 iken son testte başarı oranı %30 olmuştur. 24. soru da "genel ön test" sonuçlarında da başarısız olunan sorulardan biri olarak karşımıza çıkmış, eğitim programının içeriğinde bu konuya ağırlık verilmiş ancak teknik bir konu olması nedeniyle başarı oranı ancak %20 oranında artış göstermiştir. Diğer sorulara göre başarı oranının düşük olması, konuyla ilgili bilgilendirmenin daha kapsamlı yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bilgi merkezini oluşturan unsurlardan, üniversite kütüphanesinin mutfağı, kalbi, malzemesi, girdisi ve çıktısı konumunda olan derme ile ilgili sorulan 26. soruda (Bkz. Ek 1), ön testte başarı oranı %10 iken eğitim sonrası son testte başarı oranı %90 ile sonuçlanmıştır. Bu soruda da artış oranı %80 olarak belirlenmiştir. Derme geliştirmenin kullanıcı yararları ile ilgili sorulan 27. soruda (Bkz. Ek 1) ise ön testte başarı oranı %10 iken eğitim sonrası son testte başarı oranı %100 ile sonuçlanmıştır. Bu sorudaki artış oranı (%90) bölüm içindeki en çok artış sağlayan soru olarak belirlenmiştir. Derme kavramı ile ilgili sorulan 28. soruda da (Bkz. Ek 1). Ön testte başarı oranı %20 iken eğitim sonrası son testte başarı oranı %90 ile sonuçlanmıştır. Sonuç olarak bu bölümde mesleki yeterliliği belirlemek için yapılan ön testlerde en düşük başarı oranı "derme" konusunda olduğu gibi eğitim sonrasında en büyük başarı oranı ve en çok artış görünen konunun yine "derme" ve "derme yönetimi" konuları olduğu görülürken, sonucun personelin konuya olan ilgisi ve verdiği önem biçiminde yorumlanması mümkündür.

Tablo 5.10'a bakıldığında, ön-testte başarı oranı %38 iken, eğitim sonrası yapılan son-test başarı ortalaması %92'dir. Ön test ve son test yüzdelik oranları arasındaki %54'lük artış, uygulanan eğitimin bu bölümünde de faydalı olduğunu, katılımcıların eğitim sonrası "*üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler"* hakkında bilgi ve beceri düzeylerinin geliştiğini göstermektedir.

Üniversite kütüphanelerinde çalışan personelin ihtiyaç duyulan bilginin elde edilmesinde, erişilen bilgilerin kullanılmasında bilimsel etik ve yasal konuların niçin önemli olduğunu, bilmesi oldukça önemlidir. Yapılan araştırmalar öğrencilerin ve hatta akademisyenlerin bilginin dürüst kullanımıyla ilgili bilgi yetersizliklerini ortaya koymaktadır. Üniversite eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerinin niteliğine katkı sağlama adına kütüphaneler çevrimiçi intihal ve kaynakça yönetimi programlarına abone olmakta, yapılan çalışmaların akademik dürüstlük ilkesine uygunluğuna yönelik hizmetler vermektedir. Nitekim yüksek lisans ve doktora tezlerinin savunma öncesinde intihal programları sonuç raporlarının istenmesi ve bu işlemin çoğu zaman kütüphaneciler tarafından planlanması ve uygulanması da üniversite kütüphanelerinin yaygın hizmetlerindendir. İntihal ve kaynakça programlarını hangi amaca hizmet için yapıldığını başta kütüphaneciler olmak üzere tüm kütüphane personeli tarafından farkındalığı, hizmetin daha bilinçli ve nitelikli verilmesini sağlayacaktır. Kütüphane çalışanlarının bilgi erişim sürecine ilişkin yasal ve etik kurallarla ilgili bilinçliliği, buna yönelik eğitim programlarının daha planlı ve nitelikli verilmesine katkı sağlayacaktır. "Akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar" bölümünde katılımcılara 15 soru (47-61) yöneltilmiştir.

Bu kapsamda Tablo 5.11'de katılımcılara bilginin elde edilmesi ve kullanımı sürecinde etik ve yasal konulardaki bilgi düzeylerinin yanında, mesleki gelişime bakışları ve ilgilerini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur.

Tablo 5. 11: Akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar konularına yönelik ön test ve son test sonuçları

	Ön Test			Son Test			
Sorular	**Doğru**	**Yanlış**	**Başarı Oranı (%)**	**Doğru**	**Yanlış**	**Başarı Oranı (%)**	**Fark (%)**
Soru 47	7	3	70	10	0	100	30
Soru 48	2	8	20	9	1	90	70
Soru 49	1	9	10	8	2	80	70
Soru 50	7	3	70	10	0	100	30
Soru 51	3	7	30	10	0	100	70
Soru 52	8	2	80	10	0	100	20
Soru 53	4	6	40	9	1	90	50
Soru 54	9	1	90	10	0	100	10
Soru 55	1	9	10	4	6	40	30
Soru 56	2	8	20	10	0	100	80
Soru 57	8	2	80	10	0	100	20
Soru 58	6	4	60	10	0	100	40
Soru 59	5	5	50	10	0	100	50
Soru 60	7	3	70	10	0	100	30
Soru 61	5	5	50	9	1	90	40
Genel Toplam	**75**	**50**	**50**	**139**	**11**	**92,66**	**42,66**

Son dönemde bilgi teknolojilerindeki gelişmeler diğer mesleklerde olduğu gibi kütüphanede çalışan personelinde kendini sürekli geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda sorulan "mesleki gelişim" ile ilgili 48. sorunun ön testte başarı oranı %20 iken eğitim sonrası yapılan son testte bu oran %80'dir. Mesleki derneklere üyelik ve dernek çalışmalarına katılım sağlamak mesleki gelişime katkı sağlama adına önemlidir. Kütüphane personelinin üye olmasalar bile kütüphane mesleki dernekleri ile ilgili farkındalığını ölçme adına sorulan 49. soruda ön test başarı oranı %10 iken eğitim sonrasında %90 olarak gerçekleşmiştir. 49. soru, tüm kütüphanelere uygulanan "genel ön test" sonuçlarında da başarısız olunan sorulardan biri olması nedeniyle, eğitim programının içeriğinde bu konuyla ilgili de personele bilgi verilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Çevrimiçi veri tabanları, üniversite kütüphanelerinin en önemli dermesidir. Firmalarla yapılan lisans anlaşmaları ile hizmete sunulan veri tabanlarının üniversite kütüphanelerine kazandırılmasında, kütüphanelerin haklarının korunmasında ve platformların sorunsuz hizmet vermesinde ulusal sağlayıcı oluşumlar önemli role sahiptir. Bu oluşumların tüm kütüphane çalışanlarınca bilinmesi, veri tabanı hizmetlerinin niteliğini etkileyici bir unsurdur. Veri tabanı sağlayan platformlarla ilgili

sorulan sorularda katılımcılar genellikle ANKOS ve EKUAL arasındaki farkı hem ön testte hem de son testte tam anlamıyla ayırt edememişlerdir. "EKUAL" ile ilgili sorulan 55. soruda katılımcıların ön testte başarı oranı %10, eğitim sonrası yapılan son testte ise %40 da kalmıştır. Doğru cevaplama oranı eğitim verilen diğer konulara kıyasla düşük kalmasına rağmen, artış oranı istatistiksel açıdan anlamlıdır. Kütüphaneler, özellikle veri tabanı hizmetleriyle ilgili konularda tüm kütüphane çalışanlarını bilgilendirme amaçlı programlar geliştirmelidir.

Kütüphane kullanım kuralları ile ilgili sorulan 56. soruda ön testte başarı oranı %20 iken bu oran son testte %100 e yükselmiştir. Eğitim sonrası başarı oranının tam olması, kütüphane personelinin aşina olduğu konularda zaman zaman bilgilendirilmeye ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 5.11'e genel olarak bakıldığında, ön-testte başarı oranı %50 iken, eğitim sonrası yapılan son-test başarı ortalaması %92,66'ya yükselmiştir. Ön test ve son test yüzdelik oranları arasındaki %42,66'lık artış, uygulanan eğitimin bu bölümünde de faydalı olduğunu, katılımcıların eğitim sonrası "*akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar"* hakkında bilgi ve beceri düzeylerinin geliştiğini göstermektedir. Ön testte ortalama %50 başarı oranına sahip olunan bu bölümde, katılımcıların eğitim öncesinde de mesleki etik konularında bilgi sahibi oldukları da dikkat çekmektedir. Eğitim sonrası ortaya çıkan tabloya göre ise başarı oranının en yüksek olarak gerçekleştiği bölüm olmuştur.

Tablo 5.12'de ZBEÜ Kütüphane personeline ilişkin ön test ve son test sonuçları genel olarak gösterilmiştir. Son testte gösterilen başarı artışı, kütüphane personeline verilecek olan eğitimin önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 5. 12: ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphane personelinin ön test ve son test sonuçlarının genel değerlendirilmesi

	Ön Test			**Son Test**			
Sorular	**Doğru**	**Yanlış**	**Başarı Oranı (%)**	**Doğru**	**Yanlış**	**Başarı Oranı (%)**	**Fark (%)**
Soru 7	0	10	0	7	3	70	70
Soru 8	7	3	70	10	0	100	30
Soru 9	7	3	70	10	0	100	30
Soru 10	1	9	10	7	3	70	60
Soru 11	5	5	50	10	0	100	50
Soru 12	5	5	50	9	1	90	40
Soru 13	6	4	60	10	0	100	40

Tablo 5.12 (devam)

Soru 14	3	7	30	8	2	80	50
Soru 15	3	7	30	9	1	90	60
Soru 16	4	6	40	10	0	100	60
Soru 17	6	4	60	10	0	100	40
Soru 18	3	7	30	9	1	90	60
Soru 19	2	8	20	10	0	100	80
Soru 20	5	5	50	10	0	100	50
Soru 21	2	8	20	10	0	100	80
Soru 22	6	4	60	10	0	100	40
Soru 23	4	6	40	10	0	100	60
Soru 24	1	9	10	3	7	30	20
Soru 25	7	3	70	10	0	100	30
Soru 26	1	9	10	9	1	90	80
Soru 27	1	9	10	10	0	100	90
Soru 28	2	8	20	9	1	90	70
Soru 29	3	7	30	10	0	100	70
Soru 30	5	5	50	8	2	80	30
Soru 31	9	1	90	10	0	100	10
Soru 32	3	7	30	5	5	50	20
Soru 33	4	6	40	7	3	70	30
Soru 34	4	6	40	4	6	40	0
Soru 35	3	7	30	5	5	50	20
Soru 36	2	8	20	8	2	80	60
Soru 37	4	6	40	9	1	90	50
Soru 38	4	6	40	10	0	100	60
Soru 39	4	6	40	10	0	100	60
Soru 40	4	6	40	9	1	90	50
Soru 41	2	8	20	10	0	100	80
Soru 42	2	8	20	10	0	100	80
Soru 43	3	7	30	10	0	100	70
Soru 44	2	8	20	6	4	60	40
Soru 45	2	8	20	7	3	70	50
Soru 46	4	6	40	8	2	80	40
Soru 47	7	3	70	10	0	100	30
Soru 48	2	8	20	9	1	90	70
Soru 49	1	9	10	8	2	80	70
Soru 50	7	3	70	10	0	100	30
Soru 51	3	7	30	10	0	100	70
Soru 52	8	2	80	10	0	100	20
Soru 53	4	6	40	9	1	90	50
Soru 54	9	1	90	10	0	100	10
Soru 55	1	9	10	4	6	40	30
Soru 56	2	8	20	10	0	100	80
Soru 57	8	2	80	10	0	100	20
Soru 58	6	4	60	10	0	100	40
Soru 59	5	5	50	10	0	100	50
Soru 60	7	3	70	10	0	100	30
Soru 61	5	5	50	9	1	90	40
Genel Toplam	**220**	**330**	**40**	**485**	**65**	**88,18**	**48,18**

Üniversite kütüphanelerinde çalışan personel hem kişisel hem de kurumsal gelişime destek sağlayarak, bağlı bulundukları üniversitelerin akademik çıktılarının artmasına yardımcı olurken, sürekli artan bilgi kaynaklarının yönetimi ve hizmete sunulmasıyla da yükümlüdür. Bu bağlamda ZBEÜ Kütüphanesinde çalışmakta olan 10 personele yönelik yapılan 2 aşamalı çalışmanın 1. aşamasında, kütüphane çalışanının mesleki konulardaki yeterliliğinin belirlenmesi adına genel ön test yapılmıştır. Ön testte 10 personele toplamda 61 soru sorularak başarı düzeyleri belirlenmiştir. Bu bağlamda 10 personel 61 soruya 220 doğru, 330 yanlış yanıt cevap vererek %40'lık bir başarı ortalaması göstermiştir. Çalışmanın 2. aşamasında ise, mesleki yeterliliklerinin belirlendiği katılımcılara uygulanan eğitim programı sonrası yapılan ve yine aynı şekilde aynı sorulardan oluşan 61 soruluk son test uygulanmıştır. Katılımcılar bu kez sorulara 485 doğru, 65 yanlış cevap vermiş ve başarı ortalaması ise %88,18 olmuştur. Başarı oranındaki %48,18'lik artış, verilen eğitimin başarısını ortaya koyarken, personelin eğitime olan ilgisini de göstermesi açısından önemlidir. Üniversite kütüphanelerinin benzer programlarla kütüphane çalışanlarının bir bütün olarak kütüphane faaliyetlerine katılmalarını, kütüphane hizmetleriyle ilgili bilinç sahibi olarak nitelikli hizmet üretilmesine katkıda bulunmalarını sağlayabileceklerdir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz akademik ve bilimsel faaliyetlerinin önde gelen kuruluşları olan üniversitelerde, bu faaliyetlerin nitelikli olmasında bilgi ve bilgi hizmetlerinin önemi yadsınamaz. Bu anlamda amacı bilgiye gereksinim duyanlarla bilgi kaynaklarını buluşturma adına hizmet planlaması ve uygulaması olan üniversite kütüphanelerinin sürece etkin katılım anlamında tüm bileşenleri ile güçlü bir yapılanmasının olması gerekmektedir. Var olan kaynak ve olanaklarla en iyi hizmetin planlanması ve yürütülmesinde kütüphane personeli bu bileşenlerin öne çıkan unsurudur. Kütüphane personelinin mesleki ve kütüphane işleyişi ile ilgili diğer konulardaki bilinç ve bilgi düzeyi, hizmetin niteliğini doğrudan etkileyecektir. Yetersiz nitelikli personelin sorun olarak sık sık dile getirildiği ülkemiz üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilik eğitimi almamış personelin de hem mesleki hem de kütüphane iş ve işlemleriyle ilgili farkındalıkları ve bilgi düzeyleri bu açıdan ayrı bir önem teşkil etmektedir.

Üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilik eğitimi almamış personelin mesleki yeterliliklerinin ölçülmesinin hedeflendiği bu çalışmada, öncelikle ulusal çapta hazırlanan genel ön test sonuçları doğrultusunda, katılımcıların konuyla ilgili bilgi düzeyleri yanında en çok bilgi eksikliği çektikleri konular belirlenmiştir. Elde edilen sonuçların değerlendirilmesi ve uzman görüşleriyle 3 ana başlıktan oluşan bir eğitim programı içeriği oluşturulmuş, ZBEÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığında çalışan ve kütüphanecilik eğitimi almamış personelin mesleki yeterliliklerine katkı amacıyla söz konusu program uygulanmıştır. Eğitim programı, toplam 6 hafta ve hafta da 2 saat olmak üzere 12 saat üzerinde planlanmış ve personelin katılımıyla son test soruları yeniden uygulanarak, eğitim programının verimliliği ve başarısı test edilmiştir.

Çalışmanın temel amacı üniversite kütüphanelerinde çalışan, kütüphanecilik eğitimi almamış personele bir takım mesleki beceri ve yeterliliklerin kazandırılmasına yönelik farkındalık oluşturmaktır. Bu doğrultuda, çalışma kapsamında ZBEÜ kütüphane personeline bilgi eksikliği duydukları konularla ilgili uygulanan "mesleğe kazandırma eğitimi" programının başarısı, diğer üniversite kütüphanelerinde de benzer

uygulamalara yol gösterici özelliktedir. Elde edilen sonuçlar üniversite kütüphaneleri tarafından bu türden eğitimlerin planlanmasına kütüphane personelinin tepkisini göstermesi bakımından kıymetlidir. Nitekim gerek yürütülen eğitimin uygulanması sürecinde araştırmacının gözlemleri, gerekse program sonrası son testte ulaşılan başarı düzeyi, kütüphane personelinin girişime ilgisini göstermiştir. Çalışma, mesleki formasyon almış personel yetersizliği sorunu ile karşı karşıya kalan tüm ülkemiz üniversite kütüphanelerinin, nitelikli hizmet üretimine yakın vadede bir çözüm girişimi olarak değerlendirilmelidir.

Çalışma "ülkemizde üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin sayısal yetersizliği nedeniyle, yardımcı personelin teknik ve kullanıcı hizmetlerinde görevlendirilmesi, verilen hizmetin niteliğini ve kullanıcı memnuniyetini olumsuz etkileyici bir durum oluşturduğu" sorunu ve olası çözümü üzerine odaklanmıştır.

Bu sorunun tespitinde en önemli bulgu, adı geçen personelin kütüphane iş ve işlemleriyle ilgili bilgi düzeylerinin tespit edilmesidir. Bu amaçla, çalışmada öncelikle ülke geneli üniversite kütüphanelerinde uygulanan test sonuçlarıyla durum tespiti yapılmıştır. Sonrasında da elde edilen sonuçlara dayalı olarak personelin bilgi eksiği olan konular ağırlıklı olmak üzere, kütüphane iş ve işlemlerinden oluşan bir eğitim programı geliştirilmiştir. Bu program, örneklem grup olan ZBEÜ kütüphanesi personeline yüz yüze oturumlar olarak belli bir plan ve sürede uygulanmıştır. Eğitim programı boyunca bir yandan personelin konuya olan ilgisi gözlemlenmiş, diğer yandan da program sonrası başlangıçtaki test tekrar uygulanarak personelin gelişim düzeyi değerlendirilmiştir. Sonuçlarının önceki bölümde değerlendirildiği tüm bu uygulamalar, çalışmamızın "üniversite kütüphanelerinde çalışan mesleki eğitim almamış kütüphane personeli, kullanıcı isteklerini zamanında karşılamak, yeni teknolojilere daha hızlı ayak uydurmak, kütüphane iş akışında meydana gelebilecek aksaklıkların önüne geçmek ve sunulan hizmet kalitesini artırmak amacıyla sürekli eğitime isteklidir ve ihtiyaç da duymaktadır" biçiminde ifade edilen temel varsayımını doğrulamaktadır.

Araştırma sürecinde elde edilen bulgular ve değerlendirmeler doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Türkiye genelinde yapılan değerlendirme sonuçlarına göre katılımcıların büyük çoğunluğu (%71,52) lisans mezunu ve memur statüsünde (%58,33) çalışmaktadır.

- Çalıştıkları birime bakıldığında toplam 144 kişinin %43,05'i danışma/ödünç birimi, %22,91'i satın alma, %10, 41'i kataloglama %4,86'lık kesimi ise elektronik kaynaklar biriminde çalışmaktadırlar.
- Toplam 25 sorudan (7-16 ve 32-46) oluşan "bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler" başlığındaki birinci bölüm sorularına verilen doğru cevaplama oranı %37,67, yanlış cevaplama oranı ise %62,33 dür. Genel olarak çalıştıkları kurumlar ve genel yargılardan oluşan bu sorularda yüzde ellinin altında kalınması, yürütülecek olan eğitim programının içeriğinde mesleğin en temel konulardan başlanması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu bölümde genel olarak başarı oranını düşüren ve kullanıcıların en çok zorlandıkları alan olarak göze çarpan "veri tabanları" ile ilgili iş ve işlemler daha fazla teknik bilgi ve beceriye dayandığı için, eğitim süresi diğerlerine göre artırılmıştır.
- İkinci bölüm olan 15 soruluk "üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler" konusunda ise doğru cevaplama oranı %40,41 yanlış cevaplama oranı ise %59,59 dur. Burada da aynı şekilde başarı oranının yüzde ellinin altında kalması, konuyla ilgili eğitimin gerekliliği sonucunu ortaya koymuştur.
- Üçüncü ve son bölüm olan 15 soruluk "akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar" testi, en başarılı olunan bölüm olarak göze çarpmakla birlikte, başarı oranının değerlendirilmesinde farklı bir sonuca yol açmamaktadır. Kullanıcıların bu bölümde doğru cevaplama oranı %43,84, yanlış cevaplama oranı ise %56,16'dır.
- Dört bölümden oluşan test genel olarak değerlendirildiğinde, 55 soruluk ankette doğru cevaplama oranı ortalaması %39,95, yanlış cevaplama oranı ortalaması ise %60,05'dir. Genel olarak kullanıcıların yarısından fazlasının yöneltilen sorulara doğru cevap verememesi, önceden açıklanan nitelikli hizmet adına kısa vadeli çözüm anlamında sürekli eğitimin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçla birlikte kütüphanecilik eğitimi almamış personelin sürekli eğitim programlarına ihtiyacı tüm üniversite kütüphanelerinde vardır varsayımı da doğrulanmış olmuştur.
- Eğitim programının süresi ve yöntemi; "Bölüm 1.6. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri" kısmında belirtilirken eğitim programının içerikleri; kullanılan araç-gereçler ve yöntemler; ölçme ve değerlendirme kısımları "EK-2 ME-KA (Mesleğe Kazandırma) Eğitim Programı" başlığı altında belirtilmiştir.

Çalışma sürecinde uygulanan ve personel yeterliliklerinin test edildiği ön test- son test karşılaştırması ve yorumlanması; "Bölüm 5.4. ZBEÜ örneklem uygulama grubunun ön test- son test puanlarının karşılaştırılması" ve "Bölüm 5.5. ZBEÜ Örneklem uygulama grubunun ön test- son test puanlarının yorumlanması" başlığı altında verilmiştir.

Elde edilen bu veriler değerlendirildiğinde, mesleki eğitim almamış personel için belirli alanlarda eğitim programının oluşturulması ihtiyacı tespit edilmiştir. 3 ana başlık altında toplanan mesleki konular ile ilgili bir eğitim programı oluşturularak örneklem olarak seçilen ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesinde görevli personele uygulanmıştır. Eğitim programı sonucunda personele bir son test uygulanarak eğitim programının verimliliği test edilmeye çalışılmıştır.

ZBEÜ'nde mesleki eğitim almamış personele uygulanan ön test- son test sonuçları aşağıda belirtildiği gibidir.

- 25 soruluk "bilgi, bilgi kaynakları, bilgi profesyonelleri ve kütüphaneler" başlığındaki birinci bölüm sorularında başarı oranı ön testte %35,2 iken bu oran son testte %83,2'dir. Üniversite kütüphanesi için temel konuları içeren bu bölümde, eğitim sonrası başarı oran artmış olmasına rağmen, elektronik kaynaklar ile ilgili konularda başarı oranlarının diğerlerine kıyasla düşük olması dikkat çekmektedir. ZBEÜ'nde çalışan kütüphanecilik eğitimi almayan personelin en başarısız olduğu konular veri tabanları ile ilgili konulardır. Ulusal çaptaki benzer girişimlerde bu konuda personelin daha fazla bilgilendirmeye ihtiyacı olacaktır.
- Eğitim sonrası başarı oranının en çok yükseldiği bölüm olan 15 soruluk "üniversite kütüphaneleri, üniversite kütüphanelerinde yürütülen işlemler ve hizmetler" alanında ise ön testte başarı oranı ortalaması %38, son testte başarı oranı ortalaması ise %92'dir.
- Üçüncü ve son bölüm olan 15 soruluk "akademik ve mesleki etik, bilgi merkezlerinde kullanıcı hakları, mesleki dernekler ve konsorsiyumlar" testlerinde kullanıcılar ön testte ortalama %50'lik başarı oranı yakalamıştır. Buna karşın, eğitim sonrası son testte bu oranın %92,66'ya çıkmış olması,

eğitimin yararlılığının yanı sıra konuyla ilgili kütüphane personelinin ilgisinin sonucu olarak değerlendirilebilir.

- Sonuç olarak dört bölümden oluşan ön test başarı oranı %40 iken bu oran mesleki eğitim sonrası yapılan son test sonuçlarında % 88,18'e yükselmiştir. Ön test ve son test arasındaki % 48,18'lik artış eğitimin programının başarıya ulaştığını ve mesleki eğitimin gerekliliğini de ortaya koymuştur. Örneklem olarak seçilen personelin kütüphane hizmetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasında ki en önemli neden, kurum içinde personele yönelik etkin bir mesleki eğitim programının olmamasıdır. Uygun içerik, araç ve yöntemlerle yürütülen personel gelişim programları, kütüphane işlem ve hizmetleri ile ilgili bilgi düzeylerine katkı sağlayacaktır varsayımı da eğitim programı sonrası artan başarı oranı ile doğrulanmıştır.
- Personelin gelişimine yönelik mesleki eğitim programının, kütüphane hizmetlerinin etkin planlanması ve yürütülmesi bağlamında kütüphanecilik eğitimi almamış personelde farkındalık yaratması varsayımı da doğrulamıştır.

Öneriler:

Hem kurumsal hem de ulusal düzeyde yapılan incelemeler ve ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi personeline yönelik yürütülen eğitim programının sonuçlarına dayalı olarak, diğer üniversite kütüphanelerine de örnek olması umulan bazı önerileri şöyle ifade etmek mümkündür:

- Üniversite kütüphanelerinde, kütüphaneci kadrosunun yanı sıra kütüphane işlem ve hizmetlerine destek olması amacıyla görevlendirilen personelin, mesleki gelişmeler doğrultusunda temel mesleki yeterliliklerle ilgili bilgilendirilmesi, nitelikli hizmet planlaması ve icra edilmesine önemli katkısı olacaktır. Hiç şüphesiz yeterli nicelik ve nitelikte mesleki eğitimli personelin üniversite kütüphanelerinde görevlendirilmesi esas olmasına karşın, ülkemiz gerecekleri yakın vadede bu yeterliliğin sağlanmasından uzaktır. Bu nedenle, kütüphanede çalışan tüm personelin "neyi, niçin ve kim için yaptığı" bilincine sahip olmaları gerekir. Mesleki gelişim için hazırlanacak sürekli eğitim programları bu farkındalığa önemli katkı sağlayacağından, üniversite kütüphaneleri bu eğitimleri

belli plan ve periyodlarla yürütmelidirler. Bu konuda akademiden, yayıncı ve veri tabanı sağlayıcılardan, başka üniversitelerin kütüphane personelinden de destek almalıdır. Eğitim programları başta yeni göreve başlayan personel olmak üzere, tüm personeli kapsayacak şekilde ve personelin düzeyine uygun çeşitlilikte planlanmalı, sürekli güncellenerek gelişmeler adapte edilmelidir.

- Günümüzde multidisipliner bir bilim dalı haline gelen kütüphanecilik biliminin üniversite kütüphaneleri düzeyinde nitelikli bir hizmet verebilmesi için, hem mesleki hem de teknolojik gelişmelere hâkim nitelikli personel bulundurma zorunluluğu vardır. Bu bağlamda gereksinimin ve düzeyin tespiti anlamında personelin bilgi ve bilinç düzeyinin belirlenmesine yönelik ölçüm uygulamaları yapılmalıdır.
- Uygulanacak eğitim programlarında üniversite ve kütüphane yönetiminin desteği ayrı bir önem taşımaktadır. Özellikle kütüphane yönetimi, eğitimin planlanması ve yürütülmesine vereceği destek yanında, personelin bu programa katılımı konusunda da özendiriciliği sağlayabilir.
- Eğitim programlarının güncellenerek sürekli hale getirilip uygulanması personel de kurum bilincinin oluşmasına katkı sağlayarak, mesleki tatmini duygusunu geliştirmesi açısından önemlidir.
- Her bir kurumda çalışan personelin bilgi ve yetkinlik düzeyi farklılık gösterebileceği için temel çerçevesi çizilmiş ulusal bir eğitim programı oluşturularak, kurum içerisindeki personelin ihtiyacı doğrultusunda özelleştirilmiş eğitim programları uygulanmalıdır.
- Örneklem olarak seçilen ZBEÜ Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesinde gerçekleştirilen bu çalışma, diğer devlet üniversiteleri ve vakıf üniversitelerinde çalışan personele de uyarlanarak uygulanması faydalı olacaktır. ME-KA (mesleğe kazandırma) projesinin yaygınlaşması, kurumlar açısından iş ile ilgili kazanımlar sağlayacağı gibi aynı zamanda bireylerin bilgi ve yeteneklerinin geliştirilerek mesleki ve duygusal tatmin duygusunun gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akkaya, M.A. (2010). *Endüstriyel Örgütlerde Bilgi Hizmetleri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul. http://eprints.rclis.org/24765/1/tez%20onay%20sayfal%C4%B1%20son%20hal%208%20mart.pdf (Erişim Tarihi: 06.05.2019).

Akkaya, M.A. ve Odabaş, H. (2019). *Bilgi Merkezleri.* İstanbul: Hiper Yayın.

Aksoy, S. (2015). *Sistematik ve Alfabetik Sınıflama Düzenlerinin Bilgiye, Belgeye Konusal Erişim Açısından Karşılaştırılması*. İstanbul: E-kitap Projesi.

Aktaş, Z. (2003). *Türkiye'de Bilgi Toplumuna Nasıl Erişiriz?*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

ALA (1983). *Glossary of Library and İnformation Science*. Chicago: ALA.

ALA (2019). *Selection Crteria.* http://www.ala.org/tools/challengesupport/selectionpolicytoolkit/criteria (Erişim Tarihi: 06.08.2019).

Alakuş, M. (1991). *Bilgi Toplumu.* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Alkış, H. ve Yılmaz, B. (2008). "Kütüphaneler arası Ödünç Verme Hizmeti: Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Örneği*"* [Bildiri]. *Balkan Ülkeleri Kütüphaneler arası Bilgi ve Belge Yönetimi Konferansında Sunulan Bildiri*, Edirne. http://eprints.rclis.org/14626/ (Erişim Tarihi: 04.07.2019).

Alpay. M. (1973). *Kütüphanecilik Terimleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

Aslıyüksek, M.K. (2017). *Dijital Kültür Ortamında Bilgi Hizmetleri ve Kütüphaneciler*. İstanbul: Hiper Yayın.

Anameriç, H. (2020). *Bilgi Kaynakları*. Yayımlanmamış Ders Notu, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara Üniversitesi, Ankara. https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=3164 (Erişim Tarihi: 04.03.2020).

ANKOS (2015). *Açık Erişim Sözlüğü*. http://acikerisim.ankos.gen.tr/acikerisimsozlugu.html (Erişim Tarihi: 09.06.2019)

ANKOS (2019). *Açık Erişimler ve Kurumsal Arşivler.* https://ankos.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/ANKOS_2013_AEKA_Sunum.pdf (Erişim Tarihi: 09.11.2019).

Atılgan, D. (1997). "Kütüphanecilik Mesleği". *Türk Kütüphaneciliği,* 11(1):5-7.

Atılgan, D. (2006). "Kütüphanecilik ve Bilgi Bilimi Eğitiminde 60 Yıl: Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü". N. Özel ve N. Er-Koçoğlu (Ed). *Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü: 60. Yıl Armağan Kitabı (s.191-200)* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Atılgan, D. (2008). "Türkiye'de Üniversite Kütüphanelerinin Tarihi". *Türk Kütüphaneciliği*, 22(4): 451-458.

Balcı, A. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, PAGEM Akademi Yayınları, Genişletilmiş, Gözden Geçirilmiş 8.Baskı, Ankara.

Baydur, G. (1974). "Amerikan Kongre Kütüphanesi Sınıflandırma Sistemi (LC classification)". *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4): 219-226. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1910/18841705/1689 (Erişim Tarihi: 05.08.2019).

Baysal, J. (1987). *Kütüphane Teknisyenleri İçin Teknik Hizmetler.* (N. Tuncer, Çev.) Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Bayter, M. (2004). "Geleneksel Kataloglamadan Elektronik Ortamdaki Bilginin Organizasyonuna Geçiş". D. Atılgan (Yay. haz.). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluşunun 50. Yılına Armağan* içinde (s. 108-119). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Bayter, M. (2008). *Türkçe Web Belgelerinin Kataloglanması: Bir İş birliği Modeli Önerisi*. Ankara Üniversitesi, Yayımlanmamış DoktoraTezi, , Ankara.

Bayter, M. (2012). "AAKK, AAKK1, AAKK2, AAKK3 ve RDA"[Bildiri]. S. Kurbanoğlu, U. Al, P. Lepon Erdoğan, Y.Tonta, N. Özenç Uçak (Yay. Haz.). *3. Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s. 169-175). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. http://by2012.bilgiyonetimi.net/proceedings/bildiri_kitap_2012.pdf (Erişim Tarihi:10.06.2019).

Bezirci, P. ve Özyürek, M. (2019). "Engelliler için Bilgiye Engelsiz Erişim Hizmetleri: İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Engelsiz Bilgi Merkezi". P.Bezirci (Ed.). *Bilgiye Erişimde Engellilere Yönelik Kütüphane Uygulamaları* (s. 13. 28). İstanbul: Hiper Yayın.

Binark, İ. (1980). *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri***.** Ankara: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı Yayını.

Binici, K. (2017). "Bireysel Yönetim Yazılımlarının İşlev ve Özellikleri". H.Odabaş ve M.A. Akkaya(Ed.), *Bilişim Teknolojilerinin Bilgi Merkezlerine ve Hizmetlerine Etkileri* (87-104.İstanbul: Hiper Yayın

Binici,K.(2019). *NLM*.https://slideplayer.biz.tr/slide/3739583/%20Kas%C4%B1m%20ekle (Erişim Tarihi: 11.07.2019).

Bitri, E., (2019). *Kütüphane ve Bilgi Bilimin Kuramsal Temelleri ve Bir Temel Önerisi.* Ankara Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Borders, B. (2009). *A Brief History of Social Media*.
http://copybrighter.com/history-of-social-media (Erişim Tarihi: 05.10.2019).

Bozkurt, A, (2014). "Ağ Toplumu ve Bilgi". *Türk Kütüphaneciliği, 28*(4): 510-525. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/2488/2498 (Erişim Tarihi: 03.05.2019)

Cengiz, S. ve Kopuz, E. (2013). "Müze Kütüphaneleri ve Ödemiş Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi Kütüphanesi". *Türk Kütüphaneciliği*, 27(3):515-525. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/viewFile/274/268 (Erişim Tarihi: 04.08.2019).

Chakrabarti, A. (2016). "Social Media and Libraries". *A Symbıotıc Relatıonshıp For 21 St Century*, 6: 32–43.

Cihangir, Y. (2010). *Avrupa Birliği Bilgi Toplumu Projeleri ve Üniversite Kütüphaneleri.* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Cinol, G. (1971). "Dizin türleri". *Türk Kütüphaneciliği*, *20*(3):14-146.

Coşkun, C. Bayram, Ö., Holt, İ. ve Karasözen, B. (2007). *Kurumsal Arşiv Oluşturma Rehberi*, Ankara: Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu.

Çağlar, N. G. (2006). *Üniversite Kütüphanelerinde Halkla İlişkiler ve Başkent Üniversitesi Kütüphanesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. http://www.bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/xmlui/handle/2062/285?show=full (Erişim Tarihi: 08.06.2019).

Çakın, İ. (1982). "Kütüphanecilikte Felsefi Yaklaşım". *Türk Kütüphaneciliği. 31*(4): 155-157. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1571/1562 (Erişim Tarihi: 10.12.2019).

Çakın, İ. (1991). "Araştırma Faaliyetleri ve Kütüphaneler". *Türk Kütüphaneciliği*. 5(4):154-155.

Çakın, İ. (2005). "Cumhuriyet'ten Günümüze Bilgi Profesyonellerinin Eğitiminde Başlıca Yönelişler". *Türk Kütüphaneciliği*, *19*(1): 7-24.

Çakın, İ. (2011). *Bilgi ve Belge Yönetimine Giriş. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 2011 Ders Notları*. Ankara. http://egitim.bilgiyonetimi.net/mod/resource/view.php?id=509&redirect=1F (Erişim Tarihi: 12.10.2019).

Çakın, İ. (2013). "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Kütüphanecilik Eğitimi". B. Yılmaz (Ed.). *Anadolu Kütüphaneleri* içinde (s. 387-404). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Çakmak, T. (2018). "Bilginin Düzenlenmesinde Yenilikler: Avrupa'da ve Türkiye'de RDA Uygulamalarına Yönelik Bir Değerlendirme". *Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Bilgiye Erişim/Kataloglama Sorunları Sempozyumu içerisinde* (s. 23-44). İstanbul: Hiper Yayın.

Çelik, A. ve Uçak, N. (1993). "Üniversite Kütüphaneleri Üzerine". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 10*(2): 115–121.

Çelik, S. (2011). "Üniversite Kütüphaneleri: Amaç, Görev, İşlev, Öğretim ve örgüt Yapısı". *Doğuş Üniversitesi Dergisi, 1*(2): 52–62.

Çolaklar, H. (2019). *Türkiye'de Tıp Kütüphaneleri: Elektronik Süreli Yayın Hizmetlerinin yönetimi.* İstanbul:Hiper Yayın.

Çukadar, S., Gürdal, G., Çelik, S. ve Kahvecioğlu, K. (2011). "Türkiye'de Üniversite Kütüphaneleri: Mevcut Durum ve Gelecek*"*.[Bildiri]. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar*. İstanbul. http://eprints.rclis.org/17632/1/uyk2011_s_2426_2439.pdf (Erişim Tarihi: 20.11.2019).

Dalkıran, Ö. (2013). "Teknolojinin Kütüphanelere Etkisi: Bilgi Kaynakları Açısından Bir Yaklaşım". *Bilgi Dünyası,* 14(1): 172-190. http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/376/415 (Erişim Tarihi: 25.09.2019).

Dernekler Kanunu. (2004). *Resmî Gazete,*5253, 4 Kasım 2004. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/11/20041123.htm (Erişim Tarihi: 16.08.2019).

Dewey, M. (1993). *Dos 20 Dewey Onlu Sınıflama 4 Cilt Takım*. Ankara: Milli Kütüphane Başkanlığı

Dinçer, Ö ve Fidan, Y. (1998). *İşletme Yönetimine Giriş. 3.bs*. İstanbul: Beta Yayınları.

DSpace (2020). *About DSpace*. https://duraspace.org/dspace/about/ (Erişim Tarihi: 18.04.2020).

Engin, O.A. (2005). "Bilginin İnsan Hayatındaki Yeri ve Önemi". *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 11, 427-453.* https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/31438 (Erişim Tarihi: 19.09.2019).

Erdoğan, İ. (2003). *Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı ve İstatiksel Yöntemler Analiz ve Yorumlar*. İzmir: Pozitif Matbaacılık.

Er-Koçoğlu, N. (2018). "Türkiye'de Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Mezunlarının Özel Sektörde İstihdamına Yönelik Çevrimiçi Yayımlanan İş İlanlarının İçerik

Analizi". *DTCF Dergisi, 58*(1): 1138-1160. http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/5323/5506 (Erişim Tarihi: 12.05.2019).

Ersoy, A. (2009). *Yaşam Boyu Öğrenme ve Türkiye'de Halk Kütüphaneleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. https://www.ulusaltezmerkezi.net/yasam-boyu-ogrenme-ve-turkiyede-halk-kutuphaneleri/ (Erişim Tarihi: 16.09.2019).

Ersoy, O. (1962). "Kütüphaneciliğimizle İlgili Belgeler". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XI*(1-2): 22-28.

Evans, G., ve Saponaro, M. Z. (2005). *Developing Library and İnformation Center collections*. [AdobeDigitalEditions sürümü]. https://archive.org/details/developinglibrary00edwa/page/70/mode/2up (Erişim Adresi: 28.06.2019).

Facebook. (2020). https://www.facebook.com/durmusgunaykutuphane/ (Erişim Tarihi: 16. 01.2020).

Fenerci, T. (2011). *Bilgi Literatürü*. Yayımlanmamış Ders Notu, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara Üniversitesi, Ankara. https://acikders.tuba.gov.tr/course/view.php?id=129 (Erişim Tarihi: 18.03.2019).

Fidzani, B. T. (1995). "User Education In Academic Libraries A Study Of Trends And Developments In Southern Africa" [Bildiri]. *61st IFLA General Conference - Conference Proceedings - August 20-25 1995*.Botswana: University of Botswana Library. http://archive.ifla.org/IV/ifla61/61-fidb.htm (Erişim Tarihi: 20. 08.2019).

Gardner, R. K. (1981). *Library Collections: Theirorigin, Selection, and Development*. New York: McGraw-Hill.

Goswami, M. (2018)." Effects of Environment al Factors on Preservation of Library Documents". *International Journal of Library and Information Studies. 8*(2): 42-47. http://www.ijlis.org/img/2018_Vol_8_Issue_2/42-47.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2019)

Güçlü, N. ve Sotirofski, K. (2006). "Bilgi yönetimi". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4*(4):351-371. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/256354 (Erişim Tarihi: 18.09.2019).

Gürdal, G., Holt, İ., Keten, B., Türkfidanı, A., Çelik, S., Kutlutürk, L. (2013). Açık Bilimsel Bilgi Dünyası ANKOSLink 2013 Yıllık Toplantısı. 27 Nisan 2013, Antalya. https://openaccess.dogus.edu.tr/xmlui/handle/11376/8#sthash.0ToJpEJk.dpbs (Erişim Tarihi: 12.06.2019).

Gürkan, Ü. (2019). *Hukuk Sosyolojisine giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Haravu, L.J. (2009). "EmergingInitiatives in Library ManagmentSystems*"*[Bildiri]. *International Conference on Academic Libraries Konferansında Sunulan Bildiri,* Delhi. http://crl.du.ac.in/ical09/papers/index_files/ical-39_238_538_1_RV.pdf (Erişim Tarihi: 09.11.2019).

Hilyer, L. A. (2006). Inter Library Loan and Document Delivery: Best practices for Pperating and managing İnter Library Loan Services in all Libraries". *Journal of İnterlibrary Loan*, 16(1-2). https://bit.ly/39qvnvS (Erişim Tarihi: 09.12.2019).

IFLA (2019). *About the Acquisition and Collection Development Section*. https://www.ifla.org/about-the-acquisition-collection-development-section (Erişim Tarihi: 18.11.2019).

Irzık, G. (2005). "Bilgi Toplumu mu ve Enformasyon Toplumu mu?". *Analitik-Eleştirsel Bir Yaklaşım içinde*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Işık, D. (2010). *Üniversite Kütüphanelerinde Kullanıcı Eğitimi: Ankara'daki Devlet Üniversite Kütüphanelerindeki Uygulamalar ve Elektronik Ortamda Kullanıcı Eğitimi İçin Öneriler.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. http://bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/jspui/bitstream/2062/249/2/743.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2019).

Işık, H., Kılıç, S. Ve Delibaş, B. (2019). "Kaynak Tanımlama ve Erişim (RDA) Formatının Üniversite Kütüphanelerinde Uygulanması: İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama ve Üstveri Bölümü Örneği". *Türk Kütüphaneciliği,* *33*(4):388-394. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/3053 (Erişim Tarihi: 12.08.2019).

İthenticate. (2020). *İthenticate Nedir?.* http://www.ithenticate.com/ (Erişim Tarihi: 11.04.2020).

Johnson, P. (2004). *Fundamentals of Collection Development and Management* (4th.). American Library Association. https://www.alastore.ala.org/content/fundamentals-collection-development-and-management-fourth-edition (Erişim Tarihi:08.05.2019).

Kalın, F. (2014). *RudolfOtto'da Din, Kutsallık ve Mistik Tecrübe*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Kaplan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri* (11.Baskı). Ankara.

Karataş, M. (2002). *Ankara Üniversitesi Fakülte Kütüphanelerinde Derme Geliştirme Çalışmaları*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Karakaş, S. (1999). "Türkiye'de İlk Kütüphanecilik Bölümü'nün Kuruluşu ve Emily Dean. *Türk Kütüphaneciliği*, 13(4):376-396.

KBS (2020). *Ana sayfası.* https://www.kbs.gov.tr/TMYS/gen/login.htm (Erişim Tarihi: 18.01.2020).

Keseroğlu, H. (2019). "Kütüphane Üstüne Bir Deneme". M.A. Akkaya ve H. Odabaş (Ed). *Bilgi Merkezleri: Kütüphaneler-Arşivler-Müzeler* (s.11-19) . İstanbul: Hiperyayın.

Kızılöz, T. (2017). *Ankara'daki Üniversite Kütüphanecilerinin Mesleki Etik Konusundaki Bilinç ve Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara. http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/Tu%C4%9Fba%20K%C4%B1z%C4%B1l%C3%B6z.pdf(Erişim Tarihi: 12.09.2019).

KİTS (2020). *Kütüphaneler arası İş birliği Takip Sistemi.* https://kits.ankos.gen.tr/ (Erişim Tarihi: 23.01.2020).

Konya, Ü. (2017). *Yerel Yönetimler ve Kütüphane Hizmetleri: İstanbul'da Belediye Kütüphaneleri.* İstanbul: Hiper Yayın.

Koşay, H. Z. (1960). "Kütüphanelere Dair". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, IX*(1-2): 36-40.

Köseali, G. (2018). "Bugünün Z Kuşağı Olarak Bilgi Profesyonellerinin Nitelikleri"[Bildiri]. D.Işık (Ed). *III. Uluslararası Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğrenci Kongresi: Bildiriler* (s. 49-56).Ankara. http://bby2018kongre.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/444/2018/06/III.-BBY-B%C3%B6l%C3%BCm%C3%BC-%C3%96%C4%9Frenci-Kongresi-Bildiriler.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2019).

Külcü, Ö. ve Dalkıran, Ö. (2013). "Bilgi Profesyonellerinin Meslek Derneklerine Bakışı: TDK ve ÜNAK Örneklerinin Değerlendirilmesi". *Türk Kütüphaneciliği*, 27(2):340-360. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/811477 (Erişim Tarihi: 23.09.2019).

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2019). Kültür ve Turizm Bakanlığı Resim ve Heykel Müzeleri Yönetmeliği. https://kms.kaysis.gov.tr/(X(1)S(qa0hvs0unsztq2xzfnhjhu51))/Home/Goster/39888?AspxAutoDetectCookieSupport=1 (Erişim Tarihi: 12.11.2019).

Koç Üniversitesi Suna Kıraç Library (2020). https://libguides.ku.edu.tr/?b=s (Erişim Tarihi: 04.05.2020).

Library of Congress. (t.y). Library of Congress Classification. https://www.loc.gov/catdir/cpso/lcc.html(Erişim Tarihi:09.10.2019).

McCarthy, E. D. (2002). *Bilgi Kültürü: Yeni Bilgi Sosyolojisi*. (A. F. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.

McGraw, H.F. (1956). "Policies and Practices in Discarding". *In Library Trends, 4*(3: 269-282. https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/5648 (Erişim Tarihi: 17.06.2019).

Murray, T. E. (2015). "Applying Traditional Librarian Shiptonewroles for Special Librarians". *Journal of Library Administration, 54*(4): 27-336.
doi:10.1080/01930826.2014.924321 (Erişim Tarihi: 19.07.2019).

Munro, B. ve Philps, P. (2008). "A collection of İmportance: The Role of Selection in Academic Libraries". *Australian Academic and Research Libraries, 39*(3): 149–170. https://doi.org/10.1080/00048623.2008.10721347 (Erişim Tarihi: 26.05.2019).

Odabaş, H. ve Polat, C. (2011). "Türkiye'de Üniversite Kütüphaneleri Standartları". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (45): 321–346. İndirilenler\Documents\acarindex-1423872027.pdf (Erişim Tarihi: 15.08.2019).

Odabaş, H. (2012). "Türkiye'de Bilgi Merkezleri ve Hizmetleri Algısı" [Bildiri]. F. Subaşıoğlu, O. Gürdal ve T. Fenerci (Ed.) *Bilgi Eksenli Kuram ve Uygulamalar Sorgulayıcı ve Çözümleyici Yaklaşımlar Sempozyumu* (s. 385-401). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Odabaş, H. (2013). "Arşivlerde Kullanıcı Hakları: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivleri Örneği". *Osmanlı Coğrafyası Kültürel Arşiv Mirasının Yönetimi ve Tapu Arşivlerinin Rolü Uluslararası Kongresi* (s. 717-728). İstanbul.

Odabaş, H. (2016). "Gelecekte Kütüphaneler ve Üniversite Kütüphanelerinde Yenilikçi Yaklaşımlar". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3):797-811. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/265483 (Erişim Tarihi: 27.08.2019).

Odabaşoğlu, A. (2016). *Bilim İnsanlarının Açık Erişimli Dergiler Konusundaki Bilinç ve Tutumları: Başkent Üniversitesi Örneği*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

OpenDOAR (2020). Turkey OA Statics. https://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_by_country/tr.software_name.html (Erişim Tarihi: 04.05.2020).

Öğüt, A. (2001). *Bilgi Çağında Yönetim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özdamar, K. (2015). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi Cilt 1*. Ankara: Nisan Yayınevi

Özdemirci, F. (2007). "Üniversitelerde Belge Yönetimi ve Arşivler". *Türk Kütüphaneciliği, 21*(2):218-229.

Özel, N. (2015). "Bilginin Düzenlenmesine Yönelik Yeni Bir Standart: Resource Description and Access (RDA)". *Bilgi Dünyası,16*(1): 23-44.

Özel, N. (2019). "Eğitim, Kültür ve Bilgi Merkezleri Olarak Müzeler". M.A. Akkaya ve H. Odabaş (Ed*). Bilgi merkezleri: Kütüphaneler-Arşivler-Müzeler* (s.427-458) . İstanbul: Hiper Yayın.

Öztürk, İ. (2009). *Bilgi Yönetimi Sürecinde Bilginin Paylaşılması ile İlgili Bir Araştırma*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. https://katalog.marmara.edu.tr/eyayin/tez/T0064072.pdf(Erişim Tarihi: 26.09.2019).

Özgüven, Ü. (2019). *Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerini Geliştirmede Kullanıcı Eğitiminin Rolü.* Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı. http://acikerisim.bartin.edu.tr/bitstream/handle/11772/1972/ulku_tez.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 18.11.2019).

Pettigrew, K.E., Fidel, R. ve Bruce, H. (2001). "Conceptual Frameworks in İnformation Behavior". *AnnualReview of Information Science and Technology,* 35:43-78. https://eric.ed.gov/?id=EJ639575 (Erişim Tarihi: 14.08.2019).

Polat, C. (2005). "Bilgi Okuryazarlığı ve Üniversiteler". M. Emin Küçük (Haz.). *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan* (s. 261-277). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Polat, C. (2012). *Derme Geliştirme.* Yayımlanmamış Ders Notu. Erişim adresi: https://polatcoskun.wordpress.com/ (Erişim Tarihi: 16.09.2019).

Polat, C. (2017). "Elektronik Kaynak Yönetimi". H. Odabaş ve M. A. Akkaya (Ed.).*Bilişim Teknolojilerinin Bilgi Merkezlerine ve Hizmetlerine Etkileri* (227–252) . İstanbul: Hiper Yayın.

Polat, C. (2019). "Üniversite Kütüphaneleri". M.A. Akkaya ve H. Odabaş (Ed*). Bilgi Merkezleri: Kütüphaneler-Arşivler-Müzeler* (s.225-258) . İstanbul: Hiper Yayın.

Prytherch, R. J. (2006). *Harrod'sLibrarians' Glossaryand Reference Book.* Hampshire: Gower House.

Rouse, W.B. ve S. H. Rouse. (1984). "HumanİInformation Seeking and Design of İnformation Systems". *Information Processingand Management,20*(1,2):129-138. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/030645738490044X (Erişim Tarihi: 19.05.2019).

Rowley, J. ve Hartley, R. (2008). *Organizing Knowledge: An İntroduction Tomanaging Access to İnformation*. Aldershot: Ashgate.

Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2004). "Bilgi Toplumu ve Toplumun Bilgilenmesinde Kütüphanelerin Rolü". *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu* (s. 330-338) Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5/ (Erişim Adresi: 09.06.2019).

Rukancı F. ve Anameriç H. (2017). "Belgelerle Türk Kütüphanecilik Tarihi (1960-1980): Retrospektif Bir Değerlendirme (II)". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21*(1):71-95.

Sahoo, J. (2004). "Preservation of Library Materials: Some Preventive Measures". *OHRJ*, *47*(1):105-114.

Sefercioğlu, N. (1967). "Tasnif Edilmiş Kütüphanelerde Yer Numarası Meselesi". *Türk Kütüphaneciliği,* s.96-100.

Stalling, W. ve Brown, L. (2007). *Computer Security. PrincipalsandParactice*. New York: Pearson.

Soysal, Ö. (2007). *Türk Kütüphaneciliği Bilginin Yazısı.* Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. https://www.slideshare.net/kutuphaneci/binder24-sml (Erişim Tarihi: 12.09.2019).

Subaşıoğlu, F. ve Gürdal Tamdoğan, O., (2014). "Ankara Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü'nün Kuruluş Öyküsü". *Türk Kütüphaneciliği, 28*(4):583-621. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48744/620182 (Erişim Tarihi: 18.12.2019).

Şentürk, B. (2019). "Milli Hafızamızın Kaynağı: Ulusal Arşivler". M.A. Akkaya ve H. Odabaş (Ed.). *Bilgi Merkezleri: Kütüphaneler-Arşivler-Müzeler* (s. 502-534). İstanbul: Hiper Yayın.

TDK Genel Türkçe Sözlük, (2020a). *Bilgi.* http://www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 05.04.2020).

TDK Genel Türkçe Sözlük, (2020b). *Kitap.* http://www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 05.04.2020).

TDK Genel Türkçe Sözlük, (2020c). *Veri Tabanı.* http://www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 05.04.2020).

TDK Genel Türkçe Sözlük, (2020d). *Teknoloji.* http://www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 05.04.2020).

TKD (t.y.). *Mesleki Etik İlkeleri.* http://kutuphaneci.org.tr/bildirgeler/mesleki-etik-ilkeleri/ ((Erişim Tarihi: 16.12.2019).

Toffler, A. (1981). *Üçüncü Dalga*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Toplu, M. (2009). "Mesleki Bir Örgüt Olarak Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Altmış Yıllık Gelişim Çizgisi". *Türk Kütüphaneciliği, 23*(4):678-741.

http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/542 (Erişim Tarihi: 26.05.2019).

Toplu, M. (2007). "Kütüphaneciliğin Etik Sorunu ve Türkiye Yaklaşımı". *Türk Kütüphaneciliği*, *21*(2):186-217.http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/61 (Erişim Tarihi:12.09.2019).

Tonta, Y. (2002). "Dijital Hizmetlere ve Kaynaklara Erişim". B. Yılmaz (Yay. Haz.). *Bilgi Toplumuna Doğru Halk Kütüphaneleri: PULMAN)-XT Türkiye Ulusal Toplantısı, 16-19 Kasım 2002, Milli Kütüphane,* ss. 81-88. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Tonta, Y. (2009). "Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği". *Türk Kütüphaneciliği,* 23(4):742-768.

Tunalı, İ. (2009). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Turnitin (2020). *Hakkımızda*. http://www.turnitin.com/about (Erişim Tarihi: 26.05.2020).

Tunçkanat, H. (1989). "Araştırma Olgusu ve Üniversite Kütüphanelerinin Üniversite İçindeki Yeri". *Türk Kütüphaneciliği, 3*(4):189-195.

TÜBESS. (2019). *TÜBESS nedir?* http://www.tubess.gov.tr/sss.html (Erişim Tarihi: 06.12.2019).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). *IX. Bilim ve Sanat Hürriyeti (madde 27),*7 Kasım 1982. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf (Erişim Tarihi: 27.06.2019).

Türkiye Bilimler Akademisi (2002). *Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunlar*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Uçak, N. Ö. (1997). "Bilgi Gereksinimi ve Bilgi Arama Davranışı". *Türk Kütüphaneciliği*, *11*(4):315-325. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1059 (Erişim Tarihi: 14.07.2019).

Uçak, N. Ö. (2000). "Bilgi Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım". *Bilgi Dünyası, 1*(1):143-159. http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/10693 (Erişim Tarihi:12.09.2019).

Uçak, N.Ö. ve Güzeldere, Ş.O. (2006). "Bilişsel Yapının ve İşlemlerin Bilgi Arama Davranışı Üzerine Etkisi. *Türk Kütüphaneciliği, 20*(1):7-28. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/10/10 (Erişim Tarihi: 05.12.2019).

Uçak, N. Ö. (2008). "Kütüphanecilik ve Bilgi Yönetimi Literatüründe Kullanıcı". *Bilgi Dünyası, 9*(1). http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/170 (Erişim Tarihi: 18.11.2019).

ULAKBİM (2019). *Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı.* https://cabim.ulakbim.gov.tr/ekual/ (Erişim Tarihi: 25.11.2019).

Usta, A. (2010). "Kamu Görevlisinin Etik Amaç ve Ahlaki Yükümlülüğüne Yönelik Bir Değerlendirme". *İçişleri Bakanlığı Türk İdare Dergisi*, 82(468):159-181.http://etik.gov.tr/wp-content/uploads/2019/03/aydinusta-kamugorevlisininetikamacveahlakiyukumlulugu.pdf (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

Wilson, T. D. (1981). "On User Studies and İnformation Needs". *Journal of Documentation, 37*(1):3-5. https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/eb026702/full/html (Erişim Tarihi: 17.10.2019).

Wilson, T. D. (2000). "Human İnformation Behavior". *Informing Science: The International Journal of an Emerging Transdiscipline, 3*(2):49-56. https://bit.ly/2kaEb1d (Erişim Tarihi: 15.07.2019).

Yalçındağ, S. (1986). "Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler". *Amme İdaresi Dergisi,* 19 (1): 133-156.

Yıldırım, Z. (2018). *Çankırı Karatekin Üniversitesi Araştırma Görevlilerin İntihal Algısı.* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Yılmaz, B. (2009). "Bilgi ve Belge Yönetiminde Kütüphanecilikte Etik: Kuramsal bir yaklaşım". *Kamu Etiği Sempozyumu* (s. 395-404). Ankara: TODAİE.

Yılmaz, E. (2005). "Kullanıcı Hakları ve Sorumlulukları: Bir Standart Denemesi". *Türk Kütüphaneciliği*, *19*(3):1-18. http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/124 (Erişim Tarihi: 07.12.2019).

YORDAM (2020). *Kütüphane Otomasyonu*. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Q0L-Fkdj2-gJ:www.yordam.com/index.php%3Fp%3D2%26urunID%3D12+&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr#.Xoi0F4gzbIU (Erişim Tarihi: 03.12.2019).

YÖK (2014). *2023'e Doğru Türkiye'de Üniversite Kütüphaneleri: Mevcut Durum, Sorunlar, Standartlar ve Çözüm Önerileri.* https://openaccess.iyte.edu.tr/handle/11147/4316?show=full (Erişim Tarihi:28.09.2019).

YÖK (2019a). *Türlerine Göre Birim İstatistikleri*. https://istatistik.yok.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

YÖK (2019b). *Bilgi ve Yönetimi Programı Bulunan Tüm Üniversiteler*. https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10021 (Erişim Tarihi: 12.11.2019).

YÖK (2020a). *Üniversite Bazında Öğretim Elemanı Sayısı.* https://istatistik.yok.gov.tr/zkau/view/z_p_k/nDBQ98/6m8/1/Akademisyen%20Say%c4%b1lar%c4%b1.pdf (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

YÖK (2020b). *Üniversite Bazında Öğrenci Sayıları.* https://istatistik.yok.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 23.04.2020).

Yükseköğretim Kanunu (1981). *2547 Sayılı Yükseköğretim Kanun*, 6 Kasım 1981. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf (Erişim Tarihi: 05.10.2019).

ZBEÜ (2019a). *2019Veritabanları Listesi*. https://webkutuphane.beun.edu.tr/abone-olunan-veri-tabanlari.html (Erişim Tarihi: 12.10.2019).

ZBEÜ (2019b). *2019 Kitap Alma Koşulları.* https://webkutuphane.beun.edu.tr/politikalarimizkurallarimiz.html(12.10.2019).

ZBEÜ (2019c). *Kütüphane Web Sayfası.* Erişim adresi: https://webkutuphane.beun.edu.tr/ (12.10.2019).

ZBEÜ (2019d). *Ask a Librarian Uygulaması.* Erişim adresi: https://webkutuphane.beun.edu.tr/ (12.10.2019).

ZBEÜ (2019e). *Kaynak Talep Sistemi.* Erişim adresi: https://apps.beun.edu.tr/KTS/Kullanici/Giris?ReturnUrl=/KTS (12.10.2019).

ZBEÜ (2019f). *Açık Arşiv Sistemi*. Erişim adresi: http://acikarsiv.beun.edu.tr/xmlui/#sthash.DbWvYOBZ.dpbs (12.10.2019).

Zotero (2019). *Ana Sayfası*. Erişim adresi: https://www.zotero.org/ (27.10.2019).

EKLER

EK-1

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ PROF. DR. DURMUŞ GÜNAY KÜTÜPHANESİNDE ÇALIŞAN KÜTÜPHANECİLİK EĞİTİMİ ALMAYAN PERSONELE YÖNELİK SÜREKLİ EĞİTİM GEREKSİNİMİ ÖN DEĞERLENDİRME TESTİ

Bu anket çalışması, bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikli bireylerden oluşacak kütüphane personelinin sürekli eğitime ihtiyacının olup olmadığının araştırılması amacıyla yapılmaktadır. Görüş ve önerileriniz bizim için çok önemlidir. Bu nedenle aşağıdaki soruları cevaplamanızı, düşüncelerinizi belirtmenizi rica ediyorum, Lütfen, aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyarak, her ifadeyi gerçek durumunuzu yansıtacak şekilde uygun olan seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Hasan ÜSTÜNKOL

Çankırı Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

hasan.ustunkol@beun.edu.tr

1)**Bağlı Bulunduğunuz Üniversitenin Adı?**

2)**Cinsiyetiniz nedir?**

a-Kadın

b-Erkek

3)**Eğitim durumunuz nedir?**

a-İlkokul

b-Orta okul

c- Lise

d-Ön Lisans

e- Lisans

f- Lisansüstü

4)**Kurum unvanınız hangisidir?**

a-Bilgisayar İşletmeni

b-Memur

c-Teknisyen

d-Sürekli İşçi

e-Hizmetli

f-Diğer……..

5)**Çalıştığınız alan hangisidir?**

a-Satın Alma

b-Kataloglama

c-Elektronik Kaynaklar

d-Danışma/Ödünç Verme

e-Diğer (Lütfen yazınız)……..

6)**Kaç yıldır kütüphanede çalışıyorsunuz?**

a)1- 5

b)6-10

c)11-15

d)15 ve üstü

7)**Üniversite kütüphanelerinin uğraşı alanı "bilgi kaynakları ile kullanıcıları buluşturma" işlevinde, bahsi geçen "bilgi" aşağıdakilerden hangisine işaret eder?**

a) Doküman

b) Enformasyon

c)Veri

d)Belge

8)**Üniversite kütüphanelerinin kullanıcıları için en uygun bilgi türü aşağıdakilerden hangisidir?**

a) Toplumsal bilgi

b) Kültürel bilgi

c) Akademik bilgi

d) Felsefi bilgi

9)**Bilgi kavramının, üniversite kütüphaneleri açısından doğru tanımı aşağıdakilerden hangisidir?**

a) Bilgi; nesne ile içerik arasındaki ilişkiyi, karşılıklı iletişimi oluşturandır

b) Bilgi; toplumsal bir grup tarafından kabul edilen her türlü düşünce ve gerçektir.

c) Bilgi; bilimsel araştırma, gözlem ve öğrenme yoluyla elde edilen veridir.

d) Bilgi, farklılık yaratabilmenin temel hammaddesidir

10)**Akademisyenlerin bilgi gereksinimleri ve üniversite kütüphanesi ilişkisi bağlamında aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?**

a) Bilgiye hızlı ve zamanında erişmeleri esastır

b) Konu ayırımı gözetmeksizin her konuda bilgi gereksinimleri vardır

c) Zıt görüş ve farklı bakış açıları önemlidir.

d) Bilginin nitelikli ve yansız olması esastır

11)**Aşağıdakilerden hangisi üniversite kütüphanesinin çalışma alanlarından biri değildir?**

a) Gezici kütüphane hizmeti vermek

b) Oryantasyon programları düzenlemek

c) Araştırmacıların bilgi gereksinimlerini karşılamak

d) Koleksiyona yeni kaynaklar kazandırmak

12)**Türkiye'de üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitimi ilk hangi üniversitede başlamıştır?**

a) Ankara Üniversitesi

b) Atatürk Üniversitesi

c) Marmara Üniversitesi

d) Hacettepe Üniversitesi

13)**Aşağıdakilerden hangisi kütüphanecilik mesleği ile ilgili yanlış bir ifadedir?**

a) Çalıştıkları kurumlarda kaynak yöneticisi konumundadırlar

b) Çağın gerekliliklerinden dolayı sürekli bir gelişim halindedirler.

c) Bilgiyi en hızlı ve en verimli şekilde eriştirmek adına profesyonelleşme yolundadırlar

d) Akademik bilgi üretimi yapma öncelikli sorumluluklarındandır.

14)**Aşağıdakilerden hangisi üniversite kütüphaneleri ile ilgili doğru bir ifade değildir?**

a) Koleksiyonun niceliği işlevselliğini gösterir.

b) Akademik çalışmaları doğrudan destekler

c) Yeni teknolojilere çabuk ayak uydurmalıdır

d) Elektronik kaynaklar bakımından zengindir.

15)**Üniversite kütüphanelerinde kullanıcı grupları ile ilgili ifadelerden hangisi doğru değildir?**

a) Kullanıcı grupları akademisyenler, öğrenciler ve idari personelden oluşmaktadır.

b) Kütüphaneye dâhil edilecek basılı kaynakların seçim işlemine akademisyenler karar vermektedir.

c) Kullanıcılar, kütüphanenin var oluş amacını doğrudan etkileyen en önemli unsurların başında gelmektedirler

d) Öğrencilere ve akademisyenlere kullanıcı eğitim programları düzenlenmektedir

16)**Aşağıdaki birimlerden hangisi kütüphane birimleri arasında yer almaz?**

a) Kütüphaneler arası ödünç verme birimi

b) Satın alma birimi

c) Basın ve yayın birimi

d) Danışma birimi

17)**Aşağıdakilerden hangisi üniversite kütüphanelerinde derme geliştirme süreçlerinden biri değildir?**

a) Çeşitli yollarla sağlanan materyal kataloglama bölümünde kataloglanır

b) Kullanıcı istekleri doğrultusunda derme geliştirmeden sorumlu personel sipariş edilmesi istenen materyali sağlama bölümüne iletir.

c) Kataloglanan materyal rafa çıkartılır ya da elektronik ortamda kullanıcının hizmetine sunulur

d) Kataloglanan her kaynağa ciltleme işi yapılır

18)**Kütüphanede aradığınız kaynak kendi üniversite kütüphanenizde yok başka üniversite kütüphanesinde varsa, o kaynağa erişmek için en kısa sürede ne yapılmalıdır?**

a) Kütüphaneler arası ödünç verme yoluna gidilir.

b) Kullanıcı ilgili kütüphaneye yönlendirilir.

c) İlgili kütüphaneden yayının elektronik kopyası talep edilir.

d) Kitabın satın alınması için yayın istek formu doldurulur.

19)**Aşağıdakilerden hangisinde üniversite kütüphanelerini oluşturan altı temel öğe birlikte verilmiştir?**

a) Bina-Personel-Halkla İlişkiler-Kullanıcı-Bütçe-Yönetim

b) Bina-Personel-Bütçe-Koleksiyon- Kullanıcı-Teknoloji

c) Yönetim-Personel-Bütçe-Derme-Kullanıcı-Halkla İlişkiler

d) Daire Başkanlığı-Yönetim-Personel-Konsorsiyum-Derme-Kullanıcı

20)**Bir konu hakkında çalışma yapmak için kütüphaneye gelen kullanıcı ilk olarak ne yapmalıdır?**

a) Katalog tarama terminallerinden konusu hakkında arama yapmalıdır.

b) Konusu ile ilgili olan rafa gitmelidir.

c) İnternette Google arama motorunu kullanmalıdır.

d) Kütüphaneler arası iş birliğine başvurmalıdır

21)**Kütüphanede bulunan bir kitabın sırtında yer alan "813.42 K.18 2002 k.1" ifadesi aşağıdakilerden hangisini tanımlamaktadır?**

a) Dewey Numarası

b) LC Numarası

c) Cutter Numarası

d) Yer Numarası

22)**Aşağıdakilerden hangisi üniversite kütüphanelerinde kullanılan sınıflama sistemlerinden biridir?**

a) Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi

b) Tıp Kütüphanesi Sınıflama Sistemi

c) Halk Kütüphanesi Sınıflama Sistemi

d) Hukuk Kütüphanesi Sınıflama Sistemi

23)**Aşağıdaki eşleşmelerden hangisi yanlıştır?**

a) Kütüphane sınıflama sistemi (Dewey Onlu Sınıflama Sistemi, Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi)

b) Kaynakça hazırlama programları (Zotero/Mendeley/EndNote)

c) Uluslararası standart kitap ve dergi numarası (ISCN – ISSC)

d) Kütüphane otomasyon sistemi (Yordam, Koha)

24)**Kütüphane kataloğundan erişilen numara ile eşleştirilen bilgilerden hangisi doğru değildir?**

956.101543/ÖZT 2001 k.1

a) 956.101543/ÖZT 2001 k.1: Yer numarası

b) ÖZT: Yazar numarası

c) 956. 101543: Sınıflama numarası

d) k.1: Cilt sayısı

25)**Aşağıdakilerden hangisi derme seçimini etkileyen faktörlerden biri değildir?**

a) Kullanıcının türü

b) Kütüphanenin hedefi ve amacı

c) Personelin beklentisi

d) Kütüphanenin fiziksel durumu

26)**Bilgi merkezini oluşturan unsurlardan hangisi üniversite kütüphanesinin mutfağı, kalbi, malzemesi, girdisi ve çıktısı konumundadır?**

a) Derme

b) Bina

c) Personel

d) Bütçe

27)**Aşağıdakilerden hangisi derme geliştirmenin kullanıcılara yararlarından biri değildir?**

a) Bilgi ve belge ihtiyaçlarını karşılamak

b) Sosyal ve kültürel gelişimlerini desteklemek

c) Teknolojik gelişmelere ayak uydurmalarını sağlamak

d) Yabancı kaynakların önemini anlamalarını sağlamak

28)**Aşağıdakilerden hangisi günümüzdeki derme kavramı ile ilgili doğru bir ifade değildir?**

a) Basılı materyallerden çok elektronik olanlar kütüphanelere alınmaya başlandı.

b) Kütüphane dermesinin niceliği ve kapsamı gün geçtikçe gelişiyor.

c) Bilgi merkezlerinde sağlama satın alma, bağış, değişim, lisanslama ve elektronik yöntemlerle yapılır.

d) Kütüphane somut bir mekândır, kaynakları sadece somut varlıklardır.

29)**Aşağıdaki modüllerden hangisi kütüphane otomasyon programında bulunmaz?**

a) Kataloglama

b) Üye-Ödünç

c) Sipariş

d) Taşınır

30)**Kütüphanede bulunan basılı ve elektronik kaynakları aynı anda taramak için ne yapmalıyız?**

a)Abone olunan veri tabanlarında arama yapmalıyız

b) Kaynak talep sisteminde arama yapmalıyız.

c) Kütüphanemizin web sayfasında bulunan arama kutusunu kullanmalıyız.

d) Basılılar için kütüphanede, elektronikler için internette arama yapmalıyız.

31)**Kütüphanedeki raflar neye göre ayrılmıştır?**

a) Yazarlarına

b) Konularına

c) Kitabın boyutuna

d) Yayın yıllarına

32)**Türkçe elektronik süreli yayınlar hakkında çalışma yapan bir kullanıcı aşağıdaki veri tabanlarından hangisine başvurmalıdır?**

a) Dergionline

b) Superonline

c) İdealonline

d) Hiperonline

33)**Aşağıdakilerden hangisi asıl kaynağa ulaşmak için kullanılan bilgi erişim araçlarından biri değildir?**

a) Bibliyografyalar

b) Kavram Dizini

c) Almanaklar

d) İndeksler

34)**Türkçe elektronik kitaplarla ilgili bir araştırma yapan kullanıcı aşağıdaki veri tabanlarından hangisini en çok kullanır?**

a) HukukKitap

b) HiperKitap

b) İdealKitap

d) TürkKitap

35)**Sosyal bilimler alanında araştırma yapan bir akademisyen aşağıdaki veri tabanlarından hangisini sıklıkla kullanıyordur?**

a) Up to Date

b) Clinical Key

c) The Cochrane Library

d) JSTOR

36)**Aşağıdakilerden hangisi ulusal bir atıf dizini veri tabanıdır?**

a) DizinTürk

b) AtıfTürk

c) HiperAtıf

d)SOBİAD

37)**Kütüphanede yabancı dil öğrenme isteyen bir kullanıcının aşağıdaki veri tabanlarından hangileri ihtiyacını karşılar?**

a) Jstor, British Language

b) Ovid , OCLC

c) Rosetta Stone , Mango

d) SOBİAD, Marefa

38)**Kütüphane içinde eriştiği veri tabanlarına erişme yetkisi olan kullanıcı, kaynağa evden de erişmek istediğinde ne yapmalıdır?**

a)Proxy ayarlarını değiştirmesi gerekmektedir.

b)Dosya bilgilerini harici bellek ile taşımak zorundadır.

c)ILL sistemini kullanması gerekmektedir.

d)Kütüphaneden evde kullanma yetkisi talep etmelidir.

39)**Aşağıdakilerden hangisi "Açık Erişim Arşivi" ile ilgili doğru bir ifade değildir?**

a) İnternet erişimli arşivlerdir.

b) Ücretsiz arşivlerdir.

c) Yasal sorumluluğu olmayan arşivlerdir.

d) Farklı formatlardaki bilgi kaynağına erişim sağlayan arşivlerdir.

40)**Aşağıdakilerden hangisi üniversitelerin açık erişimi tercih etme sebeplerinden biri değildir?**

a) Bilimsel etkileşimi artırmak

b) Akademisyenlerin atıf oranını yükseltmek

c) Kütüphane iş yükünü hafifletmek

d) Kurumsal saygınlık sağlamak

41)**Aşağıdakilerden hangisi açık erişim ile ilgili bir terim değildir?**

a) Dspace

b) Wordpress

c) Kurumsal Arşiv

d) OpenAIRE

42) **"Türkiye' de Madenler" konulu çalışma yapmak için bu konuda yazılmış tezlere ihtiyacı olan bir kullanıcı hangi veri tabanına başvurmalıdır?**

a) Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi

b) Milli Kütüphane Tez Merkezi

c) Cumhurbaşkanlığı Külliye Kütüphanesi Tez Merkezi

d) ULAKBİM Tez Merkezi

43)**Aşağıdaki materyallerden hangisi açık erişim arşivinde bulunmaz?**

a) Personel bilgileri

b) Açık Ders Materyalleri

c) Konferans bildirileri

d) Lisansüstü tezler

44)**Üniversite kütüphaneleri, tez merkezinde yayınlama izni olmayan tezlerin kopyalarına hangi sistem üzerinden istekte bulunabilir?**

a) EBYS (Elektronik belge yönetim sistemi)

b) KİTS (Kütüphaneler arası işbirliği takip sistemi)

c) KTS (Kaynak talep sistemi)

d) TÜBESS (Türkiye belge sağlama sistemi)

45)**Yabancı tezlere erişmek için aşağıdaki veri tabanlarından hangisini kullanmak gerekmektedir?**

a) ProQuest tez veri tabanı

b) Scopus tez veri tabanı

c) Mango tez veri tabanı

d) Ekual tez veri tabanı

46)**Aşağıdakilerden hangisi referans kaynağı değildir?**

a) Ansiklopediler

b) Sözlükler

c) Haritalar

d) Kitaplar

47)**Aşağıdakilerden hangisi kütüphanede uyulması gereken etik kurallardan biri değildir?**

a) Kütüphane dermesine kaynak seçilirken sansür koyan kişi, kurum ve meslek gruplarıyla mücadele edilmelidir.

b) Bilginin kapsamına giren her türlü gelişme ile ilgilenmek sadece kütüphanecinin görevidir

c) Personel hizmet politikaları doğrultusunda objektif ve doğru olmalıdır.

d) Kullanıcıların bireysel hakları (bilgi alma veya arama, ödünç alma) korunmalıdır.

48)**Aşağıdakilerden hangisi mesleki gelişim için diğerlerine göre daha az gereklidir?**

a) Sosyal geziler

b) Derneklere üyelik

c) Toplantılara katılım

d) Sürekli Eğitim

49)**Aşağıdakilerden hangisi kütüphanecilerin mesleki derneklerinden biri değildir?**

a) Türkiye Bilgi ve Belge Yöneticileri Derneği

b) Türk Kütüphaneciler Derneği

c) Avrasya Kütüphaneciler Derneği

d) Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği

50)**Kütüphane çalışmalarını duyurmak, hizmetlerini daha iyi tanıtmak adına yapılacak en etkili halkla ilişkiler çalışması aşağıdakilerden hangisidir?**

a) İlan panosu

b) Sergiler

c) Sosyal medya

d) Broşür

51)**Aşağıdakilerden hangisi ile intihali önleyemezsiniz?**

a) Atıf bilgisi vererek

b) Dipnotlar kullanarak

c) Kaynakça göstererek

d) Yazardan onay alarak

52)**Aşağıdakilerden hangisi kütüphanelerde halkla ilişkiler için yapılması gerekenlerden biri değildir?**

a) Üretimin artırılması

b) Hizmet içi eğitim

c) Konuyla ilgili yayınlar yapılması

d) Personelin kendini geliştirmesi

53)**Tez çalışması için kaynakça gösterme programına ihtiyacı olan bir kullanıcıya aşağıdakilerden hangisi önerilmez?**

a) Mendeley

b) EndNote

c) Zotero

d) Google Drive

54)**Üniversite ve araştırma kütüphanelerine en uygun fiyatla elektronik kaynak imkanı sağlayan, kütüphaneler arasında işbirliği modeli geliştiren konsorsiyum aşağıdakilerden hangisidir?**

a) ANKOS

b) ÜNAK

c) KİTS

d) TKD

55)**Ulusal ve uluslararası bilimsel yayın üretiminin artırılması amacıyla dünyanın önde gelen veri tabanı üreticileri ile yaptığı ulusal lisans anlaşmalarıyla üniversitelere ücretsiz veri tabanı imkânı sunan projenin adı aşağıdakilerden hangisidir?**

a) ANKOS

b) EKUAL

c) UBYT

d) ARBİS

56)**Aşağıdakilerden hangisi kütüphanede iş sağlığı ve güvenliğine yönelik alınması gereken tedbirlerden biri değildir?**

a) Kütüphanede toz akarları ve haşereler varsa kitapların korunması adına ilaçlama yapılmalıdır.

b) Tüm alanların kullanımı ve işleyiş amaçlarına uygun yerleşim planı olmalıdır.

c) Çalışma alanlarında uygun havalandırmanın bulunup bulunmadığı kontrol edilip gerekli tedbirler alınmalıdır.

d) Kütüphane ortam sıcaklığı kışın sıcak, yazın ise soğuk olmalıdır.

57)**Aşağıdakilerden hangisi kütüphane kullanım kurallardan biri değildir?**

a)n Tüm kütüphane kullanıcıları, ortak çalışma alanlarında sessizlik kuralına titizlikle uymak zorundadırlar.

b) Akademik, İdari personel ve üniversiteye kayıtlı öğrenciler kütüphaneye üye olabilirler.

c) Ödünç aldığı kitap ve diğer materyali en geç ödünç verme süresi sonunda iade etmeyen kişiden geçen her gün için para cezası alınır.

d) Ödünç alınan materyalin yıpratılması veya kaybedilmesi durumunda "Taşınır Mal Yönetmeliği" hükümlerine göre kaynak kayıttan düşürülür.

58)**Aşağıdakilerden hangisi kütüphane yönetmeliklerinde belirtilen ödünç verilemeyecek bilgi kaynaklarından biri değildir?**

a) Tezler

b) Süreli yayınlar

c) Ansiklopediler

d) Sanat kitapları

59)**Bir kişinin eserinde başka kişilerin bilgi, ifade, fikir ve düşüncelerini kaynak göstermeksizin kendisine aitmiş gibi kullanması aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilmiştir.**

a) İntihal

b) İhlal

c) Kopyalama

d) Baskı

60) **Aşağıdakilerden hangisi kütüphanede bilgi kaynaklarının çalınmasına yönelik alınacak tedbirlerden biri değildir?**

a) Önemli ve pahalı kaynakların ödünç verilmemesi

b) Giriş kapısına güvenlik konulması

c) Kitaplara elektronik şeritlerin yapıştırılması

d) Güvenlik kapılarının konulması

61) **Kütüphaneye gelen bir kullanıcı intihal konusunda bir çalışma yapıyorsa hangi veri tabanlarına bakmalıdır?**

a) Ebrary, Zotero

b) Mango, Nature

c) Turnitin, İThenticate

d) Ovid, Macmilan

62. Lütfen aşağıdaki önermeleri kendinize en uygun seçeneği seçmek suretiyle tamamlayınız.

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Kütüphanecilik eğitimi almayan personellerin sürekli eğitim programlarına ihtiyaçları vardır.					
Kütüphanecilik eğitimi almış personel tarafından diğer personellere belirli günlerde sürekli eğitim programları uygulanmalıdır.					
Bu eğitimler aynı zamanda diğer personelin takım çalışmalarında etkin, teknolojiyi kullanabilen birer birey olmasını sağlayacaktır.					
Kütüphaneciler bölüm hakkında yeni gelişmeleri diğer personellere aktarmalıdır.					
Bu çalışma ile personelin bilgiye en kısa sürede ulaşması da sağlanmış olacaktır.					
Bu çalışma kurum içi bütünlük sağlayacağından yararlı olacaktır.					
Personel halkla ilişkiler ve etik konusunda daha donanımlı olacaktır.					
Çalışma ile üniversite kütüphanelerinde hizmet içi eğitimin önemi anlaşılacak ve diğer üniversitelerde buna yönelik çalışmalar yapacaktır.					
Kütüphaneciler verdikleri bu eğitimlerle hem kendi mesleki becerilerini geliştirecek aynı zamanda bu alandaki gelişmeleri sürekli takip etmiş olacaklardır.					
Bu çalışma ile hem kütüphaneler de başarı artacak hem de üniversitelerde kalite katlanacaktır.					

EK- 2

SÜRE			ME-KA (MESLEĞE KAZANDIRMA) EĞİTİM PROGRAMI			
AY	**HAFTA**	**DERS SAATİ**	**KAZANIMLAR VE BECERİLER**	**ETKİNLİKLER/AÇIKLAMALAR**	**ARAÇ VE GEREÇLER / YÖNTEM TEKNİKLER**	**ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME**
Eylül : 16.09.2019 –- 20.09.2019	**1. HAFTA (BÖLÜM 1)**	**2 Ders Saati (120 Dakika)**	**1. Ders: Bilgi, Bilgi Profesyonelleri** **Kazanımlar:** **1.** Bilgiyi tanımlar, bilgi türlerini sınıflandırır. **2.** Bilgi gereksinimine göre uygun bilgi arama davranışı sergiler. **3.** Bilgi Profesyonelleri (Kütüphaneciler) 'nin özelliklerini belirtir. **4.** Türkiye'de kütüphanecilik eğitiminin tarihsel gelişimini kronolojik olarak açıklar.	"Üniversite kütüphanelerinin uğraşı alanı bilgi kaynakları ile kullanıcıları buluşturma işlevinde, bahsi geçen 'bilgi' enformasyondur" "Bilgi arama davranışı insanların bilgiye nasıl ihtiyaç duydukları, nasıl aradıkları ve nasıl farklı alanlarda kullandıkları ile ilgilidir." "Kütüphaneciler, bilgiyi en hızlı ve en verimli şekilde eriştirmek adına profesyonelleşme yolundadırlar." "Türkiye'de kütüphanecilik eğitimi ilk olarak 1942 yıllında Ankara Üniversitesinde başlamıştır, "Bilgi ve Belge Yönetimi" adı altında birleşen bölüm son olarak 2016 yılında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde açılmıştır"	1. Anlatım 2. Beyin fırtınası, 3. Benzetim, 4. Sunum, 5. Soru-cevap, 6. Grup tartışması	Ön test- Son test arasında anlamlılık durumuna bakılarak değerlendirme yapılmıştır.

SÜRE			ME-KA (MESLEĞE KAZANDIRMA) EĞİTİM PROGRAMI			
AY	HAFTA	DERS SAATİ	KAZANIMLAR VE BECERİLER	ETKİNLİKLER/AÇIKLAMALAR	ARAÇ VE GEREÇLER / YÖNTEM TEKNİKLER	ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME
Eylül : 23.09.2019 --- 27.09.2019	2. HAFTA (BÖLÜM 1)	2 Ders Saati (120 Dakika)	**2. Ders: Bilgi Merkezleri ve Kütüphaneler, Bilgi Kaynakları** **Kazanımlar:** **1**. Bilgi merkezini tanımlar **2.** Kütüphane türlerinin neler olduğunu bilir **3**. Tarihsel süreç içerisinde kütüphaneler hakkında bilgi edinir. **4**. Bilgi kaynaklarını tanır ve hangi alanlarda kullanıldığını kavrar.	"Bilgiye gereksinim duyanlarla bilgi kaynakları arasındaki bağın kurulması düşüncesinden hareketle, her türde bilgi kaynağını toplayan, belirli yöntem ve tekniklerle bunları düzenleyen, bilgi erişim sistemleri ve hizmetleri aracılığıyla bu kaynaklardan maksimum düzeyde yararın elde edilmesini amaçlayan toplumsal kuruluşlardır." "Kütüphaneler kullanıcı gereksinimi ve ihtiyaçlarına göre; "Üniversite Kütüphaneleri", "Milli kütüphane", "Halk kütüphaneleri", "Müze Kütüphaneleri" ve "Özel Kütüphaneler" gibi farklı kategorilere ayrılmışlardır. "Yaşanan toplumsal ve teknolojik gelişmeler kütüphanelerin de gelişimini destekleyerek modern bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır." "Bilgi kaynaklarını oluşturan bilgi taşıyıcıları; kitaplar, süreli yayınlar, arşiv malzemeleri, monografiler, raporlar, haritalar, efemeralar, tezler, notalar, teknik yayınlar gibi basılı ve elektronik biçimdeki yayın türlerinin tümünü içermektedir."	1. Anlatım 2. Beyin fırtınası, 3. Benzetim, 4. Sunum, 5. Soru-cevap, 6. Grup tartışması	Ön test- Son test arasında anlamlılık durumuna bakılarak değerlendirme yapılmıştır.

SÜRE			ME-KA (MESLEĞE KAZANDIRMA) EĞİTİM PROGRAMI			
AY	**HAFTA**	**DERS SAATİ**	**KAZANIMLAR VE BECERİLER**	**ETKİNLİKLER/AÇIKLAMALAR**	**ARAÇ VE GEREÇLER / YÖNTEM TEKNİKLER**	**ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME**
Eylül-Ekim: 30.09.2019 --- 04.10.2019	**3. HAFTA (BÖLÜM 2)**	**2 Ders Saati (120 Dakika)**	**1. Ders: Üniversite Kütüphaneleri tanımı, işlevleri ve birimleri** **Kazanım:** **1**.Üniversite kütüphaneleri hakkında bilgi edinir **2**. Üniversite kütüphanesinde çalışılan birimleri tanır. **3**. Üniversite kütüphanelerini oluşturan altı temel öğeyi öğrenir, bu öğelerle kendi kütüphanesini ilişkilendirir.	"Üniversite kütüphaneleri araştırmayı, bilimsel çalışmaları doğrudan destekleyen teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen kütüphanelerdir." "Üniversite Kütüphaneleri genel olarak; ödünç verme birimi, danışma birimi, süreli yayınlar birimi, satın alma birimi, kataloglama ve sınıflama birimi, teknik hizmetler birimi, görsel işitsel hizmetler birimi, görme engelliler birimi şeklinde ayrılmaktadır." "Kütüphanecilik faaliyetlerinin yerine getirilmesi ve kaliteli bir hizmet sunulması için; personel, bütçe, koleksiyon(derme), bina, kullanıcı ve günümüzde eklenen teknoloji unsurları bir araya gelmektedir."	1. Anlatım 2. Beyin fırtınası, 3. Benzetim, 4. Sunum, 5. Soru-cevap, 6. Grup tartışması	Ön test- Son test arasında anlamlılık durumuna bakılarak değerlendirme yapılmıştır.

SÜRE			ME-KA (MESLEĞE KAZANDIRMA) EĞİTİM PROGRAMI			
AY	**HAFTA**	**DERS SAATİ**	**KAZANIMLAR VE BECERİLER**	**ETKİNLİKLER/AÇIKLAMALAR**	**ARAÇ VE GEREÇLER / YÖNTEM TEKNİKLER**	**ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME**
Ekim: 07.10.2019 --- 11.10.2019	**4. HAFTA (BÖLÜM 2)**	**2 Ders Saati (120 Dakika)**	**2. Ders: Üniversite Kütüphanelerinde İşlem ve Hizmetler** **Kazanım:** **1**.Teknik işlemler birimini tanır. **2**.Kullanıcı hizmetleri türlerini bilir. **3**.Ödünç verme hizmeti modüllerini kavrar. **4**.Kütüphane tanıtımına ilişkin yeni nesil kütüphane hizmetlerini keşfeder.	"Teknik işlemler; kütüphane dermesinde yer alan materyalin seçiminden kaynağın sağlanmasına, kataloglama ve sınıflama işlemlerinin gerçekleştirilerek kullanılan kütüphane otomasyon programına aktarılmasına, demirbaş numarasının verilmesine ve ciltlenmesi gereken yayınların cilde gönderilmesinden ayıklanmasına kadar geçen tüm aşamaları kapsamaktadır." "Kütüphanelerde kullanıcı hizmetlerini iki ana başlık altında toplamak mümkündür, bunlar danışma hizmetleri ve kullanıcı eğitimidir" "Basılı kaynakların kullanıcılara daha önceden belirlenen süreler doğrultusunda kurallar, haklar ve süreler doğrultusunda ödünç verildiği ve iadelerin kabul edildiği hizmet türüdür." "Kütüphane dermesinde bulunan kaynakların etkin kullanımını sağlamak amacıyla kullanıcılara ihtiyaç duyduğu bilgi ya da bilgi kaynaklarını en hızlı şekilde ulaştırılması ile sağlanan hizmet türüdür."	1. Anlatım 2. Beyin fırtınası, 3. Benzetim, 4. Sunum, 5. Soru-cevap, 6. Grup tartışması	Ön test- Son test arasında anlamlılık durumuna bakılarak değerlendirme yapılmıştır.

SÜRE			ME-KA (MESLEĞE KAZANDIRMA) EĞİTİM PROGRAMI			
AY	**HAFTA**	**DERS SAATİ**	**KAZANIMLAR VE BECERİLER**	**ETKİNLİKLER/AÇIKLAMALAR**	**ARAÇ VE GEREÇLER / YÖNTEM TEKNİKLER**	**ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME**
Ekim: 14.10.2019 --- 18.10.2019	**5. HAFTA (BÖLÜM 3)**	**Ders Saati (120 Dakika) 2**	**1.Ders: Akademik ve Mesleki Etik, Bilgi Merkezlerinde Kullanıcı Hakları** **Kazanım:** **1.** Mesleki etik hakkında detaylı bilgi edinir. **2.** Bilgi merkezlerindeki kullanıcı haklarının kavrar. **3**. Bilgi merkezlerinde yapılan etik kural ihlallerini bilir.	"Meslek etiği, "bir iş-uğraş alanında insanın değerini korumak adına yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilkelerdir." Çalışanların meslek hayatındaki değerlerini koruyarak ve ortaya çıkabilecek zararları önlemektir." "Bilgi ve belge gereksinimiyle, bilgi merkezine başvuran kişinin kurumda sunulan her türlü bilgi ve belge hizmetlerinden en etkin düzeyde yararlanması ve hizmet aldığı süre içerisinde merkezden talep edebileceği, bu standartta belirtilmiş olan diğer haklardır." "Mesleğin gerektirdiği derecede bilgi ve beceriye sahip olunmaması, telif hakları konusunda yeterli bilgi sahibi olunmaması, mesleki etik anlayışı ile kişisel çıkarların ters düşmesi ve personel arasında çıkar çatışmasına düşülmesi durumlarında bilgi merkezlerinde etik kural ihlalleri görülmektedir."	1. Anlatım 2. Beyin fırtınası, 3. Benzetim, 4. Sunum, 5. Soru-cevap, 6. Grup tartışması	Ön test- Son test arasında anlamlılık olup olmadığına bakılarak değerlendirme yapılmıştır.

SÜRE			ME-KA (MESLEĞE KAZANDIRMA) EĞİTİM PROGRAMI			
AY	**HAFTA**	**DERS SAATİ**	**KAZANIMLAR VE BECERİLER**	**ETKİNLİKLER/AÇIKLAMALAR**	**ARAÇ VE GEREÇLER / YÖNTEM TEKNİKLER**	**ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME**
Ekim: 21.10.2019 --- 25.10.2019	**6. HAFTA (BÖLÜM 3)**	**2 Ders Saati (120 Dakika)**	**2. Ders: Mesleki Dernek ve Konsorsiyumlar** **Kazanım:** **1.** Kütüphanecilik alanında faaliyet gösteren dernekleri tanır. **2.**İntihal/Aşırma ve intihal programları hakkında detaylı bilgi edinir. **3.**Kaynakça(referans) gösterme programlarının işlevlerini bilir, faydalarını sıralar	"Amerikan Kütüphane Derneği" (American Library Association ALA), "Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Enstitüsü Federasyonu" (The International Federation of Library Associations and Institutions-IFLA) "International Federation for Information and Documentation" (FID) International Council on Archives (ICA) "Türk Kütüphaneciler Derneği" (TDK) "Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği" (ÜNAK) "Anadolu Üniversite Kütüphaneler Konsorsiyumu Derneği" (ANKOS) "Özellikle öğrenciler tarafından yapılan, bir başka kişiye ait düşünce, yazı, söz vb. gibi özgün ifadelerin kaynak gösterilmeden kişinin kendisininmiş gibi kullanması "intihal" olarak tanımlanmaktadır. Turnitin ve Ithenticate üniversitelerde kullanılan intihal programlarıdır." "Bilimsel yayınların varlığından söz edebilmek için mutlaka öncesinde yapılan yayınlardan faydalanmak yani "alıntı yapmak" bilimsellik açısından gereklilik arz etmektedir. APA, Chicago, MLA, Harvard, IEEE ve Vancouver en yaygın kullanılan kaynak gösterme stilleridir. Kaynak gösterme programlarına ise Endnote, Mendeley ve Zotero örnek gösterilebilir.	1. Anlatım 2. Beyin fırtınası, 3. Benzetim, 4. Sunum, 5. Soru-cevap, 6. Grup tartışması	Ön test- Son test arasında anlamlılık olup olmadığına bakılarak değerlendirme yapılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	**Hasan ÜSTÜNKOL**
Doğum Yeri	**Çaycuma**
Doğum Tarihi	**29/04/1989**

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	**Atatürk Üniversitesi**
Fakülte	**Edebiyat Fakültesi**
Bölüm	**Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü**

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	**KPDS (…..) ÜDS (….) TOEFL (….) EILTS (….)**
…	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	**Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi**
Görevi/Pozisyonu	**Kütüphaneci**
Tecrübe Süresi	**7 (yedi) yıl**

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	**Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesi İncivez/ZONGULDAK**
E-mail	**hasan.ustunkol@beun.edu.tr**